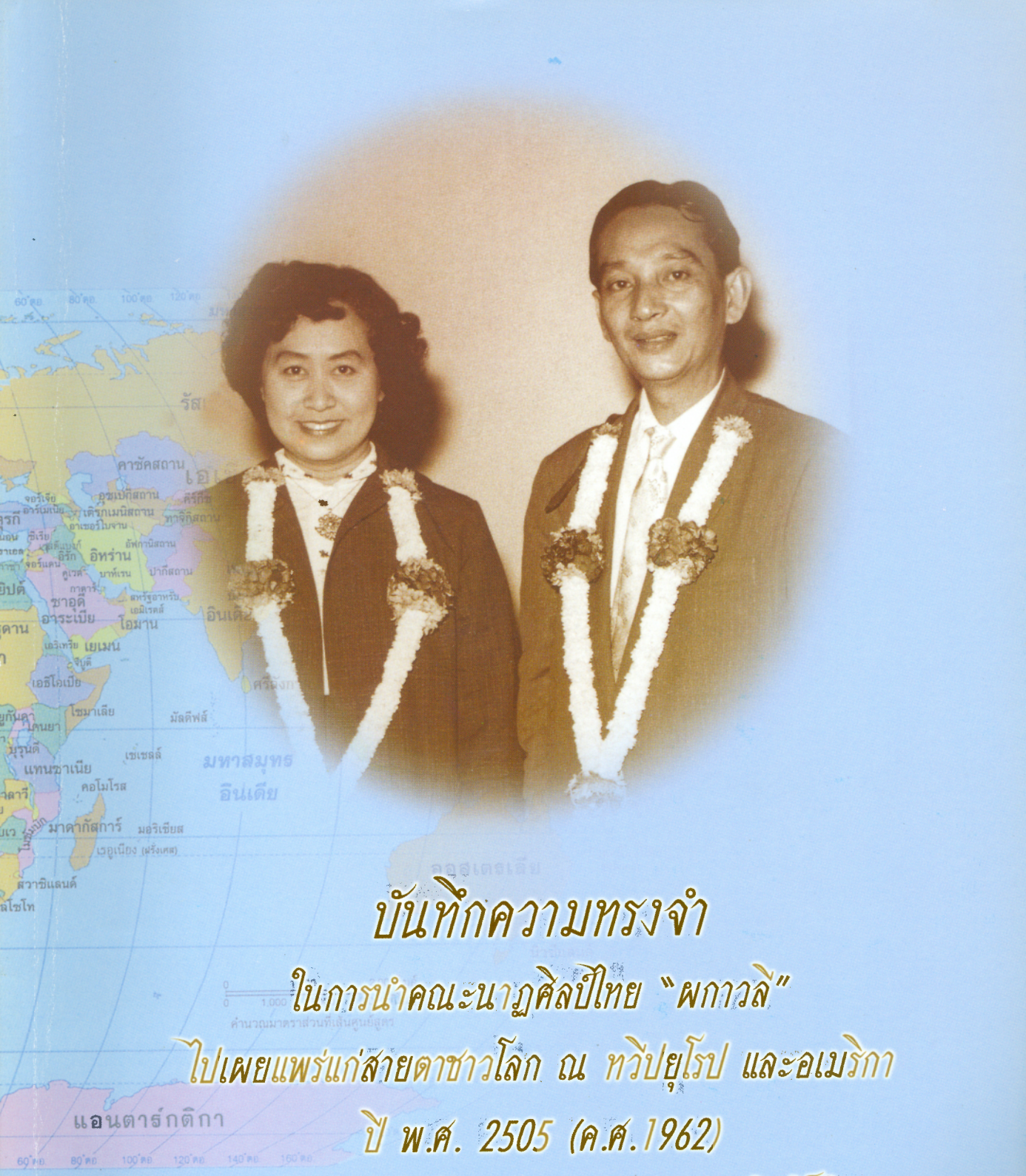

บันทึกความทรงจำ

ในการนำคณะนาฏศิลป์ไทย "ผกาวลี"

ไปเผยแพร่แก่สายตาชาวโลก ณ ทวีปยุโรป และอเมริกา

ปี พ.ศ. 2505 (ค.ศ.1962)

โดย ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง และ อ.ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

ถอดความและเรียบเรียง โดย สนั่น ศิลปบรรเลง

รับพระราชทานเหรียญที่ระลึกในงานฉลองครบ 100 ปี
สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์
ณ วัดบวรนิเวศวิหาร

คำนำ

เรียน ท่านที่เคารพรัก.....

เนื่องในวาระครบรอบวันเกิดปีที่ 82 ในวันที่ 1 พฤศจิกายน 2545 นี้ ดิฉันเกิดความคิดที่ไม่เคยคิดมาก่อนว่าจะทำ คืออยากจะเปิดเผยเล่าเรื่องราวของคณะ **"ผกาวลี"** ซึ่งได้ก่อตั้งมานานกว่าครึ่งศตวรรษ ตั้งแต่ยุคที่เป็นละครเวทีใหญ่ จนย่อตัวลงเป็นนาฏศิลป์เวทีเล็กๆ แล้วยังมีโอกาสนำศิลปะการฟ้อนรำและดนตรีไทยเดินทางไปแสดงโชว์ในต่างประเทศเกือบทั่วโลก

ผู้ร่วมงานก่อตั้งคณะผกาวลีหลายท่านได้ลาจากโลกนี้ไปกันเกือบหมดแล้ว ดิฉันจะเก็บบันทึกความทรงจำเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้โดยไร้ประโยชน์ทำไม? เรื่องราวอันยิ่งใหญ่ของคณะผกาวลีคงจะไม่มีใครได้รับรู้ รำลึกถึง และสูญหายไปจากความทรงจำอย่างน่าเสียดาย

เพราะเหตุนี้ดิฉันจึงตัดสินใจจัดทำหนังสือบันทึกความทรงจำเล่มนี้ไว้ให้ปรากฏและเปิดเผยต่อสาธารณชน ดิฉันกราบขออภัยหากมีข้อความใดๆ ล่วงเกินท่านผู้ใดไปบ้างโดยมิเจตนา

ลัดดา ศิลปบรรเลง (สารตายน)

ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง

1 พฤศจิกายน 2545

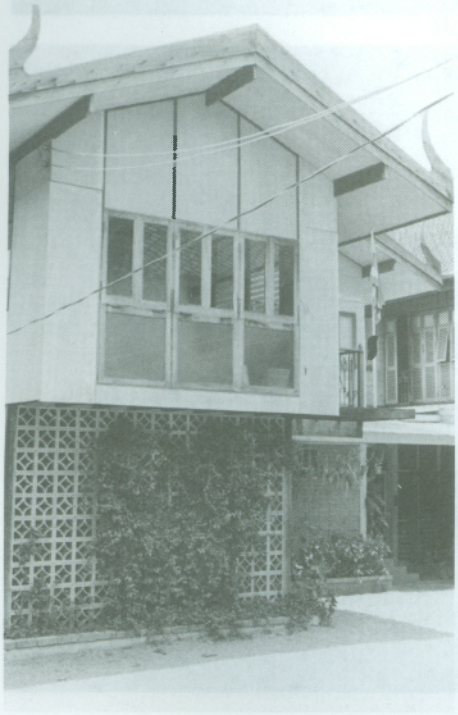

ดาราภาพยนตร์ผู้มีชื่อเสียงของฮอลลีวู้ด เอ็ดเวิร์ด จี. โรบินสัน และแอนน์ แบ็กเตอร์ ได้มาเยี่ยมชมคณะนาฏศิลป์ผกาวลี ด้วยความชื่นชมประทับใจ แอนน์ แบ็กเตอร์ ถึงกับขอลองแต่งชุดนางรำไทย และขอเรียนท่ารำไทยเบื้องต้นด้วย

บันทึกความทรงจำ

ในการนำคณะนาฏศิลป์ไทย " ผกาวลี "
ไปเผยแพร่แก่สายตาชาวโลก ณ ทวีปยุโรป และอเมริกา
ปี พ.ศ. 2505 (ค.ศ. 1962)

โดย ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง
และ อ. ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง

โดยความอุปถัมภ์ขององค์การยูเนสโก (UNESCO) แห่งสหประชาชาติ
ในการติดต่อประสานงาน และอุปการะค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการเดินทาง
และสถานที่พักทุกแห่งในประเทศต่างๆ เป็นอย่างดียิ่ง

(ถอดความและเรียบเรียง โดย สนั่น ศิลปบรรเลง)

1 สิงหาคม 2505

เวลาค่อนข้างดึก... เกือบสองยามเข้าไปแล้ว แต่ฉันยังนอนไม่หลับและยังไม่อยากหลับ ทั้งๆ ที่ควรจะต้องรีบนอนให้หลับ...พักผ่อนให้มากที่สุด

เพราะในวันพรุ่งนี้เป็นวันสำคัญอีกครั้งหนึ่งในชีวิต ที่ฉันและ อ.ประสิทธิ์จะต้องนำคณะผกาวลีชุดเล็กรวม 14 คนออกเดินทางโดยเครื่องบินไปทวีปยุโรปหลายประเทศ แล้วบินต่อไปยังสหรัฐอเมริกา ท่องเที่ยวแสดงโชว์นาฏศิลป์ดนตรีไทยไปอีกถึง 30 รัฐ รวมนับระยะเวลาทั้งสิ้นเกือบ 5 เดือน ไปจนถึงสิ้นปีทีเดียว

อ.ประสิทธิ์เข้านอนหลับไปนานแล้ว รวมทั้งลูกปุ้มด้วย แต่ฉันกลับไม่ง่วง กลับมานั่งเขียนบันทึกลงในสมุดเล่มนี้ เพื่อที่จะระบายถึงความรู้สึกนึกคิด หลายๆ อย่าง หลายๆ เรื่องประเดประดังเข้ามาในอารมณ์

ใช่ว่าฉันจะตื่นเต้นวิตกวิจารณ์ต่อการเดินทางหรืองานที่จะต้องไปจัดทำและแสดงต่อสายตาชาวโลกในสองทวีปนับตั้งแต่พรุ่งนี้เป็นต้นไป ก็หาไม่

ฉันไม่ได้พูดเข้าข้างตัวเองจริงๆ เพราะการเดินทางไปต่างประเทศนั้นไม่ใช่ของใหม่สำหรับฉันเลย ฉันและ อ.ประสิทธิ์เคยเดินทางไปต่างประเทศด้วยกันหลายครั้งหลายหนจนชินเสียแล้ว การจัดแสดงนาฏศิลป์ดนตรีไทยให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศชม เราก็ได้จัดทำเป็นงานประจำอยู่แล้ว จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในวงการบริษัททัวร์ที่จัดการท่องเที่ยวทั่วโลกทั้งไทยและเทศ

เพราะฉะนั้นฉันจึงไม่รู้สึกอะไรทั้งนั้นในเรื่องนี้ การจัดเตรียมงานและกำหนดหมายการเดินทางได้รับการตอบรับยืนยันจากผู้จัด (Mr.Reinhast) เป็นที่เรียบร้อยทุกประการ ไม่มีอะไรเป็นที่น่าหนักใจเท่าใดนัก

แต่สิ่งที่ฉันอาจเป็นกังวลอยู่บ้างก็คือสภาพการณ์ที่เราจะต้องไปประสบในวาระที่จะต้องแสดงจริงๆ นั้นจะมีปัญหาอะไรให้เราต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์บ้าง เป็นต้นว่าช่วงระยะเวลาการเดินทาง สถานที่และเวทีแสดงตลอดจนผู้คนที่จะเข้ามาชม ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องแปลกเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ในแต่ละแห่ง ซึ่งเรายังคาดไม่ได้ว่าจะได้รับการต้อนรับและตอบรับจากผู้ชมในศิลปะไทยของเราอย่างไรบ้าง

อย่างไรก็ตาม ฉันก็ยังอุ่นใจอยู่ว่า เราได้จัดเตรียมซักซ้อมทุกสิ่งทุกอย่างไว้เรียบร้อยที่สุดแล้ว ไม่ว่าจะเป็นชุดต่างๆ ของการแสดงเพลงและเครื่องดนตรี ตลอดจนเครื่องแต่งกาย

ชุดแสดง ไม่ว่าชุดพระ นาง ชุดระบำ หรือโขน ล้วนได้รับความช่วยเหลือจัดเตรียมให้จากคุณครู (คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง) เย็บให้อย่างประณีตสวยงาม และสามารถถอดเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็วง่ายดายพอสมควร คือนักแสดงทุกคนจะช่วยแต่งเครื่องเปลี่ยนเครื่องตัวเองได้ในเวลาอันสั้นที่สุด

เพราะฉะนั้นปัญหาจุกจิกที่อาจเกิดขึ้นกับผู้แสดงของเรา จึงแทบจะไม่มีเอาทีเดียว เราสามารถรักษาคิวเวลาของการแสดงแต่ละชุดได้อย่างต่อเนื่อง ไม่มีติดขัด หากจะมีบ้างก็เห็นจะเป็นปัญหา เกี่ยวกับสุขภาพร่างกายที่อาจจะเจ็บไข้ได้ป่วยกันไปบ้าง ซึ่งหากจะมีปัญหาเช่นนั้น ก็ต้องจัดตัวเปลี่ยนทดแทนกันได้ทันที แม้ว่าเราจะไปกันน้อยคนแต่ทุกคนก็ต้องมีหน้าที่ช่วยเหลือกันและทดแทนกันได้บ้างตามสมควรหากจำเป็น

และนี่เอง คือ เหตุผลที่ฉันยังไม่อยากจะหลับนอนพักผ่อนในตอนนี้ จะต้องเริ่มบันทึกเหตุการณ์ในการเดินทางไปครั้งนี้ไว้ทุกวันเริ่มแต่วันนี้เลยทีเดียว

ฉันอดภาคภูมิใจในตัวเองไม่ได้ จึงต้องขอบันทึกไว้อีกนิดว่า ฉันเป็นคนไทยที่ไม่เสียชาติเกิด ฉันรักและเทิดทูนบูชาในวิชานาฏศิลป์ดนตรีไทยมาแต่เล็กแต่น้อย ฉันมีโอกาสนำศิลปวัฒนธรรมไทยสิ่งนี้ไปเผยแพร่แก่ผู้ชมชาวต่างประเทศชาติอื่นให้เขาได้มีโอกาสชื่นชมหรือวิพากษ์วิจารณ์ว่าดีเลวอย่างไรหรือไม่ ฉันควรจะภูมิใจในความที่เกิดมาเป็นคนไทยของฉันหรือไม่คะ?

คงจะได้เวลาหลับนอนพักผ่อนแล้ว วันพรุ่งนี้ เวลาตอนเย็นๆ ฉันกับคณะนาฏศิลป์ผกาวลี ก็จะบินไปทัวร์เมืองนอกกันแล้ว!

2 สิงหาคม 2505

พวกเรามารวมตัวกันที่บ้านบาตรตั้งแต่เช้า เพื่อตรวจตราความเรียบร้อยในเรื่องข้าวของสัมภาระต่างๆ ให้สมบูรณ์ที่สุด รถโค้ชคันใหญ่ของบริษัทการบินมาจอดรอรับพวกเราประมาณบ่ายโมงเศษ แม้ว่าเวลาบินจะเป็น 18.50 น. อีกตั้งหลายชั่วโมงก็ตาม การทำงานในระดับสากลนานาชาติเช่นนี้ ผู้จัดจะประมาทมิได้เลย ต้องมีกำหนดตารางเวลาปฏิบัติงานเผื่อไว้ป้องกันแก้ไขความผิดพลาดอันอาจจะพึงมีไว้ล่วงหน้าด้วยเสมอ

พวกเด็กๆ ดูออกจะตื่นเต้นกันไม่น้อยเลยทีเดียว เพราะเขาจะต้องจากบ้านไปท่องเที่ยวแสดงความสามารถทางนาฏศิลป์และดนตรีให้ฝรั่งต่างชาติในซีกโลกอื่นได้ชื่นชมนิยมยินดีหรือวิพากษ์วิจารณ์อย่างใดก็สุดแล้วแต่เป็นเวลานานตั้งหลายเดือนทีเดียว แต่บ้านเมืองของเขานั้นเจริญ ศิวิไลย์กว่าเราแน่นอน คนไทยเราจึงต้องบากบั่นพยายามหาทางไปศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาการความรู้ในด้านต่างๆ มาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองเทียบเท่าของเขา

เด็กๆ พวกนี้เขาพากันมีความรู้สึกอันค่อนข้างตื่นเต้น และภาคภูมิใจในตัวเองกันอยู่ไม่น้อยที่มีโอกาสได้เดินทางไปต่างประเทศ แม้ว่าจะมิได้ไปศึกษาเล่าเรียนวิชาแขนงใดโดยเฉพาะแต่เขาก็อดภูมิใจมิได้เลย เมื่อตระหนักว่าเขาจะต้องเป็นผู้นำศิลปวิทยาการทางด้านการแสดงนาฏศิลป์และดนตรีแท้ๆ ของไทย ไปแสดงเผยแพร่ให้ชาวต่างชาตินั้นๆ ได้มีโอกาสชื่นชมและเปรียบเทียบในความงดงามละเมียดละไมของท่วงท่า

ร่ายรำประกอบกับเสียงดนตรีอันไพเราะเพราะพริ้งของดนตรีไทย อันเป็นศิลปวัฒนธรรมของชนชาติตะวันออกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษของเราแต่ครั้งโบร่ำโบราณนั้นทีเดียว

ฉันเชื่อเหลือเกินว่าเด็กๆ แทบทุกคนมีความว้าวุ่น ตื่นเต้น ระคนยินดีปรีดา และอย่างน้อยก็อดที่จะภาคภูมิใจเสียมิได้เลยว่าพวกเขากำลังจะเดินทางไปทำหน้าที่อันถือได้ว่ามีเกียรติอย่างสูงยิ่งแทนตัวคนไทยทั้งหลายในประเทศทีเดียว

พวกเขาตระหนักดีว่า จะต้องทำหน้าที่แทนคนไทยให้ดีที่สุด เท่าที่จะสามารถทำได้ ในเมื่อเขามีโอกาสดี พิเศษยิ่งกว่าคนอื่นอีกหลายล้านคน เขาจะต้องปฏิบัติตัวปฏิบัติใจ ทำหน้าที่ผู้เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยอย่างดีที่สุดและอย่างสุดความสามารถ หรือพูดง่ายๆ ก็คือจะไม่ทำให้ต้องขายหน้าชาติเราเลย!

เด็กๆ ของเรา (ซึ่งหลายคนก็โตเกินเด็กแล้ว) ประกอบด้วยฝ่ายหญิง คือ

(1) วัลย์ลดา ศิลปบรรเลง (ปุ้ม)
(2) ศรีกัญญา สารตายน (ศรี)
(3) สุดารัตน์ สารตายน (ปุก)
(4) เกษแก้ว มาศะวิสุทธิ์ (เกษ)
(5) สายสมร ฉ่ำมาลี (รั้น)
(6) นารี วิทยศิลป

และฝ่ายชายก็มี

(7) นิคม สาคริก (ติ๊ก)
(8) อดิเรก จันทร์เรือง (อ๊อด)
(9) ศิริวัฒน์ ศิริสัมพันธ์
(10) ไกร ไปร่งน้ำใจ
(11) ศิริ นักดนตรี
(12) ดวง นักดนตรี

นักดนตรีพิเศษฝ่ายชายอีกคนหนึ่ง คือ อ.ประสิทธิ์ (อาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง) คู่ชีวิตของเรานั่นเอง ซึ่งมีภาระหน้าที่จะต้องทำหลายๆ อย่าง นอกเหนือไปจากความควบคุมเรื่องดนตรีและเพลงที่จะใช้บรรเลงแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับ ฝ่ายต่างประเทศ รวมทั้งต้องบรรยายสาธิต (Demonstration) เกี่ยวกับการดนตรีและนาฏศิลป์ไทยที่คณะเรานำไปแสดงโชว์ในครั้งนี้เกือบทุกแห่งด้วย มันเป็นภาระหนักแค่ไหนใครๆ ก็น่าจะคาดเดาได้

แต่ อ.ประสิทธิ์ เธอก็เบาใจลงได้มากที่มีเราไปด้วยในฐานะแม่บ้านดูแลกิจการเกี่ยวกับสถานที่พักและอาหารการกินของพวกเราทุกคน ไม่ให้อนาทรร้อนใจ นอกเหนือไปจากงานกำกับทางฝ่ายนาฏศิลป์การแสดงชุดอันเป็นหน้าที่โดยตรงของเราจึงเชื่อว่าเราแบ่งสรรหน้าที่กันอย่างเหมาะสมที่สุดแล้วสำหรับงานครั้งนี้

เมื่อทุกอย่างพร้อมทั้งเด็ก ผู้คน และข้าวของสัมภาระ อ.ประสิทธิ์ และฉันก็นำเด็กๆ เข้ากราบลาท่านผู้ใหญ่ คุณแม่ และคุณครู (คุณหญิงชิ้น ศิลปบรรเลง) เพื่อออกเดินทางไปสนามบินดอนเมืองทันที คุณแม่และคุณครู ท่านให้พรอันประเสริฐ ให้การเดินทางสะดวก ปลอดภัย ให้การแสดงประสบผลสำเร็จอย่างดี มีชื่อเสียงเกียรติคุณ กลับมาสู่เมืองไทย ด้วยความสุขสวัสดี ฉันและ อ.ประสิทธิ์รู้สึกปลาบปลื้มเป็นที่สุด

รถโค้ชนำพวกเราถึงสนามบินดอนเมืองก่อนเวลาเครื่องบินออกร่วม 2 ชั่วโมง ซึ่งมีเวลาเหลือเฟือสำหรับการตรวจเช็คกระเป๋าสัมภาระและพาสปอร์ต สำหรับตั๋วโดยสารเครื่องบินสายต่างๆ ตามเส้นทางนั้น ฝ่ายผู้จัดได้บุ๊คไว้ล่วงหน้าเป็นที่เรียบร้อย จึงไม่เป็นภาระสำหรับฝ่ายเรามากนัก อีกทั้งกรุ๊ปของเราก็เป็นกรุ๊ปเล็ก จำนวนผู้โดยสารเพียง 14 คน จึงไม่มีข้อยุ่งยากใดๆ ในการจัดให้เป็นปัญหาเลย

เราจะทำหน้าที่นี้ให้ดีที่สุด จนสุดความสามารถของเราทีเดียว และเราจะไม่ทำอะไรให้ขายหน้าชาติเลย !

เครื่องบินสวิสแอร์ลำใหญ่บินไต่ระดับความสูงขึ้นเรื่อยๆ ผ่านห้วงเวหาท้องฟ้าไทยไปทางทิศตะวันตกตามดวงอาทิตย์ที่ค่อยๆ คล้อยต่ำลง แต่ท้องฟ้ากว้างใหญ่ก็ดูไม่ค่อยจะมืดมิดลงสักทีทั้งที่เป็นเวลาทุ่มครึ่งกว่าๆ แล้ว เพราะ

สายการบินสวิสแอร์ที่เราจะเดินทางไปนี้ดูทันสมัยน่าเลื่อมใสในบริการพอสมควร เครื่องบินออกตรงเวลา 18.50 แท็กซี่ออกไปสู่รันเวย์ทันทีไม่มีดีเลย์ เจ้าหน้าที่เขาบุ๊คที่นั่งให้พวกเรานั่งรวมกันเป็นกลุ่ม มองออกไปทางช่องหน้าต่างพอได้มองเห็นวิวทิวทัศน์สลัวๆ ในแสงไฟ เพราะเป็นเวลาใกล้ค่ำแล้ว

ขอลากรุงเทพฯ และเมืองไทย เป็นการชั่วคราวนะคะ

เราจะไปทำหน้าที่ของคนไทย เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยแก่ชาวต่างประเทศ

เครื่องบินของเราบินไล่ตามดวงตะวันไปเรื่อยๆ นี่เอง ถ้าไม่ขึ้นมาอยู่บนท้องฟ้าในห้วงเวหาอันกว้างใหญ่ ก็คงไม่ได้ประสบการณ์เช่นนี้

พวกเด็กๆ ก็พูดคุยกันดีในตอนแรก บ้างก็ตื่นเต้นในประสบการณ์ใหม่ๆ ของชีวิตที่บางคนไม่เคยพบเห็นมาก่อนเลย แต่พอเวลาผ่านไปไม่นานนัก เมื่อเครื่องบินสูงขึ้นสู่ระดับที่ประสาทหูเริ่มรู้สึกวิ้งๆ เด็กหลายคนเริ่มมีอาการเมาเครื่องบิน หลายคนทำท่าจะอ้วกหรืออาเจียน เราต้องรีบบอกให้คว้าถุงอาเจียนที่พนักหลังมาเตรียมการไว้ทันที จะเป็นอย่างไรก็ได้ ไม่ต้องเกรงใจใคร

มันเป็นประสบการณ์ครั้งแรกของพวกเขา สายสมร นารี และลูกปุ้ม (วัลย์ลดา) ก็ไม่ละเว้น เป็นอันว่าเด็กสามคนนี้เมาเครื่องบินกันทั้งหมด ทำให้พิพักพิพ่วนไม่ค่อยสบาย แต่คนที่ไม่เมาก็อย่าทนงตนไป อาจเป็นเข้าบ้างเมื่อไหร่ก็ได้

เครื่องบินลงจอดรับส่งผู้โดยสารที่เมืองบอมเบย์ แล้วบินต่อไปกรุงการาจี ตลอดเวลาค่ำคืนวันนี้ผู้โดยสารทุกคนต้องพลอยลงไปพักที่ห้องรับรองในสนามบินและขึ้นเครื่องกันใหม่ไปทุกครั้งแทบตลอดทั้งคืน ไม่ได้พักผ่อนหลับนอนกันจริงๆ จังๆ เลย เด็กๆ ดูหน้าตาซูบซีดไปตามๆ กันด้วยความอิดโรย

กว่าจะผ่านพ้นจากทวีปเอเชียไปเข้ายุโรปได้ ก็เป็นเวลารุ่งอรุณของวันใหม่แทบไม่รู้ตัว

3 สิงหาคม 2505

เวลา 6.40 น. เครื่องบินลงจอดเทียบสนามบินของเมืองซูริค สวิตเซอร์แลนด์ ประเทศแรกในทวีปยุโรปที่เรากำลังมาเยือน เราได้พบความใหญ่โตโอ่อ่าของสนามบิน และความสะอาดสะอ้านหมดจดงดงามของตึกรามบ้านช่องถนนหนทางอย่างผิดตามากทีเดียวเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งเหล่านี้ในบ้านเรา

ณ ที่นี้เราจะต้องมาพัก คอยเปลี่ยนเครื่องบินที่จะบินต่อไปฮอลแลนด์ นานถึง 4 ชั่วโมง เจ้าหน้าที่ของสวิสแอร์จัดรถบัสหนึ่งคันพร้อมด้วยไกด์ผู้นำเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกแก่พวกเราทุกอย่าง ไกด์ผู้นี้เป็นหนุ่มใหญ่หน้าตาท่าทางหล่อเหลาเหมือนดาราภาพยนตร์ พูดภาษาอังกฤษช้า แต่ฟังเข้าใจง่าย ช่วยให้พวกเราได้ประโยชน์เพิ่มความรู้และทักษะเกี่ยวกับเมืองซูริคขึ้นมากอักโข นครซูริคเป็นเมืองไม่ใหญ่โตอะไรนัก แต่มีผังเมืองที่ดีทันสมัย อาคารบ้านเรือนและตึกรามบ้านช่องเป็นลักษณะแบบยุโรป ถนนหนทางและสถานที่สาธารณะมองดูสะอาดสะอ้านเรียบร้อยไปทุกแห่ง ไม่มีสิ่งสกปรกรกรุงรังให้รำคาญตาเลย

วิวสวยๆ ของสวิตเซอร์แลนด์

มีสวนหย่อมที่ปลูกต้นไม้เขียวชะอุ่ม รวมทั้งพรรณไม้ดอกสีสันสวยงาม เช่น ดอกทิวลิป กุหลาบ และกล้วยไม้ฝรั่ง เป็นทัศนียภาพอันงดงาม มองเห็นอยู่ทั่วไปแทบทุกท้องถนนประชาชนคนอยู่อาศัย ตลอดจนรถราพาหนะก็มีไม่มากเกินไปจนคับคั่งจอแจ จึงนับได้ว่า

เมืองซูริคของประเทศสวิตเซอร์แลนด์เป็นเหมือนแดนสวรรค์ อันสงบสุข สะดวกสบาย มีสภาพบ้านเมืองอันร่มรื่น ชื่นใจน่าอยู่อาศัยยิ่งนัก ฉันเชื่อแล้วว่าบรรดาท่านผู้เป็นเศรษฐีมีเงินทองเหลือเฟือมากมายชอบที่จะมาซื้อบ้านหลังที่สองไว้คอยแอบมาพักผ่อนสบายๆ ก็ในสวิตเซอร์แลนด์นี่แหละ !

หลังจากมัคคุเทศน์ฝรั่งนำพวกเราชมสถานที่ต่างๆ ที่น่าสนใจในเมืองซูริคในแบบย่นย่อพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็พากลับมาส่งที่สนามบินซูริคอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้พวกเราได้เปลี่ยนสายการบินเค.แอล.เอ็ม. บินต่อไปเนเธอร์แลนด์ทันที

เครื่องบินออกจากสนามบินซูริค เวลา 11.20 น. มุ่งหน้ามานครอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ ใช้เวลาบินเพียงไม่ถึง 2 ชั่วโมง ก็มาถึงเมืองอัมสเตอร์ดัม เมื่อเวลา 13.15 น.

ทางฝ่ายเจ้าหน้าที่ต้อนรับของเขา มี มิสเตอร์ชาลส์ ไรน์ฮาร์ท เป็นหัวหน้ามาคอยรอรับพวกเราอยู่ที่สนามบินแล้ว พร้อมทั้งนักข่าวหนังสือพิมพ์เข้ามารุมล้อมถ่ายรูปและขอสัมภาษณ์เด็กๆ ของเรา ซึ่งเขาถือว่าเป็นศิลปินนักแสดงผู้มีความสามารถจากเมืองไทย

เขาจัดห้องรับรองพิเศษไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ เราจึงถือโอกาสโชว์เครื่องละครที่สำคัญ เช่น หัวชฎา มงกุฎ ยักษ์ และลิง (หนุมาน) ให้เขาได้เห็นใกล้ชิดเป็นครั้งแรก ซึ่งได้รับความสนใจ ถ่ายภาพนิ่งและภาพยนตร์ประกอบการสัมภาษณ์ทั้งเราและ อ.ประสิทธิ์กันยกใหญ่

เมื่อการสัมภาษณ์อุ่นเครื่องเสร็จสิ้นลงแล้ว มิสเตอร์ชาลส์ก็ได้นำพวกเราขึ้นรถโค้ชเดินทางต่อไปยังกรุงเฮกทันที ณ กรุงเฮก นี้เป็นเมืองแรกที่เราจะต้องจัดโปรแกรมแสดงเป็นครั้งแรกในค่ำคืนนี้

เขาจัดให้พวกเราเข้าพักที่ Royal Pension มีบรรยากาศเป็นเหมือนแฟมิลี่เฮาส์ ซึ่งเราชอบมากกว่าที่จะไปพักตามโรงแรม หรือโฮเต็ลหรูหรา

เจ้าของที่พักทั้งสามีและภรรยาหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส และให้บริการแก่ลูกค้าด้วยตนเอง ตั้งแต่เป็นพ่อครัว กุ๊ก และเสิร์ฟอาหาร ขณะที่ฝ่ายแม่บ้านก็ดูแลทำความสะอาดปัดกวาดซักรีด (ด้วยเครื่อง) รู้สึกว่าเข้าทีดีมาก ในชีวิตธุรกิจของเขา

เพื่อความสะดวกและคล่องตัว เราได้จัดห้องใหญ่ให้ผู้หญิงอยู่รวมกัน 6 คน และห้องใหญ่อีกห้องหนึ่งก็ให้ผู้ชายรวมพักกันทั้ง 6 คน ส่วนเราสองคนแยกมาพักในห้องเล็กอีกห้องหนึ่ง กะว่าคืนนี้จะต้องขอนอนพักตั้งแต่หัวค่ำทีเดียว เพราะทุกคนอ่อนเพลียไปตามๆ กันแล้ว

4 สิงหาคม 2505

เช้าวันนี้ ณ แฟมิลี่เฮาส์ในกรุงเฮก พวกเราลืมตาตื่นขึ้นมาด้วยความสดชื่น พวกเด็กๆ ก็ดูหน้าตาสดใสขึ้น หลังจากทานเบรคฟาสต์อาหารเช้าแล้ว ทุกคนพากันออกไปเดินเล่นข้างๆ ที่พัก เด็กผู้หญิงพากันเดินออกล่าเหยื่อ เหยื่อที่ว่านี้ คือ เด็กทารกฝรั่งหน้าอ่อนๆ อ้วนจุ้มปุ๊กเหมือนตุ๊กตา ที่พ่อแม่เขาจับนั่งในรถเข็นเบบี้คันเล็กๆ (แทนการอุ้ม) เด็กๆ เราเห็นเหยื่อพวกนี้เข้าที่ไหนเป็นต้องเร่เข้าไปขอจับแก้ม เซย์ฮัลโหล ทักทาย หรือขออุ้ม ซึ่งพวกพ่อแม่ฝรั่งหน้าตายิ้มแย้ม ยอมหยุดให้พวกฮันเตอร์ชื่นชมกับลูกน้อยของเขาเต็มที่ โดยมิรังเกียจรังงอน

กลับมาจากเดินเล่นรอบๆ ที่พัก ก็ได้พบคุณกำหนด เลขานุการสถานทูตไทยมาคอยรอเราอยู่แล้ว คุณกำหนดพาเราสองคนไปเฝ้าท่านทูต (หม่อมเจ้าวงศ์มหิป ชยางกูร) เพื่อเยี่ยมคารวะทันที และเราปล่อยให้พวกเด็กๆ เดินดูบ้านเมืองกันไปตามอัธยาศัย

ท่านทูตกับหม่อมชายาได้ประทานความเป็นกันเองต้อนรับเราอย่างดีเยี่ยม ทำให้เรารู้สึกอบอุ่นใจขึ้นมาก ท่านต่อว่า ว่าไม่ส่งจดหมายหรือบอกข่าวล่วงหน้ามาก่อนจะได้เตรียมการต้อนรับและช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ เราก็ทูลขอประทานอภัย ยอมรับว่าก่อนเดินทางมานั้นมีเรื่องต้องจัดทำวุ่นวายไปหมด เพราะกำหนดการเดินทางเขาจัดให้เร็วขึ้น 1 เดือน ทำให้เตรียมตัวแทบจะไม่ทันเอาทีเดียว ท่านทูตกับหม่อมนัดประทานเลี้ยงต้อนรับคณะเราด้วยอาหารไทยมื้อค่ำ ในวันจันทร์ที่ 6 สิงหาคม นับว่าเป็นความกรุณาเปี่ยมล้นในหัวใจของพวกเราทีเดียว

5 สิงหาคม 2505

เช้าวันนี้อากาศปลอดโปร่งสว่างไสว ไม่มืดครึ้มด้วยหยาดฝน ตั้งแต่เราเดินทางเข้ายุโรป จนมาถึงกรุงเฮก ฝนไม่ตกเลย อากาศดีตลอดเวลา ไม่ร้อนไม่หนาว สบายๆ ซึ่งตามปกติแล้วในฤดูนี้จะมีฝนตกปรอยๆ แทบทุกวัน นับว่าเคราะห์ดีมากที่ไม่ต้องสู้กับความเปียกแฉะชวนรำคาญ

เวลาบ่าย 2 โมง เรามีกำหนดไปซ้อมที่โรงละครโอเปร่าใหญ่ของเฮกชื่อ Kurzal จุคนประมาณพันที่นั่ง เราเริ่มซ้อมกันไปตามรายการที่กำหนดไว้ และในช่วงเวลาที่ซ้อมนี้มีคนไทยหลายคน ซึ่งไปศึกษาและทำงานอยู่ที่นั่นมาชมการซ้อมของเราด้วยความพอใจ ต่างพูดกันว่าเมื่อได้ชมการซ้อมของพวกเราแล้ว ทำให้คิดถึงบ้าน คิดถึงเมืองไทยขึ้นมาตงิดๆ ทีเดียว เพราะห่างเหินในสิ่งเหล่านี้มานานแล้ว

เมื่อเสร็จสิ้นการซ้อมแล้ว ท่านคนไทยเหล่านี้ได้เอื้อเฟื้อขับรถพาพวกเรากลับมาส่งยังที่พักสะดวกสบายมาก เพราะทุกท่านมีรถส่วนตัวขับกันทั้งนั้น

การแสดงครั้งแรกของพวกเราในคืนวันนั้นผ่านไปด้วยความเรียบร้อยดีทุกประการแทบจะไม่มีอะไรผิดพลาด เป็นที่สนใจพอใจของผู้ที่ได้เข้าชม ปรบมือให้เกียรติเสียงหนักแน่นหลายครั้ง ทำให้พวกเราปลื้มใจ หายเหนื่อยกันทุกคน

6 สิงหาคม 2505

เช้าวันนี้ต้องเคี่ยวเข็นตัวเอง และพวกเด็กๆ ให้รีบตื่นลุกขึ้นมาเตรียมตัวที่จะออกไปท่องเที่ยวชมเมืองอัมสเตอร์ดัมตามนัดหมายในเวลา 8.30 น. เนื่องจากเรามีเวลาค่อนข้างจำกัดจำเขี่ย จึงต้องเฉลี่ยจัดสรรกิจกรรมต่างๆ ให้เหมาะสมและพึงได้ประโยชน์มากที่สุด และพวกเราก็ต้องชื่นอกชื่นใจกันอีกครั้งตอน

รับประทานอาหารเช้า ได้เห็นภาพและข่าวการแสดงของพวกเราเองลงตีพิมพ์หราอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับเช้า อ่านดูเนื้อข่าวแล้วเขาวิจารณ์ศิลปะการแสดงของคณะเราด้วยความชื่นชมประทับใจมาก เป็นเรื่องที่น่าชื่นใจจริงๆ

การไปเที่ยวชมเมืองอัมสเตอร์ดัมในวันนี้ ตามระยะเส้นทางที่รถวิ่งผ่านไปจากกรุงเฮกถึงอัมสเตอร์ดัม ได้มองเห็นทัศนียภาพสองข้างทางทั้งสองฟากสวยสดงดงาม ตึกรามบ้านช่องปลูกสร้างอย่างมีระเบียบ ผู้คนชาวเมืองดูเป็นคนที่รักธรรมชาติ จึงปลูกต้นไม้ประดับประดาบ้านช่องเป็นดอกไม้สีสันสวยงามไปทั่วทุกแห่ง ทำให้บรรยากาศสดชื่นรื่นรมย์และจิตใจเป็นสุขมาก

เราได้ความรู้ว่าเรื่องธรรมชาติของพรรณไม้ดอกสีสวยงามนี้ ชาวเมืองนี้เขาถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เขารักต้นไม้ ดอกไม้ เป็นชีวิตจิตใจทีเดียว ไกด์ผู้นำทางได้พาพวกเราแวะเข้าดูโรงงานผลิตพรรณไม้ดอกและจัดส่งออกนอกประเทศทางเครื่องบิน เราเข้าไปดูแล้วรู้สึกชุ่มชื่นใจจริงๆ เพราะพันธุ์ดอกไม้ทุกชนิดจะถูกส่งมัดคัดแยก รวบรวมกันที่โรงงานนี้ทั้งนั้น

โรงงานแห่งนี้ไม่ใหญ่โตเกินไปนัก แต่มีเครื่องมืออุปกรณ์ทันสมัยอัตโนมัติ จึงไม่ต้องใช้คนงานมากมาย เท่าที่มองเห็นมีพนักงานปฏิบัติงานอยู่ไม่เกิน 100 คน นับว่าเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่ช่างมีสีสันสวยสดงดงามเสียจริงๆ

ต่อจากโรงงานแห่งนี้ เขายังได้พาพวกเราไปชมโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กแบบครอบครัว คือมีผู้ประกอบการเป็นสองคนผัวเมียจริงๆ เขาแสดงวิธีการเจาะเจียนไม้ให้เป็นรองเท้าในรูปลักษณะต่างๆ ให้พวกเราดู

มันออกจะน่าขัน ถ้าคนเราสมัยนี้จะสวมรองเท้าที่ทำด้วยไม้ทั้งแท่ง แทนที่จะเป็นรองเท้าหนังหรือผ้าใบ อันที่จริงพวกเราก็เคยนิยมใช้รองเท้าไม้แผ่นเดียวที่เราเรียกว่า “เกี๊ยะ” ของชาวจีนกันมาแต่ไหนแต่ไรแล้ว เพิ่งจะมาถูกสั่งให้เลิกใช้ เพราะไม่ถูกวัฒนธรรมเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 นี่เอง

ไกด์บอกว่าโรงงานแห่งนี้เป็นจุดหมายแห่งหนึ่งของบรรดานักทัศนาจรทั่วโลก พึ่งมาแวะชมเพราะแทบจะหาดูที่ไหนเกือบไม่ได้แล้ว ที่ยังใช้กรรมวิธีการผลิตแบบโบราณ ซึ่งในยุคปัจจุบันแทบจะไม่ใช้กันแล้ว และเหลือน้อยเต็มที

เราเลยสนองเจตนาดี ด้วยการสั่งซื้อรองเท้าไม้ของสองผัวเมีย ที่เจาะเจียนทำเป็นรูปเรือใบลำเล็กๆ สวยและแปลกดี มา 5 ลำ เผื่อเอาไว้เป็นซูวีเนียร์ของฝาก

ออกจากโรงงานทำรองเท้าไม้โบราณแล้ว พวกเราทั้งหมดก็พากันไปลงเรือเพื่อท่องเที่ยวทัศนาจรดูทัศนียภาพตามแม่น้ำลำคลองของกรุงอัมสเตอร์ดัม โดยใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

เราเข้าใจเอาเองว่าที่จัดให้เที่ยวดูในช่วงเวลาสั้นๆ เช่นนี้คงเพราะไม่อยากให้เราเอาไปเทียบเคียงกับแม่น้ำลำคลองของนครเวนิสกระมัง เพราะไกด์บอกว่ายังมีสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่จะพาพวกเราไปชมหลังอาหารกลางวัน นั่นคือบ้านของแอนน์ แฟรงค์

เรื่องของ แอนน์ แฟรงค์ เป็นโศกนาฏกรรมอันน่าสลดหดหู่ใจอย่างยิ่งระหว่างยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่นาซีเยอรมันเข่นฆ่าชาวยิว ล้มตายเป็นใบไม้ร่วงอย่างที่เราเคยดูในภาพยนตร์เรื่อง “อนุทินของแอนน์ แฟรงค์”

พอมาถึงบ้านเราจึงจำได้ทันที รูปลักษณะบ้าน มีทางขึ้นเป็นบันไดเล็กแคบๆ ขึ้นไปสูงมาก พอไปถึงห้องซึ่งพ่อของแอนน์ทำเป็นทางเข้าเป็นแบบบานประตู เป็นตู้หนังสือ มันช่างเหมือนกันเปี๊ยบกับที่เราดูในภาพยนตร์ ไม่ทราบว่าเขามาถ่ายทำจากสถานที่จริงนี้หรือสร้างฉากขึ้นในสตูดิโอ

ไกด์ได้เล่าประวัติเป็นตำนานย่อๆ ให้พวกเราได้รู้เรื่องว่า สถานที่แห่งนี้เป็นที่หลบซ่อนของครอบครัวมานานถึง 4 ปี มีห้องของแอนน์ พ่อแม่ของแอนน์ และครอบครัวคนอื่น ซึ่งมาขออาศัยหลบซ่อนอยู่ด้วย รวม 8 คนด้วยกัน ทั้งแปดชีวิตนี้จะต้องอยู่อย่างเงียบกริบ ไม่ก่อให้เกิดเสียงเคลื่อนไหวใดๆ เลย ห้องครัว ห้องน้ำ-ส้วมจะใช้ได้ก็ต้องรอให้ถึงเวลากลางคืนเท่านั้น เพราะเวลากลางวันข้างล่างเป็นออฟฟิศทำงาน ทุกคนต้องเงียบสนิท จะลุกขึ้นทำกิจส่วนตัวได้ก็เฉพาะเวลากลางคืนเท่านั้น

ไกด์เล่าเรื่องอีกว่าในกลุ่มชนชาวยิวนับแสนนั้น ก็มีพ่อของแอนน์นี่แหละเป็นคนหนึ่งที่ได้จัดเตรียมแผนและลู่ทางที่จะหลบซ่อนตัวจากพวกนาซีในลักษณะนี้ ส่วนพวกที่ไม่ได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือฐานะยากจนกว่า ก็แทบไม่มีโอกาสรอดถูกจับไปฆ่าเสียมากมาย แต่ผลสุดท้าย ภายหลังปีที่สี่ครอบครัว 8 ชีวิตนี้ก็ต้องประสบชะตากรรมเช่นเดียวกับคนอื่นๆ (เหมือนกัน) จะมี

เหลือรอดก็เพียงแต่พ่อของแอนน์คนเดียวเท่านั้น หลบรอดไปได้ราวปาฏิหาริย์ ขณะนี้ยังมีชีวิตอยู่ในสวิตเซอร์แลนด์

ในห้องนอนแอนน์บนบ้านหลังนี้มีพวงหรีดจำนวนมากวางไว้เป็นการไว้อาลัยจากนักทัศนาจรผู้มาเยือนจากทั่วโลก ซึ่งมาชมกันทุกวัน รวมทั้งพวกเราด้วย และการที่โลกได้รู้เรื่องนี้ก็เพราะสมุดบันทึกของแอนน์เล่มเดียวเท่านั้น ยิว คนอื่นๆ ไม่สามารถบันทึกขีดเขียนเรื่องราวอะไรไว้ได้เลย ส่วนแอนน์ที่สามารถบันทึกไว้ได้ ก็เพราะได้หลบซ่อนอยู่หลายปีจึงมีโอกาสบันทึกเรื่องราวสู่โลกเป็นเรื่องที่น่าสลดใจมาก

จากบ้านของแอนน์แล้ว เรายังมีเวลาพอที่จะไปชมโรงงานตัดเจียระไนเพชรอีกแห่งหนึ่งด้วย เจ้าหน้าที่ได้พาเราไปดูกรรมวิธีตั้งแต่ต้น คือตัดหินจากก้อนใหญ่เป็นก้อนเล็กก้อนน้อยแล้วเอามาตัดเหลี่ยมตัดคมจนกระทั่งเจียระไนให้เป็นเม็ดเพชรแพรวพรายค่าล้ำทีเดียว

เมื่อได้เที่ยวและชมหลายสิ่งหลายอย่างจนจุใจแล้ว ก็เป็นเวลาอันสมควรที่เราเดินทางกลับกรุงเฮก เพื่อเปลี่ยนชุดเครื่องแต่งตัวให้เรียบร้อยไปงานเลี้ยงรับรองที่ท่านทูต และชายากรุณาประทานจัดเลี้ยง

คุณกำหนดและคุณผดุงเลขาฯ ได้กรุณาจัดรถมารับพวกเราที่บ้านพักเช่นเคย จึงช่วยให้กำหนดเวลาไม่คลาดเคลื่อนเลย บรรยากาศในงานเลี้ยงรับรองน่ารื่นรมย์ที่สุด ทุกคนรู้สึกร่าเริงแจ่มใส ที่ได้พบคนไทยในต่างแดน และดูเหมือนจะเป็นครั้งแรกตั้งแต่ออกเดินทางมาที่พวกเราได้รับประทานอาหารไทยรสชาติเอร็ดอร่อยเหมือนที่บ้านจึงเจริญอาหารกันยกใหญ่ ท่านทูตและหม่อมได้ประทานความเมตตาเป็นอย่างดีมีการถ่ายหนังไว้ดูเล่นตลอดเวลา คืนนั้นพวกเรารบกวนพูดคุยสังสรรค์และรับประทานอาหารไทยที่สถานทูตอยู่จนถึงสี่ทุ่มจึงได้ทูลลาท่านกลับที่พัก

7 สิงหาคม 2505

เช้าวันนี้คุณกำหนดมาพาพวกเราไปเที่ยว Madurodim เป็นสวนกว้างใหญ่ ซึ่งรวบรวมสร้างจำลองสถานที่สำคัญของเนเธอร์แลนด์มาตั้งแสดงไว้ให้ดูทุกแห่งย่อส่วนเล็กลง แต่ทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนของจริง จะพูดว่าเป็นเมืองตุ๊กตาของเนเธอร์แลนด์ก็คงจะได้ พวกเราเที่ยวเดินชมด้วยความเพลิดเพลินจนถึงเวลากลางวัน คราวนี้คุณผดุงได้กรุณาเชิญให้พวกเราไปรับประทานกลางวันที่บ้านของท่านอีกแล้ว

ท่านเลขาทั้งสามของสถานทูตคือ คุณผดุง คุณกำหนดและคุณพวงพันธ์กับภริยา และครอบครัวของคุณสมจิตต์ซึ่งได้แต่งงานกับชาวดัตช์เป็นอีกหนึ่งครอบครัวที่ร่วมมือกันช่วยอนุเคราะห์จัดเลี้ยง จัดรถรับส่งเอาธุระแก่พวกเราแทบตลอด นับว่าเป็นความกรุณาช่วยเหลืออย่างดียิ่งที่เราแทบไม่อาจลืมได้

เมื่อเสร็จจากอาหารมื้อกลางวันนั้น แล้วก็ต้องรีบไปซ้อมที่โรงละคร เพราะในวันนี้เปลี่ยนโปรแกรมใหม่อีกชุดหนึ่ง

ในตอนเย็น หลังจากรับประทานอาหารในที่พักแล้ว ก็เตรียมตัวจะไปแสดงละครก็มีอุปสรรคเล็กๆ น้อยๆ จนได้ คือชาลส์จัดเรียกแท็กซี่ให้พวกเราไม่ได้เลยสักคันเดียว บังเอิญเย็นวันนี้ฝนตก อากาศไม่ดี แท็กซี่ไม่ออกตกลงต้องให้ติ๊กโทรศัพท์ขอความช่วยเหลือจากคุณกำหนด น่าชื่นใจที่ทุกคนพอทราบเรื่องก็รีบส่งรถมาช่วยเหลือทันที

อุปสรรคเล็กๆ เช่นนี้ทำให้พวกเราไปถึงโรงละครช้าไปมากทุกคนต้องเหน็ดเหนื่อยเร่งรีบแต่งตัว และจัดเตรียมเครื่องแสดง แต่แล้วก็เรียบร้อยลงไปได้ทุกอย่างในการแสดงรอบพิเศษคืนนี้

เสร็จจากการแสดงแล้วท่านทูตและหม่อมได้จัดงาน Reception พิเศษ เชิญบรรดาทูตานุทูต พ่อค้า รัฐมนตรี และแขกใหญ่โต คนสำคัญๆ ซึ่งบางคนเคยมาอยู่เมืองไทยถึง 20 ปีก็มี แขกผู้มีเกียรติระดับ วี.ไอ.พี. เหล่านี้ ท่านทูตได้เชิญมาชมการแสดงคืนนี้ด้วย

เราต้องรีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเป็นแบบไทยๆ คือ นุ่งซิ่นและเสื้อแขนยาวแบบราชนิยม ส่วนเครื่องละครทั้งหมดคุณตาลและน้องๆ พวกเราคนไทย ได้กรุณาช่วยขนไปฝากไว้ที่โฮเต็ลที่พักเป็นการแบ่งเบาภาระทั้งหลายลงได้มากที่สุด พวกเราทุกคนก็ออกไปรับรองแขกผู้มีเกียรติซึ่งพากันแสดงความยินดีในความสำเร็จในการแสดงของเราและยกย่องชมเชยศิลปะไทยอย่างสูง

ท่านทูตและหม่อมรับสั่งว่าท่านปลื้มใจในผลงานของคณะเรามาก เป็นการช่วยเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชาติไทยเราให้โลกรู้จักได้ดีที่สุดและท่านมั่นใจว่าเราจะได้ประสบผลสำเร็จเช่นเดียวกันนี้ในสหรัฐอเมริกาด้วย

งานรีเซฟชั่นได้สิ้นสุดราว 24 น. กลับถึงที่พักแล้วต้องเตรียมเก็บข้าวของเครื่องใช้ลงกระเป๋าอีก เพราะจะต้องตื่นแต่เช้ามืดเพื่อเดินทางไปประเทศเดนมาร์ก

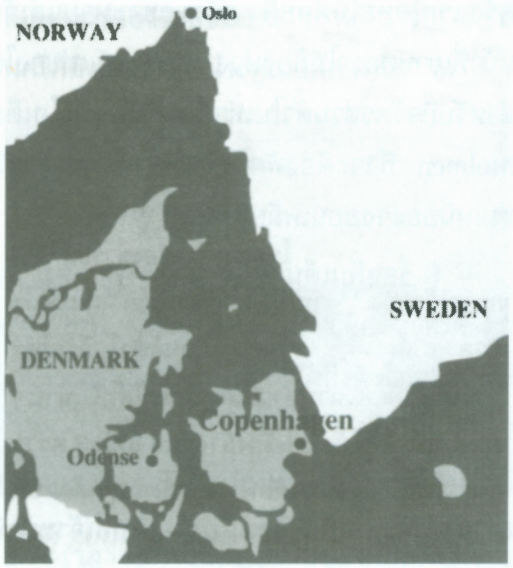

8 สิงหาคม 2505

7.30 น. รถบัสมารับพวกเราไปอัมสเตอร์-ดัมแอร์ปอร์ต

เวลา 9.50 น. เครื่องบินออก และใช้เวลาบินเพียง 1 ชั่วโมงเศษๆ ก็มาถึงกรุงโคเปนเฮเกน มีพวกหนังสือพิมพ์ และที.วี. มาคอยอยู่แล้ว เขาพาไปที่ห้องรับรองพิเศษ ขอร้องให้แต่งแบบไทย และให้ถือหัวชฎา หัวโขนถ่ายรูปถ่ายหนังข่าวสำหรับออกทีวีพร้อมทั้งอัดเสียงภาษาไทยด้วย

เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว พวกเราได้พักผ่อนกันอีกครู่ใหญ่ก็ต้องเปลี่ยนเครื่องบินลำใหม่เดินทางต่อไปยังประเทศสวีเดน

เวลา 16.30 เครื่องบินมาลงที่สนามบินกรุงสตอกโฮล์ม รถบัสคันใหญ่รับพวกเราเข้าเมืองไปยังโรงโอเปร่า ชื่อ Royal Opera อันเป็นโรงละครที่เราจะต้องมาแสดงในเมืองนี้ เราต้องเอาข้าวของสัมภาระเครื่องละครและดนตรี ทิ้งไว้ที่หลังเวทีทั้งหมด ห้องแต่งตัวไม่ได้ใส่กุญแจ ครั้งแรกใจคอไม่ค่อยดี กลัวของจะหายแต่เจ้าหน้าที่เขาบอกว่าไม่ต้องห่วง ตกลงเอาแต่ของใช้สำหรับกิจวัตรส่วนตัวไปเท่านั้น กว่าจะถึงโฮเต็ล Molmen ซึ่งจะต้องพักกันที่นี่ก็ปาเข้าไปเกือบสี่ทุ่มเหนื่อยแรงอ่อนเพลียไปตามๆ กัน

มีเรื่องตื่นเต้นเล็กๆ น้อยๆ อีกแล้ว คือ ชาลส์เพิ่งรู้สึกตัวว่าได้ลืมกระเป๋าเงินวางไว้หรือทำตกที่โรงละครก็เป็นได้ในกระเป๋ามีเงินดอลล่าร์, ปอนด์และเงินสกุลต่างๆ คิดเป็นเงินไทยถึง 30,000 กว่าบาท ชาลส์จึงต้องรีบกลับไปโรงละครทันทีและนับว่าโชคดีเหลือเกินที่เจ้าหน้าที่ยามที่โรงละครเก็บเอาไว้ให้เป็นอย่างดีไม่มีอะไรหายเลย เป็นที่น่าชมมากสำหรับความซื่อสัตย์ของผู้คนในประเทศนี้

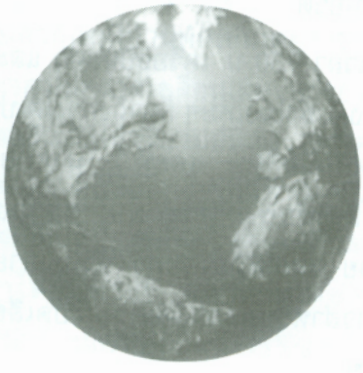

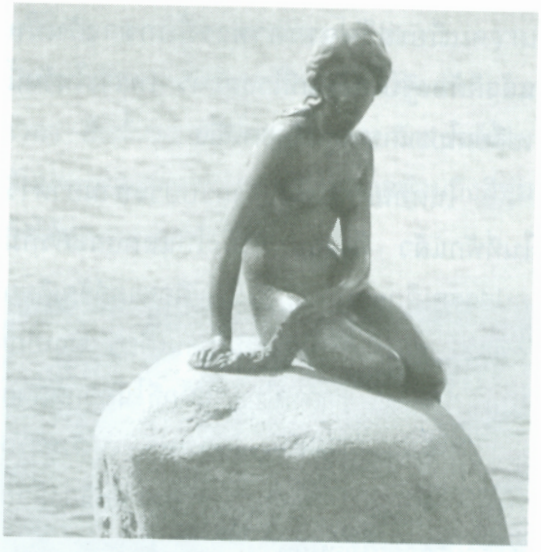

9 สิงหาคม 2505

เช้าวันนี้ ยังไม่คิดจะไปไหน เพราะทุกคนต้องการพักเอาแรง จึงตื่นกันขึ้นมาเกือบ 9 โมง รีบแต่งตัวพาทุกคนออกจากโฮเต็ลไปทานอาหารเช้า เสร็จแล้วก็กลับมาพักผ่อนต่อ พอถึงกลางวันก็ออกไปทานลันช์กันอีก เสร็จแล้วไปโรงโอเปร่าจัดข้าวของเครื่องละครให้พรักพร้อมตามลำดับชุดที่จะแสดง แล้วเราก็จัดซ้อมให้เข้ากับระบบเสียงและไลท์ติ้งเอ๊ฟเฟค เย็นวันนั้นเราลองรับประทานดินเนอร์กันที่โรงโอเปร่า นั่นเองเพื่อประหยัดเวลา

คืนนี้ไม่มีการแสดง แต่เมื่อดูการซ้อมของพวกเราแล้ว เขาขอให้เราแต่งเครื่องชุดพระ - นาง 1 คู่ และ ฟันดาบ 1 คู่ ถ่ายทอดออกทีวีในคืนนั้นเลย เป็นการโฆษณา

ที่กรุงสตอกโฮล์มนี้ กงสุลไทยเป็นฝรั่งและมีนักเรียนนายเรือไทย พรรคนาวิกโยธินมาศึกษาต่ออยู่หลายคน คุณประสาท ศรีผดุง คุณธำรง วิบูลย์เสถียร คุณณรงค์ ส่งเจริญ และคุณสมบัติ ไชยทรัพย์ทุกท่านมีไมตรีจิตคอย

ช่วยเหลือแนะนำพวกเราเสมอ ก็นับว่าเป็นโชคดีของชาวคณะเรา ไม่ว่าจะไปที่ไหนสภาพดินฟ้าอากาศก็มักจะต้อนรับเราด้วยความสดชื่นแจ่มใส ไม่ค่อยจะมีวันไหนที่มีสภาพอากาศเลวขมุกขมัวหรือฝนตกพรำทั้งวัน แล้วเมื่อได้พบคนไทยด้วยกันก็จะมาแสดงความยินดีทักทายต้อนรับ และคอยช่วยเหลือปัดเป่าแก้ปัญหาให้พวกเราไทยด้วยกันอย่างดียิ่ง

10 สิงหาคม 2505

วันนี้เป็นวันเริ่มการแสดงครั้งแรกที่กรุงสตอกโฮล์ม และจะแสดงติดต่อกันไปหนึ่งสัปดาห์ การประเดิมคืนแรกนี้ประสบผลสำเร็จน่าชื่นใจ เพราะมีผู้เข้ามาชมเต็มโรงทีเดียว เสียงปรบมือเกรียวกราวตลอดเวลา

หลังจากจบการแสดงแล้วมีผู้ที่นิยมชมชอบมาออ คอยแสดงความยินดีที่หน้าห้องแต่งตัวเต็มพรืด ซึ่งเด็กๆ ต้องรีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวออกมารับแขกสนองศรัทธา ช่างฉุกละหุกเต็มทน เพราะเราต้องช่วยตัวเองแทบทุกอย่าง แม้กระทั่งเก็บทำเครื่องละครเอง ซึ่งไม่มีใครเข้าใจว่ามันวุ่นวายจุกจิกเพียงไร แต่แฟนละครหรือการแสดงของเรานั้นแม้จะเป็นคนต่างชาติต่างภาษา ก็ต้องถือว่าเป็นความสำคัญลำดับที่หนึ่ง ซึ่งเราจะต้องปฏิบัติให้ดีที่สุด เพื่อชื่อเสียงและประเทศชาติ

รายการแสดงที่โรงโอเปร่ากรุงสตอกโฮล์มมีดังนี้

วันที่ 10 - 12 แสดงรายการที่ 1

วันที่ 13 - 15 แสดงรายการที่ 2

วันที่ 16 - 17 แสดงรายการที่ 3

วันที่ 18 - 19 ได้พักเที่ยวเตร่และแพ็คสัมภาระข้าวของ เพื่อเดินทางกลับโคเปนเฮเกน

จากนั้นเราได้จัดแสดงติดต่อกันมาทุกวัน เมื่อจบการแสดงแล้วมีแฟนที่สนใจหลายคนมาคอยดูแลพวกเราที่ด้านหลังโรงละคร เวลาเราจะกลับที่พักและขอลายเซ็นเป็นที่ระลึก บางวันนักหนังสือพิมพ์มาขอสัมภาษณ์และถ่ายรูปถึงห้องแต่งตัว นับว่าเป็นข่าวที่น่าสนใจในสังคมของพวกเขาไม่น้อยเลยทีเดียว เขาวิจารณ์ว่าศิลปะการร่ายรำของไทยสวยงาม น่ารัก เสียงดนตรีก็ดังไพเราะเสนาะหูไม่แพ้ดนตรีสากล

เวลาจบการแสดงแต่ละฉากแต่ละคราว ผู้แสดงต้องออกไปไหว้แล้วไหว้อีก เนื่องจากผู้ชมปรบมือให้เกียรติแทบไม่ยอมหยุด ม่านจะเปิด-ปิดๆ ให้เกือบ 10 ครั้ง สิ่งเหล่านี้ช่วยเป็นกำลังใจให้หายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้ง

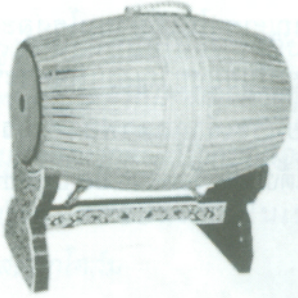

14 สิงหาคม 2505

คืนวันนี้ ฯพณฯ ดิเรก ชัยนาม และ ม.ล.ปุ้ย ชัยนาม พร้อมด้วยคุณสุไข เลขานุการ เดินทางผ่านมาแวะพักที่กรุงสตอกโฮล์ม ท่านได้เห็นประกาศโฆษณาและข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ในเรื่องการมาแสดงโชว์ของคณะเรา ท่านอุตส่าห์เสียเงินซื้อบัตรผ่านประตูเข้ามาชมร่วมกับผู้ชมคนอื่นๆ

เมื่อจบการแสดงลงแล้ว ท่านจึงได้เข้ามาทักทายและแสดงความยินดีที่เราได้มีโอกาสนำศิลปวัฒธรรมไทยมาเผยแพร่ชื่อเสียงในทวีปยุโรปและอเมริกาในคราวนี้ ท่านกล่าวชมเชยว่าการแสดงของเราจัดได้ดีมาก ปรับปรุงให้ทันสมัย ไม่ยึดยาดแบบโบราณ พวกฝรั่งจึงพากันที่งและชมเชยกันทุกคน ท่านอยากให้เราได้มีโอกาสไปแสดงที่เยอรมันบ้าง เรากราบขอบพระคุณในความกรุณาพร้อมกราบเรียนท่านว่าหากมีโอกาสเราก็อยากจะไปเหมือนกัน และจะพยายามไปให้ทั่วทุกแห่งที่สามารถจัดไปได้ ถ้าโชคอำนวยเราก็คงทำได้สมหวัง ท่านอวยพรให้เราได้ประสบความสำเร็จในทริปนี้เรากราบรับคำพรของท่านอย่างชื่นใจ

15 สิงหาคม 2505

เวลา 12.00 น. กงสุลไทยได้จัดการส่งรถบัสนำคณะเราไปเที่ยวชมโรงละครเก่าซึ่งสร้างถวายเป็นของขวัญสมเด็จพระบรมราชินีตั้งแต่สมัยพระเจ้ากุสตาฟองค์โบราณ..... โรงละครนี้ตั้งอยู่ในวังหลวง ชื่อ Drottningholms Slottsteate เก่าแก่ มีอายุประมาณ 400 ปีมาแล้ว (ประมาณ ค.ศ. 1600 ยุคบาโรด) ขณะนี้ก็ยังรักษาสภาพเดิมเก่าแก่เอาไว้ และจะเปิดการแสดงละครเฉพาะ เป็นฤดูกาลเท่านั้น ละครที่แสดงก็ต้องเป็นชั้นสูงแบบโบราณเท่านั้น เพื่อจะรักษาบรรยากาศเก่าแก่ไว้ทุกอย่าง

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถของเราเสด็จประพาสทางการของสวีเดนก็จัดการแสดงละครถวายที่โรงละครหลวงแห่งนี้ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของโรงละครได้แจกรูปการเสด็จประพาสนี้ให้พวกเราทุกคนเป็นที่ระลึก

ประวัติสำคัญของโรงละครแห่งนี้ หลังจากที่พระเจ้ากุสตาฟที่... ซึ่งดำรงพระองค์เหมือนกับในหลวงรัชกาลที่ 6 ของเรา คือมีพระทัยส่งเสริมศิลปะการดนตรีและละครได้ถูกคนร้ายลอบยิงสิ้นพระชนม์ลงแล้วได้ถูกทอดทิ้งร้างจนกลายเป็นโกดังเก็บสินค้าอยู่ช้านาน จนกระทั่งมีศาสตราจารย์ท่านหนึ่งเล็งเห็นประโยชน์ของโรงละครที่ไม่น่ากลายเป็นโกดัง จึงทูลขออนุญาตพระเจ้าแผ่นดินในสมัยต่อมา เปิดเป็นโรงละครอีกครั้ง ด้วยเห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่จะรักษาสภาพของเก่าดั้งเดิมไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลงอะไรเลย

หลังจากชมโรงละครในประวัติศาสตร์แล้วก็กลับมาเยี่ยมสถานกงสุลไทยในกรุงสตอกโฮล์ม ซึ่งเป็นห้องกว้างใหญ่ห้องเดียว แต่สะอาดเรียบร้อยมาก ต่อจากนั้นรถบัสก็นำพวกเรามาส่งโรงละครเพื่อเตรียมจัดเครื่องละครให้เรียบร้อยสำหรับการแสดงคืนนี้

16 สิงหาคม 2505

เวลา 11.00 น. ไปชมการหัดละครบัลเล่ต์ที่โรงละครนั่นเอง Royal Opera House นี่ก็เก่าแก่มาก นับด้วยร้อยกว่าปี มีพิพิธภัณฑ์ละครของตนเอง เครื่องแต่งกายแบบแผนของละครทางด้านเอเชียหลายชาติได้ตั้งแสดงไว้ รวมทั้งมีหัวโขนหุ่นพระของไทยด้วย ซึ่งการแต่งกายในชุดเครื่องพระ เขาแต่งผิดไปบ้าง เราก็ได้ช่วยแก้ให้เรียบร้อย

มีห้องจำหน่ายอาหารราคาถูกสำหรับพวกศิลปินมีห้องฝึกซ้อม เวทีสูงใหญ่มากหลังเวทีมีโรงสร้างฉากกว้างใหญ่ห้องแต่งตัวละครหลายห้อง ห้องสำหรับนักดนตรีอยู่ชั้นใต้ดิน อาณาเขตของโรงละครกว้างใหญ่มาก มีเครื่องอุปกรณ์พร้อมเพรียงทีเดียว เท่าที่สังเกตเห็นมีเจ้าหน้าที่ประจำโรงละครนักแสดง และนักดนตรีรวมแล้วไม่ต่ำกว่า 200 คน เห็นเขาทำงานกันแล้ว อดที่จะชื่นชมเสียมิได้ในความมีระเบียบ เอาจริงเอาจังทุกอย่าง

ระดับของโรงละครแห่งนี้นับว่ามีเกียรติสูงสุดในกรุงสตอกโฮล์ม ต้องเป็นบรรดาคณะศิลปินผู้มีฝีมือเท่านั้นที่จะมาแสดงได้ นับว่าเขาให้เกียรติพวกเราอย่างดียิ่งที่จัดเราเข้าแสดงใน Royal Opera นี้ เวลาที่คณะเราแสดง เจ้าหน้าที่ประจำโรงทุกคนก็ช่วยเหลือเป็นอย่างดี ลืมเล่าไปว่ามีสิ่งที่เราตื่นเต้นประทับใจมากจริงๆ คือ ในวันรุ่งขึ้นหลังจากที่เรามาถึงสตอกโฮล์มนั้น เราจะต้องมาซ้อมกับเวทีเพื่อจัดไฟและเสียง พอรถบัสเลี้ยวโค้งถนนเราก็มองเห็นป้ายสูงบนหน้าโรงว่า BALLET PHAKAVALI เด็กทุกคนตลึงมอง อย่างซึ้งในใจ!

บน - รูปปั้นบรอนซ์ในแบบศิลปะสมัยใหม่ พบเห็นได้ทั่วไปตามมุมต่างๆ ของเมือง

กลาง - มุมมองจากศาลาว่าการเมือง

ล่าง - บ้านที่สองบนเกาะในเขตน่านน้ำสตอกโฮล์ม

จุดมุ่งหมายในการมาดูเขาฝึกบัลเล่ต์ในวันนี้ เราต้องขึ้นลิฟต์ไปชั้น 5 ซึ่งเขาคอยเราอยู่แล้ว นักเรียนพวกนี้เป็นพวก Beginning แต่พวกสูงอายุก็มีบ้างมีทั้งชายและหญิง

ครูฝึกได้เริ่มฝึกแบบฝึกหัดต่างๆ ไปตามลำดับ เป็นการหัดการใช้เท้า มือ หน้า กระโดด และดัดตัวต่างๆ ตามแบบฉบับของเขาแต่ข้อที่น่าชมก็คือ ทุกคนตั้งอกตั้งใจฝึกหัดอย่างเข้มแข็งจริงจัง ตลอด 1 ชั่วโมงไม่มีการหยุดพักเลย ทั้งๆ ที่อากาศหนาวเย็น แต่เขาก็กระโดดโลดเต้นอย่างจริงจังจนเหงื่อท่วมตัว ก็ดูไม่แสดงความเหน็ดเหนื่อย นึกอยากให้พวกเราคนไทยมีนิสัยทำอะไรทำจริงอย่างเขาบ้าง บ้านเมืองเราคงจะเจริญไปไกลกว่านี้อีกหลายเท่า

เมื่อพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ออกมาจากห้องฝึกไปทานอาหารกลางวันที่ห้องอาหารของโรงละคร แล้วจัดทำเครื่องละครสำหรับแสดงในตอนค่ำ

การแสดงของเราในคืนนี้มีผู้ชมประมาณ 80% ของที่นั่ง และถ้าจะเทียบกับทุกวันที่ผ่านมาตั้งแต่วันแรกผู้เข้าชมการแสดงของเราก็หนาแน่นอยู่ในระดับนี้ ซึ่งทุกคนที่นี่ก็บอกว่าเป็นการดีแล้ว เพราะฤดูนี้ผู้คนจะออกไปเที่ยวตามที่ต่างๆ ถ้าเราแสดงในฤดูหนาวผู้เข้าชมจะคับคั่งถึงเต็มโรง (Full House) เพราะเป็นฤดูการแสดงของเขา เมื่อได้ขนาดนี้ก็นับว่าเราได้ทำสถิติการแสดงไว้ได้ในระดับค่อนข้างดี

18-19 สิงหาคม 2505

ได้ถือโอกาสออกไปดูตามที่ต่างๆ เท่าที่จะทำได้ แต่พอเราจะไปเที่ยวอากาศเกิดเลวขึ้นมาเสียอย่างนั้น มีฝนตกแทบตลอดเวลา เราไปทำอาหารไทยรับประทานกันที่ที่พักนักเรียนไทย ก็อร่อยดี

เราไปดูพิพิธภัณฑ์รูปภาพ ซึ่งมีฝีมือของเรมบลัง จิตรกรเอกของโลก และศิลปินผู้มีฝีมือชั้นเลิศอีกหลายท่านประดับอยู่ มีผู้มาชมภาพในพิพิธภัณฑ์นี้มากมายตลอดเวลา บางคนมานั่งดูเป็นวันๆ เพื่อจะเข้าถึงศิลปะอันละเอียดอ่อนเหล่านี้ ดูแล้วความรู้สึกส่วนตัวบอกว่าศิลปะสมัยใหม่แบบพีคาสโซ่ยังลบล้างอะไรไม่ได้เลย และเราเองก็ไม่ยอมเข้าใจด้วย สู้ศิลปะการวาดแบบเก่าไม่ได้ ละเอียดอ่อนและงดงามกว่าเป็นไหนๆ

20 สิงหาคม 2505

พวกเราเช็คเอาท์จากโฮเต็ล และชำระบิลค่าห้องพักและบริการทั้งหมด 7 ห้อง เป็นเวลา 12 วัน คิดเป็นเงินไทย 13,032 บาท แล้วก็แอบถอนใจใหญ่ด้วยความเสียดาย ก่อนที่จะขึ้นรถบัสไปแอร์พอร์ต

เครื่องบินออกจากสตอกโฮล์มถึงโคเปน-เฮเกนเวลา 11.10 น. ผู้ต้อนรับพาขึ้นรถบัสเดินทางเข้าเมืองและส่งพวกเราที่โรงละคร ซึ่งจะเป็นที่แสดงในเมืองนี้

โรงละครแห่งนี้สร้างใหม่ ทันสมัย จุคน 2,000 คน เวทีกว้างใหญ่ มีห้องอาหารอย่างดี ซึ่งเขาต้อนรับเราด้วยอาหารกลางวันจัดสรรค์เป็นพิเศษ เสร็จแล้วแต่งตัวละครพระ 2 นาง 2 และชุดฟันดาบ ถ่ายหนังสำหรับโฆษณาทางทีวี มีพวกหนังสือพิมพ์มาถ่ายรูปด้วยหลายฉบับ

หมดธุรกิจนี้แล้วก็ขนของไปที่พัก ซึ่งเป็นเพนชั่นเฮ้าส์อยู่ชานเมือง เราจะพักอยู่ที่นี่เพียง 2-3 วันเท่านั้น ต่อจากนั้นจะต้องแยกย้ายกันไปเป็นแขกตามบ้านพักต่างๆ ซึ่งสมาคมเดนมาร์ก-ไทยเขาได้จัดแฟมิลี่ให้พวกเราแยกไปพักด้วย แห่งละ 2 คนบ้าง 3 คนบ้าง รอเวลาจนถึงวันที่ 28 สิงหาคม จึงจะเดินทางไปแสดงที่เมือง Malmo

21 สิงหาคม 2505

เป็นวันแสดงที่นครโคเปนเฮเกน โดยเฉพาะคืนนี้ควีนส์อินกริดและเจ้าฟ้าหญิง ราชบุตรีทั้งสามเสด็จด้วย ทุกคนต่างตั้งอกตั้งใจกันแทบจะเป็นประสาท พอเวลาห้าโมงเย็น รถก็มารับจากที่พักไปโรงละครลงมือแต่งตัวกันเลย ไม่ทราบเป็นธรรมเนียมอะไรของพวกเขาที่จัดเวลาแสดง 20.00 น. แทบทุกแห่ง ทำให้เราต้องรีบทานอาหารเย็นกันตั้งแต่ 17.00 น. ในวันแสดงละครทุกครั้ง หากจะกลับมาทานกันหลังเสร็จสิ้นการแสดงก็คงไม่สะดวก เวลาอาหารของเขาก็เลิกแล้ว ไม่มีให้ทานทั้งวันทั้งคืนเหมือนบ้านเราหรอก

ไปถึงโรงละคร ปรากฏว่าผู้ชมแน่นมาก ที่นั่งเกือบจะไม่มีว่างและต่อมาไม่ช้าก็ปรากฏว่าที่นั่งเต็มหมด ตามคำนิยามว่า ฟูลเฮ้าส์ น่าปลื้มใจมาก

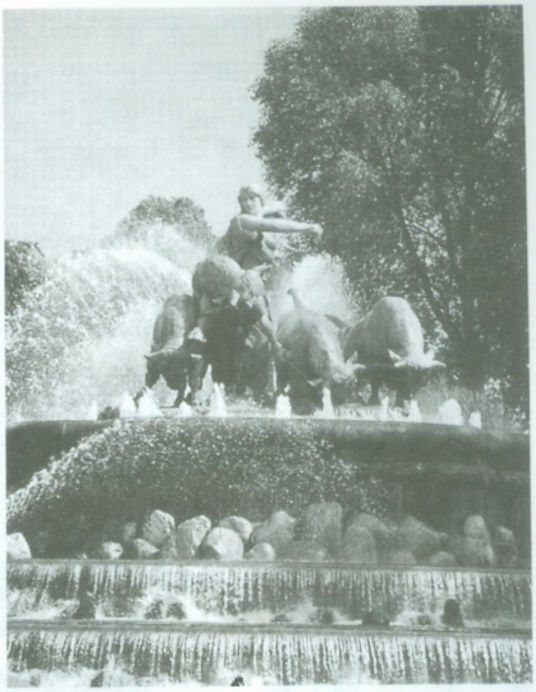

ขณะที่เราตั้งแถวบนเวทีเพื่อรับเสด็จม่านยังปิดอยู่ ต้องรอเวลาอีกหลายนาทีจนกระทั่งมีเสียงผู้ชมลุกขึ้นกันพึบพับ นั่นก็แสดงว่าควีนส์ท่านเสด็จแล้ว ม่านเวทีจึงเปิดขึ้น คณะเราถวายสักการะต้อนรับ แล้วเริ่มการแสดงทันที

ทุกชุดผ่านไปอย่างเรียบร้อยในการต้อนรับอย่างดียิ่งจากผู้ชม แต่พอมาถึงชุดฟ้อนเปิงมางก็เกิดผิดพลาดคลาดเคลื่อนจนได้ คือนายไรน์ ฮาร์ท แกเกิดสติเสียเพราะเครียดเกินไปหรือเปล่าไม่ทราบ เลยจำคิวผิด สั่งปิดฉากลงกลางคันทั้งๆ ที่เพิ่งเริ่มฟ้อนไปได้ครึ่งเดียว ยังขาดอีกตั้งสองท่อน ครั้นจะเปิดอีกก็จะเป็นการแสดงความเปิ่นขนาดหนัก ตกลงต้องปล่อยเลยตามเลย ซึ่งในตอนหลังนายไรน์ ฮาร์ท ต้องมาขอโทษขอโพยเด็กๆ และเราเป็นการใหญ่ ใครจะถือสาเพราะแกไม่ได้แกล้ง

เมื่อจบการแสดงลงแล้ว สมเด็จพระราชินีเสด็จเข้าห้องพัก พร้อมด้วยเจ้าฟ้าหญิงและราชวงศ์ผู้ติดตาม คณะของเราจึงได้เข้าเฝ้าฯ อย่างใกล้ชิด ทรงประทานพระหัตถ์แก่พวกเราทุกคนและทรงชมเชยว่าศิลปะสวยงามมาก ทั้งยังทรงรับสั่งถามถึงชุดใหม่ๆ ซึ่งไม่เคยทรงทอดพระเนตรในเมืองไทย เช่น รำกลอง ซัดชาตรี และเปิงมาง เป็นต้น พระอัธยาศัยนุ่มนวลทุกพระองค์ เจ้าฟ้าหญิงทั้งสามงามมากทำให้พวกเรารู้สึกปลื้มใจที่ได้รับเกียรติอันสูงสุดในคืนนี้ นับว่าการเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในประเทศเดนมาร์กได้รับความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยม

ลืมบันทึกไปนิดหนึ่งว่า เมื่อจบการแสดงฉากสุดท้าย เสียงปรบมือจากผู้เข้าชมประมาณสองพันคนนั้นเกรียวกราวดังสนั่น ต่อเนื่องกันยาวนานและม่านเวทีต้องเปิด-ปิดๆ ถึงสิบครั้ง พร้อมด้วยการมอบช่อดอกไม้แก่ผู้แสดง รู้สึกว่าเขานิยมชมชอบและให้เกียรติแก่ศิลปะและศิลปินไทยมากเท่ากับผู้แสดงที่ยิ่งใหญ่ของเขาในวงการโอเปร่าแทบไม่ต่างกันเลย เสียงปรบมือชื่นชมอันกึกก้องเกรียวกราวนี้เองคือเครื่องวัด

กลับที่พัก ปรากฏว่าทุกคนหิวโหยไปตามๆ กัน เพราะใช้พลังความสามารถประสาทสัมผัสด้านต่างๆ หมดเปลืองไปหลากหลายอารมณ์ เลยต้องขนเสบียงเท่าที่มีออกมาเลี้ยงกันไปตามมีตามเกิด แล้วจึงรีบเข้านอนเพราะเหนื่อยอ่อนกันทุกคน

22 สิงหาคม 2505

กิจธุระที่สำคัญในวันนี้คือ ต้องตามซื้อหนังสือพิมพ์ทั้งเช้า-เย็น เพราะขณะที่เราเฝ้า Queen อยู่นั้น หนังสือพิมพ์ถ่ายรูปกันเกรียวกราว จะต้องมีภาพลงประกอบข่าวแน่นอนที่สุด

เวลา 11.30 น. จะมีการให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์สำหรับการโฆษณาโปรแกรมการแสดงในประเทศต่อไป ซึ่งกำหนดว่าทุกคนแต่งแบบไทย (เฉพาะผู้หญิง) ดังนั้นพอเวลา 10.30 น. เด็กผู้หญิงก็สะสวยงามพริ้งในชุดคุณหญิง (เลดี้ตามพวกเขาเรียก) และไปโรงละคร เพื่อให้พวกหนังสือพิมพ์ถ่ายรูปทำข่าวโฆษณาที่เมือง Malmo ซึ่งเรากำลังจะไปในวันที่ 28 สิงหาคม นี้ เสร็จธุระกิจอันนี้แล้วก็ไปทานกลางวัน และกลับไปพักผ่อนที่ที่พัก เพราะค่ำวันนี้จะต้องไปสถานทูตไทย เนื่องจากท่านทูตกรุณาเชิญให้ไปรับประทานอาหารไทย

เวลา 18.30 น. ฝนตกหยิมๆ ซึ่งเป็นธรรมชาติของดินฟ้าอากาศเมืองนี้ฝนตกพรำๆ เบาๆ และอากาศไม่เลวขมุกขมัวเกินไปก็ไม่ถึงกับจะน่ารำคาญอะไรนักเราเรียกแท็กซี่มารับ 3 คัน ค่าโดยสารแท็กซี่เมืองนี้ ขนาดรุนแรงน้อยกว่าสวีเดนทั้งไปและกลับตกเป็นเงินไทย 180 บาท ก็นับว่าแพงไม่ใช่เล่น

เราไปถึงสถานทูตเวลา 19.00 น. ท่านทูตและท่านหญิงน้อย ได้ประทานกรุณารับรองด้วยอาหารไทย มีแกงเนื้อแห้ง ไข่เจียว ผัดดอกกะหล่ำ และไก่ตอน วันนี้เป็นครั้งแรกที่ได้พบพริกขี้หนูดองน้ำปลาอร่อยคอดีแท้ บรรยากาศแบบกันเอง ทำให้รู้สึกอบอุ่นใจ เหมือนอยู่ในเมืองไทย ก่อนจะทูลลากลับได้มีการชักรูปไว้ดูเล่นเป็นที่ระลึกแบบไม่เสียดายฟิล์ม อิ่มหนำสุขสำราญแล้ว พวกเรากลับถึงที่พักสี่ทุ่มครึ่ง

23 สิงหาคม 2505

วันนี้เป็นวันออกผจญชีวิตในแง่มุมต่างๆ ในดินแดนต่างประเทศ เพราะทุกคนต้องแยกย้ายกันไปพักเป็นแยกตามครอบครัวต่างๆ กัน ดังนี้

(1) เราสามคน พ่อ - แม่ - ลูก แยกไปทางหนึ่ง

(2) เกษแก้ว - สุดารัตน์ ครอบครัวนี้พูดไทยได้บ้างเล็กน้อย

(3) นารี - สายสมร สบายใจมากเจ้าของบ้านคนเดนมาร์คแต่มีภรรยาเป็นสาวไทย

(4) ศรีกัญญายกให้เป็นวีรสตรี เพราะไปอยู่คนเดียว

(5) ไกร-ศิริ สะดวกเหมือนกัน เจ้าของบ้านพูดไทยเก่ง

(6) ศิริวัฒน์ - ดวง เจ้าของบ้านพูดไทยได้เหมือนกัน

(7) นิคม - อดิเรก คุณไพรัช คนไทยผู้มาทำงานกับฝรั่ง รับรองเอาไปพักด้วย

เป็นอันว่าเราต้องจากกันเป็นเวลา 4 วัน จนถึงวันที่ 26 สิงหาคม จึงจะกลับมารวมพร้อมหน้ากันอีก เพราะนายไรน์ ฮาร์ทได้จัดให้มีการเข้าชมการแสดงของชาวอัฟริกาน่า ที่โรงละครแห่งนี้ แล้วก็เตรียมตัวเดินทางไปแสดงที่เมือง Malmo

หลังจากที่คอยจัดการส่งเด็กๆ ให้กับผู้ปกครองใหม่เรียบร้อยแล้ว เราสามคนพ่อแม่ลูก ก็มากับมิสซิสคาน อัสมูสเซ่น ซึ่งแก

อุตส่าห์ขับรถมารับด้วยตัวเองเป็นระยะทางไกลราวๆ กรุงเทพฯ - บางปู เห็นจะได้ เพราะบ้านอยู่นอกเมือง เจ้าของบ้านทุกคนที่มารับเราคนไทยไปพักด้วย มีรถส่วนตัวกันทุกคนจึงเชื่อว่าจะไปพักอยู่ด้วยความสะดวกสบายพอสมควร

ตามระยะทางที่รถผ่านภูมิประเทศสวยงามน่าดู มีบ้านช่องแบบเก่า แต่สะอาดมีทุ่งนา และป่าละเมาะเป็นหย่อมๆ

ขับรถมาไกล 45 กม. จึงถึงบ้านพักรับรองที่จัดไว้สำหรับแขกโดยเฉพาะ แสดงว่าฐานะของเธออยู่ในคั่นเศรษฐีทีเดียว มาดามพูดอังกฤษช้าและชัดเจน เราจึงสัมผัสได้ว่าแกเต็มใจต้อนรับเราสามคนอย่างดีที่สุด

มาถึงบ้านเวลาบ่ายโมงพอดี มาดามเชื้อเชิญให้รับประทานอาหารกลางวันแบบเดนมาร์กซึ่งมีกุ้งอบและปลาทอดรับประทานกับขนมปังอร่อยดีมาก หลังอาหารทุกคนมีความต้องการตรงกันคือขอพักผ่อน ดังนั้นจึงกลับมานอนพักอยู่สักครู่ และต่อมาก็เริ่มเขียน จ.ม.ส่งข่าวถึงเมืองไทยพร้อมด้วยข่าวตัดจากหนังสือพิมพ์

24 สิงหาคม 2505

หลังอาหารเช้าแล้ว พ่อบ้านผู้ชายได้กรุณาขับรถพาเราไปดูโบสถ์เก่าแก่ประมาณ 800 ปี เป็นที่ฝังศพพระเจ้าแผ่นดินด้วย มีกษัตริย์ จากแทบทั่วโลกได้เคยเสด็จมาที่นี่ และชัดความสูงของแต่ละองค์ไว้ที่เสาหิน ซึ่งปรากฏว่าพระเจ้าปีเตอร์มหาราชของรัสเซียทรงสูงกว่าเพื่อนดยุคแห่งเอดินเบอร์ก ก็สูงเหมือนกัน ส่วนของไทยเรามีในหลวงรัชกาลที่ 6 และในหลวงองค์ปัจจุบัน

ภายในโบสถ์มีรูปภาพและหีบศพของกษัตริย์และราชินีเดนมาร์กแต่เก่าก่อนสลักเสลาด้วยหินอ่อนสวยงามมาก มีรูปภาพเก่าเหตุการณ์โบราณในยุคเมื่อ 500 ปี หรืออย่างน้อยก็ 300 ปีมาแล้ว เก้าอี้นั่งพระสังฆราชในอดีตเป็นไม้แกะสลักอย่างประณีต เมื่อ 500 ปี มาแล้วเป็นต้น โบสถ์หลังนี้ทรงสูงมาก ซึ่งไม่ทราบว่าคนสมัยโบราณสร้างกันได้อย่างไร เพราะไม่มีคอนกรีตเลย

ทิโวลี่ (Tivoli) สวนสนุกใจกลางเมือง แหล่งสำราญใจของผู้คนชาวเดนส์และนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย

ออกจากโบสถ์มา ผ่านตามเส้นทางซึ่งเป็นทุ่งนา ดูชีวิตตามไร่นาการเกษตรของเขา แต่อย่าเข้าใจว่าชาวนาฝรั่งจะเหมือนชาวนาไทย ซึ่งมีบ้านเป็นกระต๊อบมุงจาก หรือเรือนไม้หลังคาสังกะสีเป็นอย่างดีหน่อย ส่วนชาวนาฝรั่งเขาทำงานในนาด้วยเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง มีการครองชีพที่ดี

บ้านช่องปลูกสร้างแข็งแรงเรียบร้อย บ่งบอกถึงฐานะการครองชีพ ที่คงไม่ยากจนขาดแคลนเหมือนชาวนาไทยส่วนใหญ่

ความจริงบ้านที่เรามาพักอยู่ด้วยนี้ เจ้าของบ้านได้ซื้อที่ดินและบ้านมาจากชาวนาเจ้าของดั้งเดิม แล้วก็มาปรับปรุงสภาพใหม่ สร้างเสริมตกแต่งภายในให้โอ่โถงงดงาม มีสิ่งจำเป็นในการครองชีพครบถ้วนแบบสมัยใหม่ทุกอย่าง มิหนำซ้ำยังมีบ้านสำหรับรับรองแขกโดยเฉพาะเสียอีก ซึ่งดัดแปลงจากโรงนาแบบเก่าเหมือนกัน

ที่ดินทั้งหมด 60 ไร่กว่า แบ่งปลูกต้นไม้ใหญ่น้อย สวนดอกไม้ สนามหญ้าเขียวชอุ่มมองดูเหมือนปูพรมสีเขียวผืนใหญ่ เรือนกระจกสำหรับปลูกองุ่นและพริก พืชพันธุ์ที่ต้องการความร้อน และสวนแอ๊ปเปิล สตรอเบอรี่ ฯลฯ เจ้าของบ้านชายหญิงอยู่กันเพียงสองคนเท่านั้นในบ้านที่ออกจะใหญ่โตโอหาร แต่ยังมีบ้านสำหรับคนทำสวนอยู่ต่างหากอีกครอบครัวหนึ่ง สำหรับช่วยดูแลบ้านและทำสวนด้วยเป็นชีวิตที่สงบสบาย น่าอิจฉาที่สุด เราพักอยู่ที่บ้านนี้ด้วยความสะดวกสบายเป็นเวลาสี่วันเต็มๆ

26 สิงหาคม 2505

วันนี้เป็นวันเกิดน้องปุ้ม เจ้าของบ้านใจดี ผัวเมียได้ให้ของขวัญน้องปุ้มแต่เช้า และเราก็จะต้องลาจากบ้านนี้กลับไปรวมพวกกันอีกครั้ง เพราะครบวันพักฮอลิเดย์แล้ว ตอนเย็นเราได้มาพบกันที่โรงละคร เพราะชาลส์ ได้จัดให้พวกเราได้ดูละครของ Africana

อาคารศาลาว่าการเมืองโคเปนเฮเกน

และคืนนี้เมื่อเรามาถึงโรงละคร ทางเจ้าหน้าที่ - หนังสือพิมพ์ ทราบเรื่อง Happy Birthday ของน้องปุ้มก็เลยมาขอถ่ายรูปลงหนังสือพิมพ์ในฐานะเป็นลูกสาว Tour Leader Phakavali ดูๆ ก็รู้สึกว่าโก้ไม่ใช่เล่นเหมือนกัน

ละคร Africana ที่ได้ชมคืนนี้ ความจริงก็พอดูได้ แต่น่าสงสารที่ไม่มีความงดงามเอาเสียเลย ผิวเนื้อดำเหลือเกิน ผู้หญิงเปลือยอกแสดงในบางฉากและเต็มไปด้วยการกระโดดโลดเต้นอย่างหนักอยู่ตลอดเวลา ดูแล้วเกิดความสงสารมากกว่าที่จะชื่นชมในศิลปะการแสดงของเขา ละครเลิกแล้วผู้ปกครองทั้งหลายก็พาเด็ก แยกย้ายกลับบ้านไปพักกันเป็นคืนสุดท้าย กำหนดว่ารุ่งเช้าจะมาพบกันที่ Pension

27 สิงหาคม 2505

เช้าวันนี้ ผู้ปกครองที่รับเด็กไปพักร่วมกับแฟมิลี่ของเขาก็พาเด็กมาส่งคืนกันครบทุกราย ได้ร่ำลา อาลัย ขอบอกขอบใจกันยกใหญ่ ซึ่งฝ่ายผู้ปกครองก็พอใจ อิ่มอกอิ่มใจมากที่ได้ต้อนรับพวกเรา

ในช่วงเวลาบ่าย ชาลส์ได้จัดรถพาออกทัวร์ดูรอบเมืองโคเปนเฮเกน เป็นการส่งท้ายจนกระทั่งถึงเย็นก็กลับมา จัดเตรียมแพ็คข้าวของเครื่องใช้ เพื่อเตรียมเดินทางเข้ากรุงลอนดอนประเทศอังกฤษในวันพรุ่งนี้

28 สิงหาคม 2505

เวลา 01.30 น. เดินทางถึงนครลอนดอน ได้พบกับความคุ้นตาคุ้นใจ และคุ้นกับความรู้สึกอีกครั้งหนึ่ง คือการจราจรในท้องถนนที่ใช้ระบบขับทางซ้าย (Left Hand Drive) เหมือนบ้านเราที่กรุงเทพฯ เมืองไทย

เขาจัดให้เราได้เข้าพักที่ Hotel Fairfax ซึ่งอยู่ใกล้กับสถานทูตไทย เพียงชั่วระยะเดินเท้าไม่กี่นาที ท่านเอกอัคราชทูตหม่อมหลวงปีกทิพย์ มาลากุลได้ประทานจัดเลี้ยงรีเซฟชั่นแก่คณะของเราในเย็นวันนี้เลย เด็กผู้หญิงแต่งไทยทุกคนเพื่อให้สมกับมาเยือนเมืองผู้ดีแม่แบบประชาธิปไตย และก็ได้รับคำชมว่านาฏศิลป์ไทยผกาวลี งดงามแช่มช้อยน่ารักทุกคน

งานรีเซฟชั่นเลิกเมื่อใกล้ 20.00 น. ทุกคนก็กราบลาท่านทูตและคุณหญิงกลับมาต่ออาหารเย็นที่ร้านอาหารจีนหน้าโฮเต็ล อิ่มหนำสำราญกันดีแล้ว ก็อยากจะท่องเที่ยวดูเมืองลอนดอนในยามราตรีดูบ้าง

คืนนี้คุณหน่อยเป็นไกด์ และคุณอุดมศิษย์เก่าของ ผกาวลี ก็มาช่วยนำทาง พาไปดูพิคาดิลลี่เซอร์กัส จตุรัสทราฟฟัลการ์สแควร์ สภาปาเลียเมนต์ และหอนาฬิกาบิ๊กเบน อันล้วนแต่มีชื่อเสียงระบือก้องโลกไปทั้งนั้น จบท้ายด้วยการเดินข้ามสะพานแม่น้ำเทมส์เป็นเอ็กซ์พีเรียนส์อันน่าจดจำรำลึกครั้งหนึ่งในชีวิตของพวกเราที เดียวเดินเที่ยวกันจนดึกแทบไม่รู้ตัวและไม่เหน็ดเหนื่อย จนใกล้สองยามจึงได้กลับที่พัก

29 สิงหาคม 2505

เช้าวันนี้ รถบัสมารับพวกเราไปซ้อมสำหรับรายการทีวีของ B.B.C. เราซ้อมให้ดู 9 รายการ แต่ฝ่ายเขาเลือกออกเพียง 5 รายการดังนี้

(1) ชุดพระ - นาง

(2) ชุดฟ้อนเล็บ

(3) ชุดกระทบไม้

(4) ชุดฟันดาบ

(5) ชุดระบำกลอง

เพราะมีเวลาจำกัดให้เพียง 12 นาที ซึ่งเราจะต้องตัดทอนรวมทั้ง 5 ชุดให้ลงตัว เวลานี้เปี๊ยบ

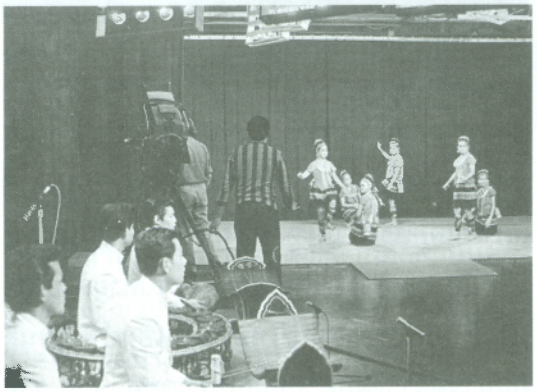

เราซ้อมกันคร่าวๆ จับเวลาดู ก็เห็นว่าพอจะมีทางทำได้สำหรับการถ่ายทำในวันพรุ่งนี้ ซ้อมเสร็จเรากลับมาทานกลางวันที่ร้านอาหารจีนหน้าโฮเต็ลตามเคย อาหารที่นี่แพงมาก แพงกว่าในสวีเดนเสียอีก (เวลาจ่ายเงินไม่อยากคิดเทียบเป็นเงินไทย)

ส่วนมื้อเย็นนั้น ท่านอาจารย์หลวงปราโมทย์ซึ่งเป็นผู้ดูแลนักเรียนไทยในอังกฤษได้กรุณาจัดเลี้ยงพวกเรา ณ ที่พักของท่าน โดยคุณหน่อยได้ทำหน้าที่เป็นไกด์พาพวกเราไปตามเคย คุณนายท่านทำอาหารอร่อยมาก ปรุงรสแบบไทยปนเทศ พวกเราได้รับประทานกันอย่างเอร็ดอร่อยอีกครั้งหนึ่ง

แล้วก็มีเกร็ดจะเล่า....คือนักเรียนไทยผู้มีหน้าที่ล้างชามในฐานะผู้ช่วยกุ๊ก ขอร้องให้พวกเรารำไทยให้ดูหน่อย มิฉะนั้นจะไม่มีแรงล้างชาม เลยให้สายสมรชัดชาตรีให้ดู ติ๊กต้องไปตีจังหวะโดยใช้โต๊ะอาหารนั่นเองเป็นกลอง ส่วนเบิ้มก็ตีระนาดเด็กเล่นอันเล็กๆ เป็นเพลงได้พอใช้ สนุกสนานเฮฮากันใหญ่ในการโชว์รำแก้ขัดในมื้อนี้

เมื่อสนุกสนานเฮฮากันพอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็กราบลาท่านอาจารย์หลวงปราโมทย์และคุณนายของท่านกลับโฮเต็ลที่พัก

30 สิงหาคม 2505

ตอนเช้า รถมารับไปสถานีโทรทัศน์ B.B.C แล้วก็รีบซ้อมทำเวลา 5 รายการให้ได้ 12 นาที เสร็จแล้วไปทานกลางวัน พอกลับจากอาหารกลางวัน ต้องแต่งตัวลงไปซ้อมอีก เพื่อจัดไฟให้เข้ากับแสงสีของเครื่องแต่งตัว รวมทั้งระบบเสียง เขาทำงานกันละเอียดละออมาก โดยหารู้ไม่ว่าเราต้องเหน็ดเหนื่อยสาหัส เพราะนอกจากการซ้อมอย่างหนักแล้ว เราต้องแต่งตัวเองในแบบฉบับของโบราณซึ่งต้องเย็บ-ตรึงและผลัดเปลี่ยนเครื่องแบบต่างๆ ถึง 4 ชุด ฉะนั้นวันนี้จึงเป็นวันที่เพลียไปตามๆ กัน

เสร็จจากการถ่ายทำหนังทีวีแล้ว ในตอนเย็นก็ต้องเตรียมตัวไปทานเลี้ยงอาหารไทย ซึ่งคุณวิชิตและครอบครัวไทยซึ่งรวมกันอยู่ 6 ครอบครัวได้กรุณาจัดรับรอง วันนี้ได้ทานน้ำพริกโดยฝีมือคุณวิชิต รู้สึกอร่อยมาก พวกเราทานกันจนหมดก่อนอาหารอย่างอื่นและอยากขอเพิ่ม คุณวิชิตเป็นปลื้มและไม่ยอมเสียหน้า ต้องลงมือตำน้ำพริกครกใหม่มาเติมให้จนเพียงพอตามคำขอ (นี่แหละอาหารไทย กับน้ำพริกรสแซ่บมีค่ายิ่งนักในเมืองฝรั่ง) ต่อจากนั้นก็มีการแสดงโขนและพากย์กันวุ่นวาย แทบจับตอนไม่ติด เห็นทีท่าจะยืดเยื้อ ต้องส่งเด็กผู้หญิงกลับโฮเต็ลก่อน เพราะเกรงว่าจะต้องอยู่กันดึกแน่ เราคุณสิทธิ์ ติ๊กศิริวัฒน์ และดวงอยู่ร่วมวงสังสรรค์เฮฮาจนถึงตี 2 คุณวิชิตจึงยอมมาส่งพร้อมกับขอร้องให้ผ่านลอนดอนเวลากลับด้วย

1 กันยายน 2505

ออกจากลอนดอน เวลา 13.30 น. ถึงกรุงโคเปนเฮเกน เวลา 15.00 น. ต้องเอาเครื่องดนตรีอันแสนหนักฝากไว้ที่แอร์พอร์ต เพราะวันที่ 3 กันยา พวกเราก็จะต้องเดินทางไปออฮุสอีก จากนั้นรถบัสก็มารับกลับที่พักเก่า คือ Pension West 54 กว่าจะถึงที่พักก็ร่วม 17.00 น. เข้าไปแล้ว ปรากฏว่าไม่มีอะไรจะทานเย็นได้เลย ตกลงเข้าไปค้นครัวได้ข้าวสารมา 1 ถุง และไข่ไก่กับปลากระป๋อง เลยต้องเป็นแม่ครัว ทำแกงต้มยำปลากระป๋อง และทอดไข่เจียว เป็นแบบอาหารไทยจำเป็น แต่ก็อร่อยดีเหมือนกัน

2 กันยายน 2505

ทานเช้าแล้วก็ไปเดินเที่ยวสวนสัตว์ซึ่งอยู่ใกล้ที่พักกลับมากลางวัน ต้มข้าวต้มทานตกเย็นก็หุงหาอาหารทานกันเอง เพราะไม่มีใครทำให้เนื่องจากเป็นวันอาทิตย์ เขาหยุดงานกันหมด ต่อจากนั้นก็เตรียมจัดกระเป๋า เพื่อออกเดินทางไปออฮุสพรุ่งนี้

3 กันยายน 2505

ออกจากโคเปนเฮเกน เวลา 17.00 น. เครื่องบินๆ เพียง 30 นาที ก็ถึง Arhus Airport นั่งบัสอีก 1 ชั่วโมง ถึงในเมืองและเข้าพักที่ Hotel Royal ซึ่งเป็นโฮเต็ลที่ดีที่สุดของเมืองนี้

รูปปั้นฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์ส้น ชาวเดนมาร์ก ผู้โด่งดังที่สุดตั้งอยู่ข้างๆ ศาลาว่าการเมือง

4 กันยายน 2505

รุ่งขึ้น มี Press Conference ที่โรงละคร ซึ่งเราจะแสดง นักหนังสือพิมพ์ นักร้องและนักแสดงของโรงละครมาคอยต้อนรับ คืนนี้เราได้รับเชิญให้มาดูละครแบบ Operetta เป็นเรื่องชีวิตของ ชูเบิรต น่าดูดีมาก และคณะของเราก็เป็นจุดเด่นตามเคย ผู้คนยิ้มด้วยไมตรีจิตอันดีและยกย่องว่าเราเป็นนักแสดง ปรากฏว่าบัตรที่นั่งดู Thai Dance ขายหมดแล้วทั้งสองคืน (เราต้องแสดงคืนวันที่ 5-6 กันยา) ทั้งนี้ เป็นผลเนื่องจากที่เราได้รับคำ Critic จาก Copenhagen ดีมากนั่นเอง

5 กันยายน 2505

รุ่งขึ้น เวลา 9.00 น. ฝนตก ต้องรีบวิ่งจากโฮเต็ลไปโรงละคร เพื่อซ้อมจะขึ้นรถก็เห็นว่าใกล้นิดเดียว ไม่น่าจะต้องเสียสตางค์ น่าเสียดายอะไรทำนองนั้น

พอซ้อมเสร็จ ก็เดินกลับไปทานอาหารกลางวันที่ร้านใกล้โฮเต็ลซึ่งสั่งให้จัดไว้ เป็นการดีกว่าเพราะที่โฮเต็ลค่าอาหารจะแพงมาก ทานอาหาร

เสร็จเรียบร้อยก็กลับเข้าโฮเต็ล เพื่อเตรียมตัวไป Reception ซึ่งนายกเทศมนตรีของ Arhus จัดรับรองที่ Town Hall ท่านทูตไทยและคุณหญิงได้รับเชิญด้วย จึงเดินทางจากโคเปนเฮเกนมาร่วมงานวันนี้

เริ่มงาน Reception ด้วยการกล่าวต้อนรับของนายกเทศมนตรี เมือง Arhus ซึ่งรู้สึกเป็นเกียรติกับคณะของเรามาก ท่านทูตไทยได้กล่าวตอบ แล้วสังสรรค์กันอยู่อีกประมาณ 20 นาที ท่านทูตชมเด็กๆ ว่าน่ารักทำตัวเข้าสังคมได้ไม่ขัดเขิน และกล้าที่จะพูดกับชาวต่างประเทศโดยไม่ประหม่าหรือกระดากอาย

ต่อจากนั้นนายกเทศมนตรีพาไปดูห้องประชุมใหญ่ ซึ่งสร้างไว้สวยงามประณีตด้วยไม้อย่างดี ฝีมือสลักเสลาประดิดประดอยงดงามมาก และพาไปชมห้องแต่งงาน ซึ่งตกแต่งฝาผนังด้วยฝีมือช่างเขียน เป็นช่อดอกไม้สีสวยงามทุกฤดูของเดนมาร์ก เพื่อให้ห้องนั้นมีบรรยากาศสุขสดชื่นสมกับเป็นห้องพิธีแต่งงาน

ต่อจากนั้นก็พาพวกเราขึ้นไปบนดาดฟ้าสูง 12 ชั้นเพื่อชมวิวทิวทัศน์รอบๆ เมือง Arhus แต่ดูได้สักครู่ก็กลับลงมา เพราะลมแรงมาก เขาเห็นว่าพวกเราทนสภาพอากาศไม่ค่อยได้ มีข้อที่น่าสังเกตคือ ในเดนมาร์กนี้เขานิยมใช้ไม้เป็นวัสดุก่อสร้างกันมาก บันไดหน้าห้อง Town Hall นี้เขาเอาไม้อายุ 100 ปี มาสร้างเป็นคั่นบันไดขัดเงาอย่างสวยงาม และห้องต่างๆ ก็ใช้ไม้สลักเสลาอย่างประณีตทั้งนั้น แม้ตามบ้านเรือนถ้าเป็นคนมีเงินก็มักจะสร้างด้วยไม้มากกว่าคอนกรีต เป็นการแสดงฐานะ เมื่อได้ดูชมห้องต่างๆ แล้วก็กลับโฮเต็ล เตรียมไปแสดงในคืนนี้

ปรากฏว่าผู้มาชมเต็มโรง และปรบมือกราวทุกฉาก มี Curtain Call หลายครั้ง พร้อมทั้งรับช่อดอกไม้ น่าชื่นใจเหลือเกิน พอกลับมาที่ห้องพัก ต้องมอบให้ติ๊กดูแลและช่วยคุมเด็กผู้หญิงกลับไปโฮเต็ล เพราะเรา Charles และ อ.ประสิทธิ์ รวมทั้งท่านทูตและคุณหญิงได้รับเชิญจากผู้จัดการโรงละครไปทาน Supper ที่บ้านของเขา ซึ่งอยู่ใกล้ๆ นั่นเอง ทางเดินจากโรงละครไปบ้านผู้จัดการ แม้จะใกล้ก็ดูวกวนเดี๋ยวเลี้ยว เดี๋ยวขึ้นลิฟต์วุ่นวายจำไม่ได้ เพราะเป็นทางหลังบ้านของเขา แต่พอถึงชั้นที่เขาพักอยู่เขาจัดบ้านสวยงามน่าดูมาก

ผู้จัดการเขาเลี้ยงอาหาร Supper แบบเดนมาร์ก เพื่ออวดวัฒนธรรมของเขา ตอบแทนเราอยู่สังคมจนถึง 24.00 น. จึงกลับโฮเต็ล โดยเจ้าของบ้านขับรถมาส่งพร้อมด้วยท่านทูตและคุณหญิง

6 กันยายน 2505

ว่างตอนเช้า Charles จัดให้มี Sight-seeing โดยบรรดานักร้อง Opera ที่นี่ช่วยขับรถพาเที่ยวนอกเมือง Arhus เป็นแผ่นดินใหญ่กว่า Copenhagen แต่พลเมืองน้อยกว่าจึงยังมีแผ่นดินเหลืออยู่อีกมาก ทุกแห่งสะอาดงดงามประดับประดาด้วยไม้ใบ ไม้ดอก มองดูสดชื่น และเขาพาไปเที่ยวที่ฟาร์มแห่งหนึ่ง ดูโน่นดูนี่อยู่จนเกือบ 16.00 น. จึงพากลับที่พัก

เวลา 18.00 น. เราไปทานเย็นกันที่โรงละครและแสดงอีก 1 คืน เป็นการส่งท้าย หลังจากการแสดง มีแฟนมาขอลายเซ็นตามเคย แต่คืนนี้เราต้องรีบบรรจุข้าวของเพราะรุ่งขึ้นเช้ามืดต้องเดินทางต่อไป Oslo แล้ว

7 กันยายน 2505

เวลา 7.30 น. ออกจากโฮเต็ลเดินทางไป Airport ออกจาก Arhus เดินทางมาถึง กรุง Oslo ประเทศนอร์เวย์ เวลา 14.30 น. ตรงไปที่โรงละครเลยเพราะจะต้องแสดงคืนนี้ Charles รีบเข้าจัดไฟ และเด็กๆ ก็ไปเตรียมเครื่องแต่งตัว แล้วทานอาหารเย็นกันตั้งแต่ 16.30 น. เพราะที่นี่เริ่มแสดง 19.30 น.

ที่ Oslo ก็เช่นเดียวกัน เราแสดงเพียงคืนเดียว พวกนักชมศิลปะเช่นนี้จึงไม่อยากจะพลาด พอเราไปถึงก็ได้ทราบเลยว่าบัตรจำหน่ายหมดเกลี้ยงแล้ว ฉากสุดท้ายของเราก็เช่นเคย มี Curtain Call และมอบช่อดอกไม้ หนังสือพิมพ์ถ่ายรูปเกรียวกราว และลงข่าว Critic ชมเชยผลงานของเรามากทีเดียว

8 กันยายน 2505

รุ่งเช้าวันที่ 8 กันยา วันนี้เป็นวันว่าง เขาจัด Bus พาไปเที่ยวที่ Town Hall มีรูปภาพเขียนประดับทุกฝาผนังทุกห้อง มีของขวัญของที่ระลึกจากพระเจ้าแผ่นดินหรือกษัตริย์ประเทศต่างๆ ที่ได้มาเยือนตั้งโชว์ไว้โดดเด่นมาก ที่สะดุดตาเป็นพิเศษคือเรือพระที่นั่งอนันตนาคราชของในหลวงของเราพระราชทานให้ไว้เมื่อคราวเสด็จเยือนประเทศเดนมาร์ก เขาชมองค์สมเด็จฯ ของเราว่า "Sweet"

ออกจาก Town Hall ไปชมวิกลันด์ เป็นปาร์คใหญ่โตมากจัดไว้สวยน่าดู มีภาพปั้นโดยฝีมือของศิลปินเอกชื่อ "วิกลันด์" ประดับประดาเต็มไปหมด ภาพปั้น ภาพสลักด้วยหินเหล่านี้ล้วนเป็นภาพแสดงความเป็นจริงของชีวิตตามธรรมชาติ ตั้งแต่เด็กไปจนแก่ตาย มีเสากลางปาร์คสลักเป็นรูปชาย หญิง เด็กสลับซับซ้อนกันไปหมด ไม่มีที่ว่างเลยแม้แต่น้อย สูงมาก วิกลันด์ใช้เวลาวันละ 8 ชั่วโมง อยู่ถึง 15 ปี จึงสำเร็จ นับเป็นจิตรกรเอกของโลกจริงๆ ปาร์คนี้เป็นที่ที่รัฐบาลอนุญาตให้สิทธิ์แก่วิกลันด์เต็มที่ในอันที่จะซื้อ ตบแต่งตามจินตนาการของเขาแต่เพียงผู้เดียว แต่งานก็สำเร็จออกมาอย่างน่าภาคภูมิใจที่สุดเหมือนกัน

จากปาร์ควิกลันด์ เจ้าภาพพาขึ้นไปทานกลางวันบน Restaurant ยอดเขา วันนี้อากาศดีแจ่มใสแดดออกตลอดวัน ทุกคนสนุกสนานรื่นเริงเป็นการพักผ่อนอย่างดีที่สุด หลังจากนี้ Bus มาส่งที่โฮเต็ลและทุกคนก็เริ่มเตรียมจัดกระเป๋าเพื่อออกเดินทางข้ามทวีปต่อไปยังสหรัฐอเมริกา

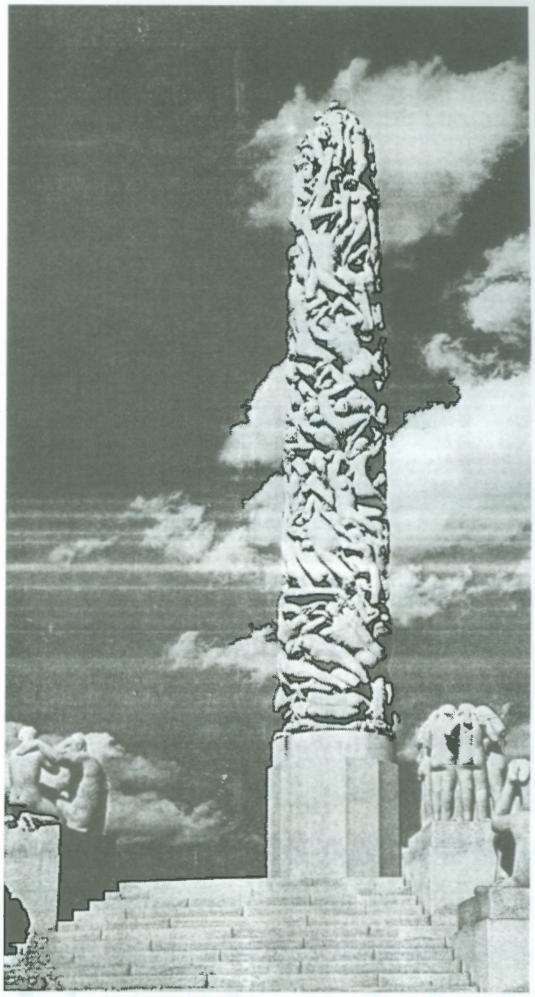

9 กันยายน 2505

วันนี้ วันที่ 9 เดือน 9 เป็นฤกษ์ดีแบบไทยๆ ที่พวกเราจะก้าวเท้าไปเมืองอเมริกา ทำหน้าที่เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมการร่ายรำและดนตรีไทยแก่ฝรั่งต่างชาติทางซีกโลกตะวันตกโพ้นซึ่งเป็นบ้านเมืองที่เจริญศิวิไลย์ที่สุดของโลก

นึกๆ แล้วก็อดประหลาดใจไม่ได้ ที่พวกเราคนไทยเล็กๆ เพียง 14 คนเท่านั้นช่างอาจหาญไปทำหน้าที่อันยิ่งใหญ่นี้แทนคนไทยตั้ง 24 ล้านคน เราทำได้ยังไง ?

14.00 น. ออกจากโฮเต็ลไป Airport ของทหารอากาศอเมริกันซึ่งอยู่ไกลจาก Oslo ไป ราวๆ 30 ไมล์ รถบัสจึงต้องวิ่งเป็นทางยาว ผ่านบ้านช่องและป่าสน สะอาดสวยงาม แผ่นดินยังว่างเปล่าอยู่อีกมาก Norway เป็นประเทศบนภูเขา อาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลแต่มีพลเมืองน้อย เพียง 3,000,000 กว่าคนเท่านั้น ผู้คนพลเมืองจึงอาศัยอยู่กันอย่างสุขสบาย สงบและสะอาดสวยงาม เป็นบ้านเมืองที่เจริญจริงๆ

เมื่อมาถึง Airport จึงทราบว่าเราต้องขึ้นเครื่องบินกลับไป Copenhagen อีก เพื่อเปลี่ยนเป็นเครื่อง JET ไปอเมริกาจะต้องไปถึงช้ากว่ากำหนดถึง 2 ชั่วโมง จึงต้องพักคอยเครื่องบินอยู่ที่ Military Airport อีก 1 ชั่วโมง เครื่องบินจะออกจากสนามบินทหารนี้ราว 17.00 น. และถึง Copenhagen 17.30 น. เพราะเวลาที่นี่เร็วกว่า Norway 1 ชั่วโมง

เครื่องบินเจ๊ทบินจาก Copenhagen 18.30 และมาถึง New York เวลา 9.30 น. ของ New York แต่เป็นเวลาเดินทางถึง 8 ชั่วโมง เพราะอยู่คนละซีกโลกนี่เอง เวลาจึงเหลื่อมกัน และเวลาที่อเมริกาช้าไปถึง 6 ชั่วโมง

เมื่อลงจากเครื่องบิน เด็กผู้หญิงได้รับการขอร้องให้แต่งไทยและถ่ายรูปที่ Airport เสร็จแล้วก็พาขึ้น Bus ไปพักที่ Hotel Chouyer Miss Bennett มารับรองที่ Airport และดูแลทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ก็กลับที่พัก

10 กันยายน 2505

วันนี้เราตื่นกันแต่เช้า ห้องที่พักเผอิญมีลานดาดฟ้า ออกไปเดินเล่นชมวิวได้ ได้ออกไปยืนดูทิวทัศน์ตึกระฟ้ารอบๆ ที่ช่างสูงใหญ่ละลานตาไปหมด ถนนหนทางก็กว้างใหญ่ พาดซ้อนกันหลายชั้น รถราวิ่งกันขวักไขว่ตลอดเวลา.. มหานคร New York สวรรค์บนดินแท้ๆ นึกอยู่ในใจว่านี่หรือคืออเมริกา ที่เราเคยใฝ่ฝันถึงมานาน ตั้งแต่ดูในรูปและชมในหนัง บัดนี้เราได้มาเห็นของจริงสมใจแล้ว มันน่าอัศจรรย์พอดู !

บ้านเมืองสวยงามตึกรามบ้านช่องสูงใหญ่สูงเยี่ยมเทียมฟ้าเป็นที่หนึ่งในโลกทีเดียว ผู้คนพลเมืองก็มากมายฐานะความเป็นอยู่คือเสมือนรัฐนี้ขาดชีวิตจิตใจอันอบอุ่นเพราะมันมีแต่วัตถุสิ่งก่อสร้างอันทันสมัยรอบตัว ตึกรามอาคารคอนกรีต การค้า ธุรกิจติดต่อเคลื่อนไหวกันตลอดเวลา ความรักในธรรมชาติดูจะน้อยกว่าด้านยุโรปที่เคยผ่านมา ฉะนั้นก็ดูเสมือนภาพชีวิตที่ขาดความอ่อนโยนตามธรรมชาติไป

เช้านี้ Miss Bennett นัดว่าเวลา 10.00 น. จะมารับไปถ่ายรูปโฆษณา พอถึงเวลาแกก็มาตรงตามนัด แต่ฝ่ายเรายังไม่ค่อยพร้อม ต้องมารอเด็กอยู่ประมาณ 10 นาที เรื่องเวลานัดหมายนี้เราคนไทยควรพึงระมัดระวัง อย่าให้เสียมารยาท แต่แกเข้าใจสภาพการณ์ของพวกเด็กๆ เราที่มาต่างถิ่นไกล จึง excuse

Miss Bennett แกอายุมากแล้ว แต่ยังแข็งแรงกระฉับกระเฉง ทำอะไรๆ ว่องไว ซึ่งเป็นลักษณะ character ของชาวอเมริกันทั่วไป แกพาออกเดินไปแถว Radio City ศูนย์กลางของร็อคเฟลเลอร์ มีน้ำพุใหญ่ ปลูกดอกไม้รอบๆ สวยงาม ไปจับภาพเด็กผู้หญิง ผู้ชายที่นั่น เลยนักท่องเที่ยวที่ผ่านมาก็ถ่ายรูปพวกเราไปด้วยเหมือนกัน

เสร็จจากการถ่ายรูปแล้วให้เด็กผู้หญิงเปลี่ยนแต่งตัวจากชุดไทย และพากันไปทานอาหารกลางวันที่ร้านจีน ราคาค่าอาหารคิดเป็นเงินไทยตก 300 บาท ต่อจากนั้นก็แวะเดินเที่ยวดูของขายแถวๆ ใกล้โฮเต็ล ของสวยๆ น่าซื้อแต่แพงเหมือนกัน จึงได้แต่เดินดูเล่น และสุดท้ายก็จ่ายของสดสำหรับอาหารเย็นวันนี้ มีต้มยำ เนื้อผัดพริก และไข่เจียว ทุกคนชมเปาะไปตามๆ กัน เพราะแถมมีพริกขี้หนูป่นของเบิ้มมาช่วยเพิ่มความแซ่บขึ้นอีก เลยเจริญอาหารทานข้าวพุงกางไปตามๆ กัน

หลังอาหาร Mr. Brittchi เจ้าหน้าที่ของ Asia Foundation กรุงเทพฯ ที่เคยติดต่อกับเราในเมืองไทย แต่ขณะนี้มาทำปริญญาเอกใน N.Y. มาหา และพาพวกเราเดินเที่ยวตามถนนต่างๆ เวลาค่ำ ผู้คนช่างมากมายอยู่ตลอดเวลา ไม่เพียงแต่พวกฝรั่งผิวขาว พวกนิโกรผิวดำก็มีมาก ไม่แพ้คนจีนในบ้านเรา พวกคนดำนี้ไม่ดำแต่ผิวซึ่งหยาบหนา หน้าตายังน่าเกลียด ไม่น่าดูเอาเลย ในแง่มุมหนึ่งเราเองยังนึกรังเกียจ จึงเห็นใจพวกฝรั่งที่เขาต้องรับพวกผิวดำนี้ร่วมชาติด้วย แต่พอนึกในแง่มนุษยธรรม ก็สงสาร มันช่วยไม่ได้จริงๆ ที่เกิดเป็นมนุษย์ด้วยกันแต่มีรูปร่างหน้าตาผิวกายน่าเกลียดอย่างนี้ รูปธรรม นามธรรม กรรมของสัตว์โลกจริงๆ

อากาศที่ N.Y. เวลานี้ร้อน ไม่ต้องใช้เครื่องหนาวเลย Mr. Brittchi พาไปเลี้ยงไอศกรีมที่ร้านแห่งหนึ่ง ดีที่สุดสำหรับไอศกรีม พอทานกันคนละถ้วยใหญ่ๆ แล้วต้องใส่สะเวตเตอร์ไปตามๆ กัน เพราะชักจะเย็นวูบวาบ หลังจากนั้นก็กลับที่พักด้วยความอาลัยอาวรณ์ในความวูบวาบของเครื่องประดับที่โชว์อยู่อย่างสวยงามยิ่ง

11-12 กันยายน 2505

เป็นวันว่าง ได้พักผ่อนอย่างเต็มที่ โฮเต็ลนี้มีความดีพิเศษอยู่อย่างหนึ่ง คือมีเตาในห้องนอนให้ทำอาหารได้ เลยมีภาระต้องเป็นแม่ครัวใหญ่ขึ้นมาอีกตำแหน่งหนึ่ง สามวันที่มาพักเราทำอาหารไทยทานกันเอง เพราะมีเตาติดกับตู้เย็นสบายแฮไปเลย เช้าขึ้นมาใครอยากทานอะไร อยากทานกาแฟ เปิดไฟแก๊สแกร็กเดียวคอยอยู่ประมาณ 2-3 นาที น้ำก็เดือด จัดแจงชงกาแฟ ลวกไส้กรอก ขนมปังทาเนย อู้ยอร่อย... คิดถึงโป้ลูกชายซึ่งชอบทานอาหารแบบนี้จริง เมื่อไรหนอเมืองไทยเราจะมีเตาแก๊สใช้บ้าง เราก็จะมีความสะดวกสบายในชีวิตอีกหาน้อยไม่

13 กันยายน 2505

ออกเดินทางไปรัฐ Ohio ถึงเมือง Daton เวลา 17.00 น. Prof. Anderson เป็นคนผิวดำ แต่บุคลิกดี ไม่น่ารังเกียจ พูดจาภาษาฝรั่งนุ่มนวลมากกว่าฝรั่งด้วยซ้ำ แกมาคอยต้อนรับพวกเรา และพาไปบ้านพักรับรอง เมื่อจัดห้องและข้าวของทุกอย่างแล้วก็ไปทานเย็น อาหารมื้อนี้เป็นเงิน 27.60 ดอลลาร์ เกือบ 600 บาท เลยบอกเจ้าหน้าที่ที่มารับรองว่าจะทำทานกันเอง เพราะเราชอบของเราอย่างนี้ ขอให้เขาช่วยจัดเครื่องใช้ไม้สอยให้ ที่นี่มีครัว - ตู้เย็นอย่างเรียบร้อย ไม่เสียทีที่อุตส่าห์หอบหิ้วเสบียงกรังที่เหลือมาจาก N.Y. เช่น น้ำปลา ตังฉ่าย เป็นต้น

14 กันยายน 2505

วันนี้เริ่มแสดงครั้งแรกในอเมริกา ที่มหาวิทยาลัย ANTIOCH แบ่งการแสดงดังนี้

❀ 14 กันยา 20.00 น.

แสดงนาฏศิลป์-ดนตรีไทย รายการที่ 1

❀ 15 กันยา 16.00 น.

ปาฐกถาเกี่ยวกับหลักวิชาการดนตรีไทย

เทียบเคียงกับหลักทฤษฎีของสากล พร้อม Demonstrate

20.30 น.

แสดงนาฏศิลป์ - ดนตรีไทย รายการที่ 2

❀ 16 กันยา 16.00 น.

ปาฐกถาเกี่ยวกับหลักวิชาการดนตรีไทย - ตำนานของนาฏศิลป์ และ Demonstrate

20.30 น.

แสดงนาฏศิลป์ - ดนตรีไทย รายการที่ 3

การแสดงคืนแรกคนดูเต็มโรง แต่คืนที่สองและที่สามคนล้นโรง ต้องใช้เก้าอี้เสริมอีกมาก ทุกชุดได้รับการปรบมืออย่างหนักแน่นและนานมาก ทำให้เกิดกำลังใจว่าการแสดงในอเมริกาคงประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับที่ผ่านมาแล้วในยุโรป หนังสือพิมพ์ก็ลง Critic ให้อย่างดี

17 กันยายน 2505

ออกจาก Yellow Spring, Ohio โดยทางรถไฟเวลา 17.30 น. นั่งหลับมาในรถไฟตลอดคืน ถึง N.Y. เวลา 9.15 น.

18 กันยายน 2505

นั่งรถแท็กซี่ไปที่โฮเต็ล Schouyer ที่พักเก่า เด็กๆ เข้านอนกันเงียบหมด เพราะอดนอนกันตลอดคืน

19 กันยายน 2505

เวลา 9.30 น. ไปที่ C.B.S. แต่งตัวซ้อมรายการแสดงบางชุดให้กรรมการของ Ed Sullivan Show ดู จบแล้วกลับมาถึงโฮเต็ลราว 14.00 น. หิวไปตามๆ กัน เลยไปทานอาหารจีนที่ร้านใกล้ๆ โฮเต็ล แต่ไม่เป็นรสถูกปากเลย หมดเงินเข้าไปถึง 19 ดอลลาร์ กลับจากทานอาหารกลางวันเลยแวะซื้ออาหารสดมาเตรียมทำอาหารเย็นที่ห้องพักมี ยำเนื้อและแกงจืดเห็ดอร่อยกว่าเป็นไหนๆ และทุกคนก็ชอบทานแบบนี้กันทั้งนั้น

20 กันยายน 2505

วันนี้ได้พักทั้งวัน เลยโทรศัพท์ขอให้คุณบุญชูพาไปไชน่าทาวน์ ไปซื้อเครื่องก๋วยเตี๋ยว บะหมี่ ข้าว น้ำปลา ฯลฯ มาเตรียมอาหลั่ยจนถึงวันที่ 23 กันยา เพราะแฟนเรียกร้องอยากทานก๋วยเตี๋ยวกันอีก และเย็นนี้ไปได้กะปิมาจาก China Town ด้วย เลยทำน้ำพริกผักจิ้ม หมูแดง แกงจืดเกี๊ยวหมู แถมมีลำใยต้มน้ำตาลเป็นของหวานชะด้วย เป็นที่พอใจไปตามๆ กัน

21 กันยายน 2505

เวลาเช้า 9.30 น. พาเด็กผู้หญิง 4 คน คือ ปุ้ม ปุก นารี และศรี ไปที่ Hunter Play House ซึ่งเป็นที่ๆ จะแสดงละครใน N.Y. มิส Bennett ได้นัดช่างภาพหนังสือพิมพ์มาถ่ายรูปเพื่อทำโฆษณา ปุ้มแต่งนางและคนอื่นแต่งชุดฟ้อนเล็บเป็นภาพกำลังชุลมุนช่วยกันแต่งตัว เพื่อแสดงว่าการแต่งตัวชุดรำไทย หรือ Thai Dance นั้นต้องมีคนช่วยแต่งจะช่วยกันเย็บชุดนั้นๆ วุ่นวายกันไปหมด จึงจะเรียบร้อยได้ที่

หลังจากนั้นก็กลับโฮเต็ลและพักผ่อนเพื่อเตรียมตัวไป Reception เวลาเย็น ซึ่ง Asia Society จัดขึ้นเป็นการรับรอง หลังจากนี้ทุกคนไปที่สถานทูต ซึ่งคุณสมจัย อนุมานราชธน ทูตยูเนสโกสหประชาชาติพร้อมด้วยคุณหญิงและนักเรียนไทยได้กรุณาจัดเลี้ยงพวกเรา ได้อยู่ร่วมสังสรรค์จนถึงสามทุ่มครึ่ง จึงได้ลากลับนักเรียนไทยที่มีรถยนต์ได้จัดส่งให้จนถึงโฮเต็ลที่พัก

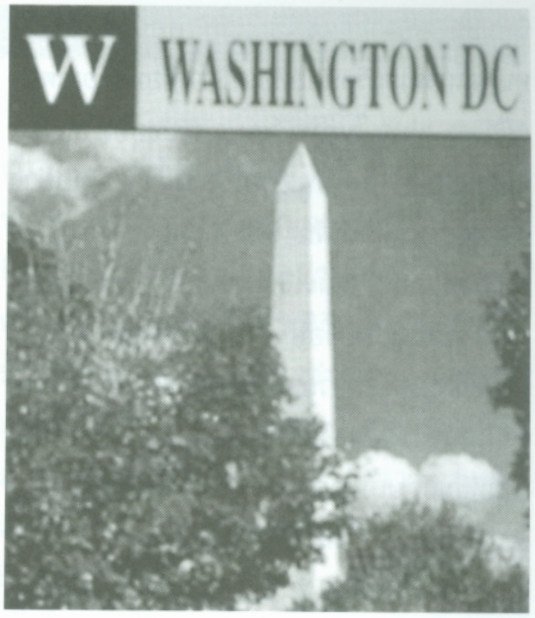

รุ่งขึ้นเป็นวันว่าง (23 - 24 กันยายน) เรา - พ่อ แม่ ลูก 3 คน ได้เดินทางไปกรุง Washington D.C. และพักอยู่กับคุณหลวงวิเทศยนตร์กิจ - พี่สมพงษ์ เพื่อไต่ถามหาข้อมูลเรื่องการฝากเรียนต่อของปุ้ม เพราะต้องการตัดสินใจให้แน่นอน แต่หลังจากที่ได้ปรึกษาหารือกันแล้ว ก็ตกลงใจได้ว่า ถ้าในอเมริกาสามารถหาทุนเรียนได้ก็จะอยู่อเมริกา แต่ถ้าไม่ได้ทุนก็จะให้ไปเรียนที่อังกฤษ เพราะค่าใช้จ่ายถูกกว่า และรู้สึกว่าจะเรียบร้อยอบอุ่นกว่า

24 กันยายน 2505

เดินทางกลับ N.Y. โดย Bus และมาถึง N.Y. เวลา 16.00 น. ตอนเย็นวันนี้ฟักขาวได้มาเยี่ยมที่โฮเต็ล ต้อนรับเราที่มาอเมริกา ฟักขาว (พรรนิณี รุทรวนิช) เป็นหลานจบอักษรศาสตร์จุฬาฯ เคยเล่นละครเวทีกับผกาวลี เป็นนางเอกเรื่อง “เงือกน้อย” ที่ศาลาเฉลิมไทยได้รับความ

นิยมชมชอบจากแฟนผู้ชมมาก ตอนนี้ฟักขาวได้ทุนฟูลไบรท์มาเรียนต่อที่อเมริกาเพื่อทำด็อกเตอร์ แม้ว่าจะ busy ในการเรียน แต่ก็ยังอุตส่าห์เจียดเวลามาพบ เลยได้พูดคุยเรื่องเก่าๆ กันอย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน ได้มอบของฝากจากเมืองไทยของแม่เฟิม และเงินดอลล์ 30 เหรียญของคุณครูให้ไปเรียบร้อย ฟักขาวมีเพื่อนแหม่มมาด้วยอีกคนเลยชักชวนให้อยู่ทานอาหารไทยด้วยกัน เมนูเด่นในวันนี้มีข้าวหน้าไก่และลำใยต้มน้ำตาล เป็นที่ชื่นชอบเอร็ดอร่อยของแม่แหม่มเพื่อนสาวยิ่งนัก นัดกันว่า วันที่ 1 - 2 - 3 ตุลาคม ซึ่งจะต้องกลับมาพักที่ N.Y. อีกฟักขาวจะช่วยเป็นไกด์นำเที่ยวที่สำคัญๆ ให้ด้วย คุยไปทานไปจนถึง 4 ทุ่ม ฟักขาวกับเพื่อนจึงลากลับ

25 กันยายน 2505

เดินทางไป Philadelphia โดยทางรถไฟ ถึง Philadelphia เวลาบ่าย 3 โมง เข้าพักที่โฮเต็ล Adelphia กว่าจะได้ทานอาหารกลางวันก็ปาเข้าไปตั้ง 4 โมงเย็น และหลังจากนั้นก็พักผ่อนด้วยการจัดเครื่องละครไปด้วย

ตอน 6 โมงเย็น มีนักเรียนไทยมาเยี่ยม 3 คน คือ คุณนฤมล โกมุท คุณผาสุขนิตย์ สิทธิสุนทร และคุณบุญธรรม สมบูรณ์สงค์ ทั้งสามคนได้พยายามติดต่อนักเรียนไทยซึ่งศึกษาอยู่ที่ Temple University ให้ทราบเรื่องเพื่อมาดูละครคืนนี้ เพราะส่วนมากไม่ทราบกันเลย (ไม่ทราบว่าอ่านโฆษณาหรือเปล่า)

คืนนี้ Hall ซึ่งจุคนถึง 2,000 กว่าเกือบเต็ม การแสดงได้รับคำชมเชยมากหลังจากแสดงจบมีผู้ชมขึ้นมาขอบใจ แสดงความยินดีและขอชมเครื่องดนตรีอย่างใกล้ชิดกันมากมาย คุณนฤมลและคุณผาสุขนิตย์ได้เชิญให้ไปบ้านซึ่งอยู่ใกล้ๆ มหาวิทยาลัยนั่นเอง และต้มข้าวต้มให้ทาน รู้สึกขอบคุณมาก เพราะทุกคนก็เหน็ดเหนื่อยหิวโหยกันทั้งนั้น หลังจากนั้นก็กลับโฮเต็ล

26 กันยายน 2505

วันนี้อาจารย์ของ Temple University ได้จัดรถของมหาวิทยาลัยพาพวกเรา Sight - seeing ประมาณ 2 ชั่วโมง ก็สนุกสนานเพลิดเพลินเจริญตาดี

เวลา 15.00 น. ออกจาก Hotel ไปสถานีรถไฟ เพื่อเดินทางต่อไปยัง Greenshore - N - Carolina เพื่อแสดงที่ Women's College รถไฟออกเวลา 16.45 น. และไปเปลี่ยนรถไฟอีกขบวนที่สถานี Washington D.C. เวลา 20.00 น. การโดยสารรถไฟในเมืองนอกนี้ช่างง่ายดายสะดวกสบายเหลือเกิน แล้วรถไฟขบวนใหม่ก็พามาถึง N. Carolina 24.30 น. ออกจากสถานีก็ไปพักที่โฮเต็ล Ohenry พอจัดห้องพักเรียบร้อยทุกคนก็รีบนอนพร้อมๆ กัน เราได้พบเห็นสิ่งที่น่าประทับใจที่โฮเต็ลนี้ คือ มีการ์ดพิมพ์ข้อความต้อนรับพวกเราตามโต๊ะในห้องรับแขก ห้องอาหารทุกแห่งว่า

"Welcome Phakavali - the honour guests from Thailand"

27 กันยายน 2505

ชาลีพาไปที่ Womens College University of N. Carolina พอถึงมีนิสิตชายซึ่งได้รับคำเชิญจากนักศึกษาหญิงให้มาร่วมงาน 2 - 3 คน นอกนั้นเป็นนักศึกษาหญิงทั้งนั้นออกมาต้อนรับ แจ๊คกี้หัวหน้านักศึกษาหญิงแนะนำตัว และเข้าช่วยเหลือกุลีกุจอขนของหนักๆ พวกสัมภาระทำให้พวกผู้ชายของเรากระปรี้กระเปร่า มีเรี่ยวแรงขึ้นอีกถนัดใจ ทุกสิ่งทุกอย่างดูมีชีวิตจิตใจขึ้นทันที ผู้หญิงทั้งนั้นจัดไฟ ม่าน ส่วนประกอบฉาก เตรียมห้องแต่งตัว งานทั้งหลายแหล่ของเวทีแสดงเต็มไปด้วยผู้หญิงหน้าแฉล้มๆ ทั้งสิ้น น่าชมเชยมากทีเดียวที่เห็นผู้หญิงปีนขึ้นไปแขวนโคมไฟหน้าเวทีซึ่งสูงมาก ยืงม่านหนักๆ และจัดไฟสปอตไลท์แสงสีตามที่เราต้องการ อยากให้ผู้หญิงไทยเราเก่งกาจอย่างนี้บ้างเหลือเกิน

ถึงเวลาแสดง นักศึกษาหญิงบางคนที่สนใจได้มาขอดูการแต่งตัวละคร ซึ่งเราก็อนุญาต เพราะเป็นผู้หญิงด้วยกัน ให้เขาได้ดูการแต่งตัวละครไทยตามแบบโบราณ ซึ่งต้องเย็บทุกครั้งมันก็น่าประหลาดใจ ทุกคนดูด้วยความสนใจเป็นพิเศษ และออกปากชมเชยว่าเครื่องแต่งตัวชุดละครไทยของเราสวยงามวิจิตรพิสดารมาก ยิ่งเมื่อเข้ากับฉากและแสงสีของไฟในเวทีด้วยแล้วช่างสวยงามแพรวพราวตาจริงๆ

การแสดงคืนนี้จบลงอย่างดี - เรียบร้อยทุกอย่าง พวกนักศึกษาพากันบอกว่า เขาไม่เคยเห็นผู้มาชมมากเท่าคืนนี้เลย นับตั้งแต่มีการแสดงแต่ก่อนมา

28 กันยายน 2505

เดินทางโดยเครื่องบินมา Washington D.C. และลงถึงสนามบินเวลา 11.30 น. คุณประชา โอสถานนท์ เลขาเอกของสถานทูตไทย ซึ่งเคยเป็นเพื่อนเก่ากับ อ.ประสิทธิ์ มาคอยรับพร้อมด้วยคุณศิริ คุณศิริเป็นหัวหน้าฝ่ายประชาสัมพันธ์ มาคอยช่วยอำนวยความสะดวกแก่พวกเราด้วย พวกเราตอนนี้ออกจะแย่ หน้าตาซูบซีดลงมาจากเครื่องบิน เพราะตื่นมาขึ้นเครื่องแต่เช้า และบางคนก็มีอาการเมาเครื่องบินด้วย

ชาลีจัดการเอาเครื่องดนตรี และพาพวกเราไปไว้ที่ Contemporary Arts แต่พอไปถึงปรากฏว่าการแสดงของคนอื่นเขายังดำเนินอยู่ เราเข้าห้องไม่ได้ ชาลีจึงเฝ้าเครื่องดนตรีอยู่คนเดียว และคุณประชากับคุณศิริได้พาเราไปร้านอาหารจีนเพื่อทานอาหารกลางวัน หิวกันจนปวดศีรษะซ้ำต้องคอยอาหารออกจะช้าเหลือเกิน

บ่าย 2 โมงกว่ากลับมาเอาของเข้าห้องและกลับโฮเต็ล ให้เด็กผู้หญิงไปนอนพักก่อนที่จะมีการแสดงคืนนี้ แต่นอนพักได้สัก 2 ชั่วโมง ก็ต้องตื่นขึ้นเตรียมไปที่โรงละคร

ปรากฏว่าคืนนี้ได้พบคนไทยเพื่อนเก่าหลายคน Television News ของ USIS ได้มาขอถ่ายหนังเรา ซึ่งมีลูกสาวคุณศิริเป็นผู้สัมภาษณ์

คุณภากร ปาจิณพยัคฆ์ ได้มาบันทึกเสียงสำหรับออกวิทยุ V.O.A. ทุกอย่างเป็นไปอย่างรีบร้อนฉุกละหุก แต่ก็ต้องทำให้เรียบร้อยเสร็จสิ้นลงไปทันเวลา

ยิ่งกว่านั้น Television News ของ USIS ได้ขอถ่ายหนังชุดยู่หงิด ปรากฏว่าผู้มาชมบางคนได้มานั่งดูบ้าง เพราะต้องถ่ายที่เวทีและเปิดม่านหน้าเวทีด้วย หลังจากนั้นก็เริ่มการแสดงไปจนครบทุกชุด ได้รับคำชมเชยมาก ผู้มาชมมากหลายต่างขึ้นมาหลังเวที ขอลายเซ็น ดูเครื่องดนตรีเต็มไปหมด ต้องขอให้พวกคนไทยช่วยรับแขกและรีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวบรรจุของลงกระเป๋า เพราะหลังจากนี้จะต้องไปที่สถานทูตไทยเพื่อทาน Supper

และกว่าเราจะไปถึงสถานทูตก็เกือบสองยามเข้าไปแล้ว รีบให้เด็กๆ ทานและอยู่สังสรรค์จนถึง 24.30 น. ก็รีบลากลับ เพราะจะต้องเดินทางไป N.Y. แต่เช้ามืด

รู้สึกขอบพระคุณในความกรุณาเอื้อเฟื้อของพวกเราคนไทยในอเมริกาทุกคนที่เตรียมจัดอาหารรสอร่อยให้ทาน แล้วยังให้กำลังใจเพื่อทำงานต่อไปอีกด้วย ก่อนกลับพี่สมพงษ์ได้ขอให้อัดเสียงเพลงคำหอม เพลงสารถีไว้ฟังด้วย

29 กันยายน 2505

ตื่นแต่ 5.30 น. เพื่อเดินทางมา N.Y. โดยเครื่องบิน เวลา 9.30 น. ก็ถึง กว่าจะนั่งรถไปถึงโฮเต็ลก็ 10.00 น. กว่า รีบให้เด็กผู้หญิงนอนพักเพราะดูอิดโรยมากกำหนดให้ตื่นเวลา 11.30 น. รีบทานกลางวันและไปที่มหาวิทยาลัย Hunter พวกผู้ชายและชาลีไม่ได้พักเลย เพราะต้องเตรียมจัดวางเครื่องดนตรีเช็คไฟ ทุกคนหน้าตาดำคล้ำเหน็ดเหนื่อยกันมาก และวันนี้ก็จะต้องสู้กับงานหนัก คือ แสดงถึง 2 รอบ ทั้งบ่ายและค่ำ

ฟักขาวได้เอาเครื่องเทปมาอัดเสียงการแสดงทุกชุดเอาไว้เป็น Record เพื่อใช้ประโยชน์ทั้งการศึกษาและความบันเทิงในยามว่างเมื่อพวกเราได้เดินทางกลับไปแล้ว และยังมีนักเรียนไทยอีกหลายคนทั้งชายหญิงมาช่วยบริการนำคนเข้านั่ง

งานผ่านไปด้วยความเรียบร้อย หลังจากการแสดงรอบบ่ายและค่ำ ผู้เข้าชมได้ขึ้นมาบนเวทีเพื่อขอลายเซ็นชมเครื่องดนตรี เราทุกคนเหน็ดเหนื่อยมาก แต่ก็ต้องพยายามรับแขก เอาใจแฟนอย่างดี ให้สมกับภาระหน้าที่

เวลากลางคืนท่านทูตสมจัยและคุณหญิงได้มาชมการแสดงรอบค่ำด้วย จบแล้วท่านขึ้นมาแสดงความยินดีบนเวที พร้อมด้วยแขกจากสถานทูตต่างๆ เป็นการให้เกียรติแก่คณะของเราจากเมืองไทยอย่างสูงยิ่ง พวกเราพากันปลื้มหน้า

บาน กว่าแขกผู้มีเกียรติจะจากไป และเราเก็บเครื่องไม้เครื่องมือ เครื่องดนตรีชุดละครเสร็จก็เป็นเวลา 23.30 น. พอดีเรารีบกลับที่พัก ที่ Schyler Hotel และรีบนอนทันที

30 กันยายน 2505

รุ่งขึ้นเช้า 8.00 น. รถ Bus มารับที่ Hotel เพื่อเดินทางไป Middlesbury รัฐ Vermont ระหว่างทางผ่านเมือง ผ่านสวนและป่า มองเห็นต้นไม้ทั่วไปกำลังเปลี่ยนความเขียวขจีเป็นสีเหลืองปนแดง ดูสวยงามแปลกตามาก จึงนึกขึ้นได้ตามความรู้ว่าขณะนี้บ้านเมืองเขากำลังเปลี่ยนเป็นฤดู Autumn ใบไม้เขียวๆ จะค่อยร่วงหล่นไป ทุกหนทุกแห่งสีสันของต้นไม้สวยเหลือเกิน เกินกว่าที่จะบรรยายได้ถูก เรานั่งชมธรรมชาติด้วยความเพลิดเพลินไปตลอดทาง ถึงโฮเต็ลที่พักเวลา 15.00 น.

วันนี้ทานเย็นกันในโฮเต็ล และต่อจากนั้นก็ไปที่ Middlebury College ทางมหาวิทยาลัยได้มาคอยรับ เพื่อจัดสถานที่ เวที และไฟ สำหรับที่นี่ทางเขาได้เตรียมเวทีไว้ให้เรียบร้อยดีมาก ทำให้ไม่ต้องเหนื่อยแรง เด็กผู้หญิงก็เข้าห้องเตรียมแต่งตัวแสดงได้เลย

ปรากฏว่าเมื่อถึงเวลาแสดง นักศึกษาและผู้มาชมมากันล้นหลาม ต้องเข้ายัดเยียดดูกันอยู่ข้างหลังเวทีเป็นแถว งานได้สำเร็จลงอย่างเรียบร้อย

1 ตุลาคม 2505

หมดโปรแกรม วันนี้เราก็เดินทางกลับ N.Y. กว่าจะมาถึงก็ 18.00 น. เรากลับไปโฮเต็ลเก่า คือ Schyler Hotel คราวนี้ได้พัก**ฟรี 3 วัน ไม่ต้องทำอะไร** จนถึงวันที่ 4 จึงจะเดินทางต่อไป ฟักขาวมาพาไปเที่ยวบ้าง โดยไปดู Radio City ได้เห็นการแสดงแบบอเมริกันแล้วรู้สึกชมในความช่างจัดสรรค์สถานที่ใหญ่โตสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย แต่ด้านดนตรีนั้นคงจะสู้ยุโรปไม่ได้

4 ตุลาคม 2505

เดินทางด้วยรถไฟ จาก N.Y. เวลา 10.00 น. ถึง Connecticut เวลาเที่ยงเศษๆ อาจารย์ของมหาวิทยาลัยมาคอยรับ ที่นี่เขาจัด

รับรองพวกเรา โดยแบ่งไปอยู่ตาม Family ต่างๆ แห่งละ 2 คน เห็นบ้านอเมริกันแล้วอยากมีครัว ห้องน้ำอย่างนี้บ้าง มันทันสมัยสะดวกสบายจริงๆ ผู้ที่มารับไปพักด้วยทุกบ้านล้วนฐานะดี บ้านช่องใหญ่โต และมีรถใช้ 2 - 3 คัน เขาดูแลเด็กทุกคนอย่างดี

บ่ายวันนี้มี Demonstration เกี่ยวกับนาฏศิลป์ได้จัดให้มีแบบที่มหาวิทยาลัย Antioche เวลากลางคืนจัดให้มีการแสดงที่ World Affairs Council, Hartford, Connecticut ผู้คนเข้าชมกันล้นหลาม บางคนมาจากที่ไกลๆ แต่ก็ไม่สามารถเข้าชมได้ เพราะเป็นธรรมเนียมของที่นี่ห้ามเข้ามายืนดูเมื่อเก้าอี้ที่นั่งเต็มก็จะปิดประตูห้ามคนเข้าอีก เขาปฏิบัติกันเช่นนี้อย่างเคร่งครัดมานานแล้ว ถ้าเป็นในบ้านเราอาจปฏิบัติไปอีกอย่าง!

การแสดงจบลงอย่างดีตามเคย หลังการแสดงมี Reception อยู่สังสรรค์จนถึง 24.00 น. จึงแยกย้ายกันกลับที่พัก

5 ตุลาคม 2505

เช้านี้ 10.00 น. ไปที่สถานีรถไฟเดินทางกลับ N.Y. ฝนตกทำให้ลำบากนิดหน่อย ถึง N.Y. เวลา 14.00 น. กลับไปที่โฮเต็ลเก่า วันนี้เป็นวันที่ 5 ตุลาคม ต้องจัดแยกสัมภาระจัดเข้าของฝากคุณประสิทธิ์ - คุณบุญชู ไว้ที่ N.Y. เพราะต่อไปนี้จะต้องออกเดินทางแสดงลุยไปถึง 2 เดือนกว่าจึงจะกลับมา N.Y. อีก เพราะฉะนั้นสิ่งของที่ไม่จำเป็นก็ต้องฝากไว้ ขี้เกียจแบกของหนักไปด้วย

6 ตุลาคม 2505

เดินทางด้วยเครื่องบินไปลงชิคาโก เพื่อเปลี่ยนเครื่องบินต่อไปยัง Wisconsin Airport เวลาบ่าย 14.00 น. ขึ้นรถไปพักที่โฮเต็ล พบจดหมายจากคุณอุระ แก้วไชโย หัวหน้านักเรียนไทยที่นี่เขียนฝากไว้ บอกโทรศัพท์ให้ติดต่อได้ถ้าเราต้องการความช่วยเหลือ เพราะฉะนั้นเวลาเย็นก็เลยโทรศัพท์ติดต่อขอให้พาไปทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารจีน ซึ่งคุณอุระก็มาช่วยเหลือพาไปทานเป็นที่เรียบร้อย ต่อจากนั้นก็กลับที่พัก

7 ตุลาคม 2505

มีการแสดงเวลาบ่ายที่ Union Theater University of Wisconsin และที่นี่ก็เช่นเดียวกัน ผู้เข้าชมล้นหลามล้นคลับไปเป็นจำนวนร้อย ต่างบ่นเสียดายไปตามๆ กัน เพราะแสดงครั้งเดียวเท่านั้น

หลังจากนั้นมี Reception คุณอุระและพวกนักเรียนไทยหลายคนได้ร่วมใจกันจัดอาหารไทยเลี้ยงหลังจาก Reception มีแกงเผ็ดเนื้อ ต้มผักกาดดองกับหมู ผัดกะหล่ำปลีและไข่เจียว อาหารอร่อยมาก ทุกคนชมเปาะไปตามๆ กัน ได้จดชื่อนักเรียนไทยเท่าที่จำได้อยู่หลังปก เพื่อจะได้พบปะเป็นที่รู้จักกันต่อไป

8 ตุลาคม 2505

เวลา 9.00 น. Bus มารับที่โฮเต็ล เพื่อเดินทางต่อไปยัง Platteville Wisconsin เวลา 11.00 น. มาถึง Platteville เข้าพักที่ Motel คืนนี้จะมีการแสดงที่ Wisconsin State College & Institute of Technology

หลังอาหารเย็นแล้วก็ไปที่ College ปรากฏว่าห้องที่จะต้องแสดงเป็นห้องกีฬากว้างขวางใหญ่โตมาก ที่นั่งคนดูถ้าจะเก็บเมื่อใดก็หดตัวกลายเป็นฝาผนัง ทุกอย่างใช้ไฟฟ้าเป็นอัตโนมัติทั้งสิ้น พื้นห้องเป็นไม้สร้างอย่างประณีต ตกลงเลยไม่ต้องจัดไฟแบบละคร ใช้ไฟธรรมดาที่มีอยู่ประจำห้องนั่นเอง เด็กๆ บ่นกันอุบอิบกลัวว่าหน้าตาจะไม่สวย ก็เป็นเรื่องช่วยไม่ได้ เขาจัดมาให้ยังไงก็รับปฏิบัติไปยังงั้น เราทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุดก็แล้วกัน และแล้วการแสดงในคืนนี้ก็เรียบร้อยเป็นที่พอใจไม่มีปัญหา หลังจากนั้นก็เก็บของกลับที่พัก

9 ตุลาคม 2505

Bus คันเดิมมารับเดินทางต่อไปยัง Beloit Wisconsin เพื่อแสดงที่ Beloit College เดินทางอยู่ 3 ชั่วโมง จึงถึงและเข้าพักที่ Hotel Hilton

คืนนี้ปรากฏว่าสถานที่แสดงเป็นห้อง Gym เหมือนกัน ใหญ่โต แต่เก่ากว่าที่ Platteville ดีอยู่หน่อยที่มีไฟช่วย ทำให้สวยงามกว่าที่ Platteville College คนดูล้นที่นั่งอีกแล้ว เป็นกำลังใจให้การแสดงจบลงด้วยความเรียบร้อย หลังการแสดงมี Reception ซึ่งบรรดาผู้ที่นิยมชมชอบมาคอยพบ ขอลายเซ็นและไต่ถามบางสิ่งบางอย่างที่เขาสนใจและไม่เข้าใจ กว่าจะกลับที่พักก็ร่วม 23.30 น.

10 ตุลาคม 2505

วันนี้เวลาเช้า 10.00 น. ไปดูนักศึกษาหญิงในชั่วโมง Dance ของเขา เป็น Dance แบบสมัยใหม่ ไม่ใช่ Ballet หลังจากนั้นก็มาทานกลางวันและเตรียมตัวบรรจุของเพื่อเดินทางต่อไปยัง Chicago, Illinois ในเย็นวันนี้โดยทางรถไฟ

มีร้านอาหารจีนอยู่หนึ่งแห่งใกล้ๆ โฮเต็ล เราไปทานอาหารกลางวันกันที่นี่และเย็นนี้เมื่อเราต้องออกเดินทางเวลา 18.00 น. ก็แปลว่าต้องทานอาหารเย็นในรถไฟ จึงต้องสั่งให้ร้านนี้ทำอาหารใส่กล่องเตรียมเอาไปทานในรถไฟเสียด้วยเลย

รถไฟถึง Chicago เวลา 20.35 น. พอลงจากรถไฟปรากฏว่าเกือบมีเรื่องขายหน้า คือ ถุงเสบียงกรัง มีขวดพริกไทย ปลาหมึก มะนาว และอีกหลายอย่างตกกลิ้งกลางชานชลาสถานี เพราะถุงมันแตก ของเลยกระจายเกลื่อน ต้องรีบช่วยกันเก็บแทบตายอายฝรั่ง จะว่าพวกเราเซ่อซ่า

จากนั้นก็ไปพักที่ Hotel Hilton พบจดหมายของ Mrs. Ferusty ฝากไว้ให้แสดงความยินดีที่เรามา และแกเชิญทานอาหารกลางวันในวันรุ่งขึ้นเวลา 12.30 น.

11 ตุลาคม 2505

Charles ได้ขอให้นายไกร โปร่งน้ำใจ ไปแสดงเดี่ยวปี่ที่สถานีวิทยุ เพราะเครื่องดนตรีอื่นติดอยู่ที่สถานีรถไฟยังไม่ได้ขนมา ตกลงต้องให้อ๊อดไปช่วยดูแลในด้านภาษา และให้เบิ้มไปช่วยตีฉิ่ง สถานีวิทยุอัดเสียงปี่ของนายไกรไว้สำหรับออกอากาศในวันรุ่งขึ้น

เสร็จธุระกิจอันนี้แล้ว ได้ไปทานอาหารกลางวันกับ Mrs. Ferusty ที่สโมสรศิลปินซึ่งจัดหรูหรามากอยู่ใกล้ๆ กับโฮเต็ลนั่นเอง ต่อจากนั้นได้พาไปดูสถานที่ที่จัดงาน Chicago Fair ซึ่งมีโรงละครหรูหราใหญ่โตมาก จุคนดูถึง 4,000 กว่า เวทีแสดงก็กว้างใหญ่ มีอุปกรณ์ทันสมัยครบถ้วนทั้งไฟและเสียง มาเห็นของเขาแล้วนึกถึงของเราก็อ่อนใจเหลือเกิน โรงจะเล่นละครแทบไม่มี!

ต่อจากนั้นก็มาที่หอศิลป์ ซึ่งมีวัตถุโบราณจากแวร์ซายส์และเมืองต่างๆ มาตั้งแสดงโชว์ มีผู้เข้าชมกันตลอดเวลา เราเดินดูอะไรๆ ได้ตามสบาย ไม่ต้องเร่งร้อน เพราะคืนนี้ไม่มีการแสดงจะได้นอนพักให้เต็มอิ่มสักหน่อย...

ที่เราบ่นอย่างน้อยใจว่า ในบ้านเมืองของเรานั้นช่างกระไรเลย หาโรงละครจะเล่นแทบไม่ได้ ใครๆ ก็รู้ว่ามันเรื่องจริง หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ไม่กี่ปีภาพยนตร์ฝรั่งก็ประเดประดังเข้ามามากมาย โรงละครทั้งหลายก็กลับไปฉายหนังกันหมดซึ่งทำกำไรดีกว่าและเหนื่อยน้อยกว่า

เพราะเหตุนี้เอง ละครเวทีจึงไม่มีที่แสดง และต้องค่อยๆ ยุบตัวเองไปทีละคณะ จนในที่สุดก็หมดสิ้น รวมทั้งผกาวลี!

แต่ยังโชคดีนักหนาที่เรายุบตัวเองจากละครเวทีใหญ่ ซึ่งต้องพึ่งจมูกคนอื่นหายใจมาสร้างเป็นละครเวทีเล็กๆ จุคนดูเพียง 120 ที่นั่ง ในบ้านบาตร์ของเราเอง พึ่งจมูกตัวเองแสดงโชว์นาฏศิลป์ฟ้อนรำและดนตรีแก่นักท่องเที่ยวในยามราตรีหลังอาหารค่ำ เราจัดทำงานนี้สืบต่อมานับเป็นปีๆ จนผลงานของผกาวลีชุดเล็ก (Pakavali - Thai Classical Dance Show) เป็นที่ประจักษ์ตาแก่ชาวอเมริกัน เราจึงมีโชคดีได้รับการติดต่อให้มาแสดงโชว์ต่อสายตาชาวโลกทั้งในยุโรปและอเมริกาในทริปนี้

12 ตุลาคม 2505

คืนนี้มีการแสดงที่ University of Chicago มีผู้เข้าชมล้นหลาม ตอนหลังปรากฏว่าตั๋วไม่มีจำหน่าย ผู้คนอยากจะเข้าดู เลยปล่อยให้เข้าฟรีมายืนดูกันเต็มไปหมดไม่เหมือนบางแห่ง ซึ่งพอตั๋วหมดก็ปิดประตูไม่ยอมให้เข้ากันอีกเลย มันเป็นการดีอย่างเสียอย่างนั่นเอง

การแสดงคืนนี้เป็นที่เรียบร้อยชื่นชอบของผู้ดูตามเคย และที่นี่มีนักเรียนไทยมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันหลายคน มีคุณเจริญ สกุลทิม ซึ่งเคยเป็นศิษย์ของคุณครูมาแต่ก่อน คุณหมอรุ่งธรรม ลัดพลี เป็นน้องชายของเพื่อนเก่า อำไพ ลัดพลี และสำเนียง นักเรียนเก่าศิลปากรซึ่งภายหลังไปเรียนพยาบาล และตอนนี้ได้มาทำงานอยู่ที่นี่เพราะ make money มากกว่า ท่านหญิงน้อย ฤดีวรรณ ท่านก็เป็นแฟนที่มาร่วมชื่นชมกับคณะของเราอย่างเงียบๆ นอกจากนี้ยังมีนักเรียนไทยคนอื่นๆ อีกหลายคนจนเหลือที่จะจดจำพลอยมาร่วมดีอกดีใจกันใหญ่ที่เราคนไทยได้มีโอกาสมา

อวดศิลปะประจำชาติของเรา ซึ่งอยากจะให้เขาเห็นอย่างนี้มานานแล้ว และเผอิญการเผยแพร่ครั้งนี้ก็เป็นผลสำเร็จอย่างดีเสียด้วย ซึ่งบรรดาฝรั่งทั้งหลายติดอกติดใจ แสดงความนิยมชมชื่นให้เห็นประจักษ์ตากันแล้ว

หลังจบการแสดง มีการขอถ่ายรูป ขอลายเซ็นพวกเรากันตามเคย และเมื่อทราบว่าในวันอังคารเราจะกลับมาพักที่ Chicago อีก 1 คืน คนไทยที่นั่นก็เชิญเลี้ยงอาหารไทยที่บ้านท่านหญิงน้อยและสัญญาว่าจะตำน้ำพริกผักจิ้มให้ทานด้วย

13 ตุลาคม 2505

ต้องตื่นแต่ 6 โมงเช้า เพราะ Bus มารับเดินทางต่อไป Richmond วันนี้การเดินทางขลุกขลักมาก Charles พูดไม่ค่อยดี คนขับรถเกิดไม่ถูกเส้น เขม่นขี้หน้า งอแงกันตลอดเวลา อ.ประสิทธิ์ ต้องคอยตะล่อมควบคุมสถานการณ์ คนขับรถขับอ้อมไป Indianapolis เพื่อจะเปลี่ยนคนขับ แต่ก็ไม่มีคนเปลี่ยน เสียเวลาอยู่อย่างนี้จนถึง Indianapolis จึงเปลี่ยนคนขับได้ ฉะนั้นแทนที่เราจะถึง Richmond ตามเวลากำหนด 15.00 น. จึงมาถึงเอา 18.00 น. รีบตาลีตาเหลือกเก็บกระเป๋าไว้ที่โฮเต็ล และขนเครื่องละครไปที่ Earlham University

ต้องเร่งรีบกันอุตลุด คือ รีบทานอาหารเย็นแล้วรีบกลับมาแต่งตัว เพราะแสดงในเวลา 20.15 น. ที่นี่เราต้องแสดงในห้อง GYM อีกแล้ว จึงจัดที่นั่งดูคนล้อมรอบสามด้าน เรานึกว่าคงไม่มีคนดูสักเท่าไหร่ แต่ที่ไหนได้ ถึงเวลาแสดง

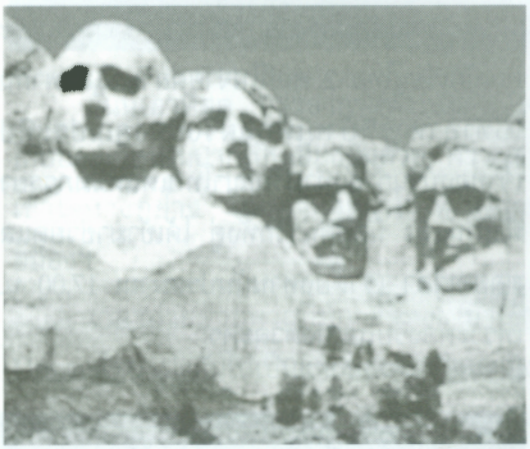

ทั้ง 3 ด้านของโรง GYM มีคนเข้ามานั่งกันเต็มไปหมด และยังมีการมายืนออดูที่ประตูอีก เข้าใจว่าทั้งหมดคนดูเห็นจะถึง 3,000 คน เสร็จการแสดงแล้วผู้ที่นิยมชมชอบเข้ามาขอดูเครื่องละครและดนตรีใกล้ๆ พร้อมทั้งขอลายเซ็นเต็มไปหมด จนเราไม่มีเวลาเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว ต้องรับแขกอีกประมาณ 1 ชั่วโมง จึงเปลี่ยนเครื่องและเก็บของลงกระเป๋าได้

14 ตุลาคม 2505

Bus มารับจากโฮเต็ลเวลา 9.30 น. เดินทางต่อไปยัง Oxford, Ohio เพื่อแสดงที่ Miami University เดินทางอยู่ 1 ชั่วโมง ถึง Motel ที่พัก จัดการเอากระเป๋าส่วนตัวลง แล้วไปทานเช้ากันที่ Coffee shop ใกล้ๆ Motel ขณะที่กำลังทานเห็นมีคนไทย 3 คนเดินตรงเข้ามาหา ปรากฏว่า คือ คุณอุดร คุณณรงค์ และคุณประทีป ซึ่งได้ทราบข่าวคราวการเคลื่อนไหวของพวกเราจึงเข้ามาพบปะทักทายเพื่อดูว่าเราจะต้องการให้ช่วยเหลืออะไรบ้าง หลังจากนั้นก็มีการตกลงกันว่าอาหารเย็นวันนี้จะทำอาหารไทยทานกัน

เมื่อปล่อยให้ทุกๆ คนพักแล้ว เรา ศรี และคุณนักเรียนไทย 2 คนก็ไปจ่ายตลาด และพากันไปทำอาหารที่บ้านเพื่อนฝรั่งของคุณประทีป เจ้าของบ้านกำลังทำปริญญาโท แต่แหม่มภรรยาทำงานแล้ว นิสัยดีน่ารักทั้งคู่ ได้เข้ามาช่วยดูแลตลอดเวลา เราต้องทานกันประมาณ 17.00 น. เพราะต้องรีบไปแต่งตัวละคร

อาหารวันนี้รสชาติค่อนข้างไปทางเปรี้ยวเค็มและเผ็ด มีต้มยำไก่ ยำพริกหยวก ยำเนื้อและตับหมูทอด มีนักเรียนไทยมาช่วยทานอีก 6 - 7 คน ยำเนื้อก็ยังไม่ยอมแพ้ ข้าวก็เหลือ คุณอุดรรับอาสาจะนำไปให้ทานกันอีกรอบหลังการแสดง เพราะปรากฏว่าทุกคนจะหิวกันเสมอตอนนั้น ตกลงเราต้องรีบไปดูแลสถานการณ์ทางโรงละครไว้ก่อนซึ่งก็เรียบร้อยดี ได้รับความนิยมตามเคย

หลังการแสดงแล้ว รถพากลับ Motel อีกสักครู่คุณอุดรก็นำข้าวปลาอาหารมาส่งตามสัญญา เด็กผู้หญิงยังติดใจในยำเนื้อจึงทานกันอีกพร้อมด้วยพวกผู้ชาย เจริญอาหารจนของหมด จึงล้างหม้อข้าวหม้อแกงส่งคืนคุณอุดรด้วยความขอบคุณอย่างยิ่ง

15 ตุลาคม 2505

7.30 น. Bus มารับเดินทางไป Airport เพื่อไปยัง Michigan และแสดงที่ Ann Arber University

ลงจากเครื่องบินขึ้น Bus ของมหาวิทยาลัยมาพักที่ Bell Town ได้พบคุณอู (ไอยรา) ซึ่งขับรถมาคอยรับอยู่หน้าโฮเต็ลพอดี และมีคุณทวี ตระกูลทอง เพื่อนคุณอูและคนอื่นๆ อีก พอเอาของส่วนตัวเก็บไว้ที่โฮเต็ลแล้วก็ไปทานกลางวันที่ Cafeteria ของมหาวิทยาลัย Hall ที่แสดงคืนนี้ดีมาก แต่เวทีไม่ดีเลย เล็กไปหน่อย ทั้งๆ ที่เขาต่อยื่นออกมาเพื่อเป็นที่แสดง แต่จะอย่างไรก็ตามก็ต้องจัดทำกันไปจนได้ และทำให้ดีที่สุดด้วย

ได้พบ Mr. Molm และภรรยา ซึ่งเคยพบกันที่ญี่ปุ่นเมื่อ 6 - 7 ปีก่อนแล้วมาดูงานของเราด้วย เขาบอกว่าไม่รู้เรื่องมาก่อนเลยแต่เดินผ่านมาเห็นว่ามีการแสดงรำไทยในแผ่นประกาศของมหาวิทยาลัยจึงแวะเข้า และพอเห็นสูจิบัตรมีชื่อของเราจึงรู้ว่าเรานำคณะมาจากเมืองไทยมาแสดงที่นี่ จึงต้องแวะเข้ามาเยี่ยมชมด้วยทันที

การแสดงสิ้นสุดลงด้วยความเรียบร้อยตามเคย คนดูก็ต่างชมชอบและชมเชยจนเราปลื้ม พ.ต. ชินวุธ สุนทรสีมะ ซึ่งมาทำปริญญาเอกที่อเมริกานี่ พร้อมด้วยนักเรียนไทยหลายคนได้มารับไปทานโจ๊ก - ข้าวต้ม ห้องที่พักไม่ใหญ่เท่าไหร่ แต่ทุกคนก็ไม่ได้รังเกียจ คุยกันไป ทานกันไป โจ๊กอร่อยมากทีเดียว หลังจากนั้นคุณชินวุธและคุณอูก็ขับรถมาส่งที่พัก

16 ตุลาคม 2505

หลังอาหารเช้าแล้ว ไปขึ้นรถไฟเดินทางกลับ Chicago คุณชินวุธ-ภรรยา คุณอู คุณทวี อุตส่าห์มาช่วยดูแลขนของสัมภาระ คุณอูและคุณทวีจะไป Iowa ซึ่งจะต้องผ่าน Chicago จึงช่วยแบ่งเบาภาระบรรทุกกระเป๋าหนักๆ ขึ้นหลังรถจะเอาไปส่งให้ที่ Hotel Groydon Chicago เพื่อไม่ให้เราต้องหิ้วหอบ ซึ่งตามปกติก็ล้นมือทีเดียว หลังจากนั้นก็แยกทางกัน

เรามาถึง Chicago เวลา 17.00 น. กว่าจะถึง Hotel ก็ร่วม 18.00 น. ล้างหน้าล้างตาแล้ว คุณเจริญก็ขับรถมารับไปทานอาหารไทยที่บ้านท่านหญิงน้อย ซึ่งมีคุณสำเนียงเป็นแม่ครัวใหญ่ อาหารมีแกงเผ็ดไก่ แกงวุ้นเส้น ผัดฟักทอง และน้ำพริกแมงดา ทุกคนฉลองศรัทธากันเต็มที่ คุณอูและพรรคพวกตามมาสมทบอีก เล่นเอาข้าวหมดต้องออกไปซื้อใหม่ทุกคนชมเปาะในรสชาติอาหารไทย ทานกันอิ่มแปร้ไปตามๆ กัน

17 ตุลาคม 2505

ขึ้นรถไฟเดินทางต่อไปยัง St.Louis และถึงสถานีรถไฟ St.Louis เวลา 17.30 มีเจ้าหน้าที่ของ University มาคอยรับพร้อมด้วยนักเรียนไทย 3 คน คือ หมอปัญจะ กุลพงษ์ แต่อีกสองคนจำชื่อไม่ได้ ได้ขึ้นรถไปที่พัก ปรากฏว่าคืนนี้ต้องแยกกันพักชายกับหญิง ผู้ชาย 6 คนพักที่ Dorm ผู้ชายของมหาวิทยาลัยผู้หญิง 7 และ อ.ประสิทธิ์พักที่ Forest Park Hotel ซึ่งแพงมาก คนหนึ่งคิดค่าที่พักเป็นเงิน 7 ดอลลาร์ ฉะนั้นเราจึงพักคืนเดียวเท่านั้น ส่วนพวกที่พักที่ Dorm คิดคนละ 3 เหรียญ

18 ตุลาคม 2505

วันนี้เลวที่สุด บรรยากาศทั่วไปเลวมาก เกือบจะเกิดเป็นปากเป็นเสียงกันด้วย ความไม่เข้าใจบางอย่าง ไม่อยากจดจำไว้ให้เปลืองสมองฯ

เวลาบ่ายย้ายพวกที่พัก Hotel มาเข้า Dorm โดยแบ่งกันไปเป็นแขกของนักเรียนหญิงแต่ละคน น้องปุ้มกับรั้น แยกกันไปอยู่ 2 คน นอกนั้นอยู่กับนักศึกษาหญิงแต่ละคนไปเลย ชีวิตนักศึกษาที่นี่ออกจะฟรีมาก ทั้งๆ ที่แยก Dorm กัน แต่ก็มาคุยกัน make love กันอย่างเปิดเผย โทรศัพท์ถึงกันและลงไปคุยกันได้ตามสบาย จนถึง 12.30 น. ประตู Dorm จึงปิด ประเพณีผิดกับทางตะวันออกมาก พวกตะวันออกทุกคนมาเห็นแล้วไม่อยากส่งลูกสาว-น้องสาวมาเรียนเลย เขาถือว่าทุกคนรับผิดชอบตัวเองทั้งสิ้น ชาย-หญิงมีสิทธิอิสระเท่าเทียมกัน!

คืนนี้เขาจัดให้มีการสัมภาษณ์พวกเราบางคนทางสถานีวิทยุ ฉะนั้นจึงให้นารี น้องปุ้มและอ๊อดไปกับ Charles การสัมภาษณ์นี้ต้องปรากฏตัวต่อสายตาผู้เข้าชมด้วย ผู้หญิงจึงแต่งแบบไทยทั้งสองคนได้รับรายงานว่าเป็นที่เรียบร้อย

19 ตุลาคม 2505

นักศึกษาที่นี่ตื่นแต่ 6.00 น. เราก็ต้องพลอยตื่นเช้าไปกับเขาด้วย เขาลุกขึ้นแต่งตัวรุ่นวายกัน และรีบมาทานอาหารเช้ากัน เพราะที่นี่ห้องอาหารเช้าเปิดตั้งแต่ 7.00 น. และปิด 8.50 น. ฉะนั้นถ้าต้องการอาหารเช้าก็ต้องมาทานให้ทันเวลา พวกเราบางคนสละสิทธิ์อาหารเช้า และมาพร้อมกัน 10.15 น. เพื่อเข้าพบ President ของมหาวิทยาลัย หลังจากโอภาปราศรัยกันเล็กน้อยแล้ว น้องปุ้ม นารี ไกร เบิ้ม และ อ.ประสิทธิ์ไปออกรายการ T.V. พวกที่เหลืออยู่ไปทานกลางวันที่ Cafeteria ของมหาวิทยาลัย และเย็นนี้เวลาบ่าย 3 โมง นักเรียนไทยได้ร่วมกันจัดเลี้ยงอาหารไทยเสร็จแล้วต้องรีบกลับมา เตรียมจัด Demonstration เวลา 19.30 น.

อาหารไทยเย็นนี้คุณสมโภชน์เป็นแม่ครัวใหญ่ มีแกงเผ็ดไก่ เป็ดย่าง ผัดคะน้าทำได้ดีมากทีเดียว เขาเปิดการเลี้ยงที่สวนสาธารณะ เราทานกันอย่างสนุกสนาน เสียดายอย่างเดียวที่มีเวลาน้อยเหลือเกิน ต้องรีบทานกันอย่างเร็วๆ เพื่อกลับไปทำงานมิฉะนั้นคงได้นั่งปล่อยอารมณ์กันตามสบาย เป็นการพักผ่อนไปในตัวได้บ้าง

17.30 น. ต้องรีบกลับมาที่ Dorm จัดสถานที่สำหรับ Demonstration แล้วแต่งตัวกันอย่างเร็วที่สุด มีนักศึกษาเข้าฟังมากเหมือนกันคืนนี้ Demonstrate ได้เรียบร้อยกว่าทุกคราว เสร็จธุระกิจอันนี้แล้วทุกคนกลับไปห้อง หมายจะนอนพักให้หายเหนื่อย ที่ไหนได้ Dorm ผู้หญิงกลับมีเสียงเจี๊ยวจ๊าว เสียงกริ่งโทรศัพท์ระรัวแทบตลอดเวลา เพราะเป็นคืนวันศุกร์ต่างคนจะมี date ออก date กัน โทรศัพท์นัดหมายกันไปเป็นคู่ๆ ทีเดียว ประตู Dorm จะปิดต่อเมื่อถึง 1.30 น. ฉะนั้นจึงมีเวลาพอที่จะสนุกสนานกันได้เต็มที่ เขาไม่มีระเบียบข้อบังคับห้ามหวงอะไรทั้งสิ้น ทุกคนจะต้องระวังรักษาตัวเองอย่าให้เกิดเสื่อมเสียก็แล้วกัน ถ้าถึงคั่นขนาดหนักแก้ไขอะไรไม่ได้ ก็ต้องแต่งงานเข้าโบสถ์ไปหรือมิฉะนั้นก็ถูกไล่ออกไป ประเพณีเขาผิดกับเรามาก ทุกมหาวิทยาลัยเป็นอย่างนี้ทั้งนั้น มากหรือน้อยกว่ากันเท่านั้น

การที่เราได้เข้ามาพักคลุกคลีกับเขาเช่นนี้ก็ดีเหมือนกัน ได้รู้เห็นข้อเท็จจริงประสบการณ์จริงด้วยตัวเอง ไม่ต้องไปเรียนรู้หรือหาอ่านจากที่ไหน สรุปรวมความว่าเด็กผู้หญิงทุกคนที่พักอยู่กับนักศึกษา แทบไม่เป็นอันหลับอันนอนจนถึงตี 3 กันทั้งนั้น

20 ตุลาคม 2505

ทุกคนสละสิทธิ์อาหารเช้า นอกจากเราซึ่งด้วยความเป็นห่วงพวกผู้ชายว่าจะลำบากในการกินก็เลยตื่นแต่เช้า รีบมาที่ห้องอาหาร เผื่อว่าจะมีใครต้องการอะไรบ้าง ปรากฏว่าไม่มีใครตื่นขึ้นมาเลย ตกลงเรากินคนเดียว เรียบร้อยแล้วจนถึง 9.30 น. ตามเวลานัดว่าจะออกไปดูอะไรเสียหน่อย กว่าจะรวบรวมกันพร้อมหน้าก็อีกครึ่งชั่วโมงต่อมา มีรถนักเรียนไทยมาช่วย 2 คัน ออกไปดูสวนดอกไม้ ไปพบวิธีจัดโต๊ะ ดอกไม้ ผลไม้ วิธีการเขาแปลกๆ และจัดได้สวยมาก คิดถึงคุณครู ถ้าได้มาเห็นวิธีการแบบนี้คงเอาไปประดิดประดอยทำของอะไรๆ เกี่ยวกับการฝีมือได้อีกเยอะ เลยขอให้เบิ้มช่วยถ่ายรูปเก็บเอาไปให้ดูด้วย เป็นเรื่องที่มีประโยชน์มากทั้งนั้น

หลังจากนี้เด็กผู้หญิงก็เริ่มหิว เพราะไม่ได้ทานอะไรตั้งแต่เช้า จึงตกลงไปทานอาหารจีนกัน กว่าจะเรียบร้อยก็ตกเข้าไปบ่าย 2 โมง ต้องรีบกลับมาเตรียมของใช้ เพราะเวลาบ่าย 4 โมงมี Demonstration รถไปถึงโฮเต็ลที่ Charles บอกไว้ เด็กผู้หญิงเข้าไปเตรียมแต่งตัวอยู่ในห้องแต่งตัว ปรากฏว่าไม่ใช่ด้านนี้ แต่เป็นอีกแห่งหนึ่งต้องหอบหิ้วข้าวของพะรุงพะรังไปใหม่ เดินไปอีกไกลจึงถึงอีกมุมหนึ่งของ Chase Hotel เหลือเวลาอีกเพียงครึ่งชั่วโมงเท่านั้น จึงต้องตัดรายการรำวงเชษฐ์ออก และรวบรัดเวลาแสดงให้สั้นเข้าด้วย เพราะเกิดมีรายการแสดงของ India มาแบ่งเวลาไปอีกครึ่งชั่วโมง

พอหมดเรื่องของเรา ก็รีบเปลี่ยนเครื่องแต่งตัว Pack ของ เพราะจะต้องไปงานเลี้ยงซึ่งเขาเชิญทานอาหารเย็นไว้ เจ้าของร้านที่เชิญเป็นชาวอเมริกันทั้งผัวเมีย แต่จัดร้านเป็นแบบญี่ปุ่น เขาขายตั๋วละครรวมทั้งอาหารไทยและดูละครของเราด้วยเป็นมูลค่า 7.50 ดอลลาร์ ฉะนั้นเขาจึงเชิญเราไปทานอาหารไทย คุณสุพจน์นักเรียนไทยบอกว่าเขากางตำราปรุงอาหารที่เขาคิดว่าเป็นแบบไทยและให้คุณสุพจน์ไปช่วยชิมให้ ปรากฏว่ามีรสชาติเป็นไทยอยู่ราวๆ 25% แต่ก็อร่อยดีพอใช้ คุณสุพจน์บอกว่าเขาเชิญ 15 คน แต่จะอย่างไรไม่ทราบ พอถึงเวลาเข้าจริงๆ ทั้งฝรั่งทั้งไทย รวมกันถึง 25 คน แบบนี้เจ้าของร้านจะขาดทุนหรือไม่ไม่ทราบ

พอถึงเวลา 6 โมงครึ่ง เราก็ต้องลาเจ้าของร้านกลับและขอบอกขอบใจเป็นอย่างมากที่เขาเลี้ยงอาหารไทยแก่เราในวันนี้ พอแท็กซี่มาเป็นคันแรก พวกที่แสดงชุดแรกรวมทั้งเราก็รีบไปก่อน เพื่อจะได้ถึงก่อนและมีเวลาแต่งตัว แต่แท็กซี่กลับพาวกวนหลงทางต้องเที่ยวหยุดถามตั้งหลายแห่ง จนเหลือเวลาอีกเพียง 45 นาทีจะถึงเวลาแสดง จึงพามาส่งถึงที่ได้ ต้องรีบแต่งตัวเสียย่ำแย่และเปิดการแสดงสายไปถึง 15 นาที พวกนักศึกษาแหม่ม roommate ของเด็กผู้หญิงแต่ละคนเข้ามาในห้องแต่งตัวเจี๊ยวจ๊าวว่นวาย ต้องหาอุบายค่อยๆ กันออกไป เพื่อเราจะได้ทำพิธีบูชาของเราก่อนแสดง

และการแสดงคืนนี้จบลงเรียบร้อยเป็นที่พอใจมาก นักเรียนไทยบางคนที่มาดู เช่น คุณหมอปัญจะ กุลพงศ์ ถึงแก่น้ำตาไหลเพราะคิดถึงบ้าน หลังจากแสดงแล้วมีแฟนออกันเต็มหน้าห้อง นักเรียนไทยหลายคนช่วยกันยกลังเครื่องดนตรีหนักๆ ไปใส่รถให้และหอบหิ้วช่วยยกของตลอดเวลา ทำให้เรามีโอกาสได้พักไปในตัว ซึ่งรู้สึกขอบคุณเขามาก เพราะพวกเรามาทำงานครั้งนี้ต้องเหน็ดเหนื่อยกันทุกคน คุณหมอปัญจะบอกว่าการแสดงของเราทำให้พวกเขารู้จักเมืองไทยดีขึ้น และแก้ความเข้าใจผิดเพี้ยนจากเรื่องภาพยนตร์ The King and I ลงได้บ้าง และเห็นข้อเท็จจริงแล้วว่าศิลปวัฒนธรรมของไทยเราที่แท้จริงนั้น ไม่ได้เพี้ยนๆ เปิ่นๆ หรือเหลวเละอย่างหนังเรื่องนั้นแสดงไว้เลย!

21 ตุลาคม 2505

วันนี้เป็นวันอาทิตย์ ทุกคนสละสิทธิ์อาหารเช้าตามเคยตัวเราเองไม่สามารถจะนอนต่อได้ ต้องลุกขึ้นมาแต่งตัวและทานเช้าคนเดียวหลังจากนั้นก็มานั่งบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ อยู่จนถึง 11.00 น. ต้องไปปลุก อ.ประสิทธิ์เสียที เพราะแยกกันพักอยู่คนละ Dorm และ 12.00 น. แม้กกี้เชิญทานกลางวันไว้ แม้กกี้เป็นเพื่อนและเจ้าของห้องที่เราไปพักด้วย เป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ เรียนวิศวะปีที่ 1 อายุเพียง 19 ปีเท่านั้น พ่อแม่มีลูกสาวคนเดียวจึงรักแม้กกี้มาก เขาพาไปทานอาหารจีนที่ร้านซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบ้านเขานักเสร็จแล้วพามาแวะที่บ้านอีกครู่ใหญ่แล้วจึงกลับไปที่ Dorm

คืนนี้แม้กกี้จะไปค้างที่บ้านของเรา จึงต้องเอากระเป๋าออกมาจากห้องเขาเสียเลย เพราะจะต้องเดินทางต่อไปเย็นวันนี้ เวลา 17.00 น. หลังจากร่ำลากันแล้วแม้กกี้ก็กลับบ้านพร้อมกับพ่อของเธอ

เวลา 17.00 น. เด็กผู้หญิงทุกคนต่างร่ำลาเพื่อนหญิงเจ้าของห้องของตน บางคนร้องไห้อาลัยอาวรณ์ที่ต้องจากกัน เป๊กกี้เพื่อนของน้องปุ้มได้ตามมาส่งถึง Airport พร้อมด้วยนักเรียนไทยอีกหลายคนพอได้เวลาเครื่องบินออก 19.15 น. ก็เดินทางต่อไปยัง Dallas, Texas บินไปถึง Dallas เวลา 21.00 น.

พอจัดเรื่องที่พักเรียบร้อยแล้วก็ออกไปโทรศัพท์ติดต่อถึงอี๊ด (มาลินี สาคริก) ที่ University เมือง Austin คุณกรรณิการ์เพื่อนของอี๊ดรับสายและบอกว่าอี๊ดได้เดินทางมา Dallas แล้วเพื่อมาคอยพบพวกเรา ทำให้ต้องนึกชมความสามารถของอี๊ดอย่างมาก ที่เดินทางมาอเมริกาเพื่อทำปริญญาโทสถาปัตย์เพียงเดือนเดียวแต่คล่องแคล่วสามารถติดต่อการงานทั้งด้านการศึกษาและสังคมได้ผลเป็นอย่างดี คุณกรรณิการ์

ให้เบอร์โทรศัพท์ที่จะติดต่อกับอี๊ดใน Dallas ด้วย จึงลองโทรไปทันทีก็ไม่พบตัวอีก เข้าใจว่าคงจะออกไปข้างนอก ตกลงต้องติดต่อใหม่ในเวลาเช้า

22 ตุลาคม 2505

รุ่งขึ้นเช้าวันนี้ รีบโทรศัพท์หาอี๊ดแต่เช้า 7 โมง เจ้าของบ้านต้องไปปลุกอี๊ดในที่นอน พอรู้ว่าเป็นใครโทรอี๊ดดีใจใหญ่ เลยรีบหอบกระเป๋าข้าวของมาหาทันที บอกว่าจะมานอนค้างอยู่ด้วย เพื่อจะได้ปรึกษาหารือกันถึงเรื่องการเรียนต่อของน้องปุ้มด้วย

แต่ไม่ต้องคุยกันนานก็เป็นที่ตกลงใจได้ว่าจะให้น้องปุ้มพักอยู่กับอี๊ดสัก 3 เดือน หรือตลอดเวลา 8 เดือน ที่ต้องปรับเรื่องภาษาก่อนจะเข้า Class กับเขาในปีหน้า นัดหมายให้อี๊ดมารับน้องที่ Washington D.C. ในราววันที่ 22 ธันวาคม ซึ่งตอนนั้นน้องปุ้มกับพี่ติ๊กจะไปคอยอยู่ที่บ้านพักคุณจวบที่ Washington D.C. เมื่อวางแผนงานการศึกษาต่อของปุ้มได้เรียบร้อยลงตัวเช่นนี้ค่อยรู้สึกโล่งใจไปได้บ้าง

23 - 24 ตุลาคม 2505

การแสดงที่ Dallas 2 คืน ได้ผลดีมากตามเคย Stage ที่นี่ใหญ่โต กว้างจุคนดูเกือบ 2,000 ไฟจัดได้สวยน่าดูมาก ทุกอย่างจึงเรียบร้อย

หลังการแสดงมีชาวอเมริกันที่เคยไปเป็นทหารอยู่หน่วยจุ๊สแม็กเมืองไทยมา 2 ปี เชิญพวกเราไป Supper มีการแกงส้มให้ทานโดยคนไทย ปลาเค็มทอด ผัดหอม เราขอบคุณมากในการเอื้อเฟื้อครั้งนี้ ทุกคนพอใจที่ได้ทานแกงส้มเป็นครั้งแรกตั้งแต่ออกจากกรุงเทพฯ มา

25 ตุลาคม 2505

ตื่นแต่ 6.00 น. รีบไปปลุกเด็กผู้หญิงให้แต่งตัว รถจะมารับ เวลา 8.00 น. เพื่อเดินทางต่อไปยัง San Francisco อี๊ดอุตส่าห์ตามมาส่งที่ Airport พร้อมด้วยคุณกมล เครื่องบินออกเวลา 9.15 น. เราได้จากกันอีกเป็นเวลาเกือบ 2 ปี จึงจะพบกันใหม่ อี๊ดบอกว่าไม่ต้องเป็นห่วงน้องจะดูแลให้เรียบร้อย ทำให้วางใจและขอบใจมากที่สุด

วันนี้ถึง San Francisco เวลา 11.20 น. จัดเข้าพักที่โฮเต็ล Munx คุณสิทธิ์โทรศัพท์ไปหา Mr. Pierson เจ้าหน้าที่ของ Asia Foundation จึงได้รู้ว่ามี Group ของศิลปากรอยู่ที่นี่เหมือนกัน และจะแสดงที่ College อะไรไม่ทราบนาม 2 คืน (25 - 26 ตุลาคม) สำหรับเราจะแสดงที่ Berkley University ในคืนวันที่ 27 ตุลาคม ซึ่งไกลจาก San Francisco ไปอีกราว 30 ไมล์

นักเรียนไทยที่นี่ มีคุณสุธีเสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือ ซึ่งเราก็สนองตอบเต็มที่โดยการขอให้พาไปทานอาหารเย็นที่ China Town วันนี้ตกลงทานก๋วยเตี๋ยว เนื้อสด เปื่อย ใส่ถั่วงอก ใกล้เคียงกับเมืองไทยมาก หลังจากนี้เดินผ่านโฮเต็ลซึ่ง Dancer ของกรมศิลปากรพักอยู่ ติ๊ก ศิริวัฒน์ อ๊อด และดวงเดินผ่านเข้าไป หมายจะดูว่าพวกเราบางคนอยู่ห้องอะไรจะได้ไปพบในวันรุ่งขึ้น เพราะขณะนี้พวกกรมศิลปากรทุกคนได้ไปโรงละครที่จะแสดงหมดแล้ว ปรากฏว่าพบนักเรียนไทยคนหนึ่งกลับมาเอาของที่โฮเต็ลพวกเรา 4 คน เลยขอติดรถไปดูการแสดงของกรมศิลปากรด้วย นอกนั้นกลับที่พัก

ตอนดึกประมาณ 24.00 น. ติ๊กกลับมารายงานว่าเป็นการแสดงที่หย่อนมากทางด้านการจัดรายการแสดงและเครื่องแต่งตัว รวมทั้งความไม่ค่อยเรียบร้อยบางอย่างแม้แต่การจัดไฟก็ไม่มีสรุปง่ายๆ ก็คือ ไม่ค่อยจะ modern และ Inter เท่าไหร่นัก ฟังๆ แล้วเหมือนกับจะไม่ชมเขาเสียเลย แต่เราก็ต้องสนใจในข้อมูลเหล่านี้เพื่อปรับระดับของเราให้ดีขึ้น

26 ตุลาคม 2505

วันนี้ได้พักอีก 1 วัน คุณสุธีมารับไปจ่ายตลาดที่ China Town เพื่อทำอาหารทานกันทั้งมื้อกลางวันและค่ำ

เวลาบ่ายได้ไปดู Golden Gate คุณสุธีขับรถพาไปรอบๆ ดูวิว ปาร์ค และ Teak House ของญี่ปุ่น ซึ่งจัดสวนแบบญี่ปุ่นน่าดูมาก San Francisco เป็นเมืองใหญ่โตมาก เดินทางในเมืองหลงทางกันบ่อยๆ เด็กผู้หญิงขออนุญาตไปดูการแสดงของกรมศิลปฯ ซึ่งก็โดยบริการช่วยเหลือของคุณสุธีตามเคยนั่นแหละ เราจึงอนุญาต เพราะไม่เห็นว่าจะมีข้อเสียหายถ้ามีใครคิดว่าพวกเราไปแอบดู กว่าพวกเด็กๆ จะกลับมาก็ดึกตั้งสองยามกว่า ด้วยความเป็นห่วงจึงต้องนั่งคอยจนกว่าทุกคนกลับแล้ว เราจึงนอนได้

27 ตุลาคม 2505

วันนี้เป็นวันแสดงของเราที่ Berkley University หลังอาหารกลางวันนักเรียนไทยบางคน และคุณชัย - คุณน้อย สามีภรรยาซึ่งมาทำงาน Bank อยู่ในอเมริกา ได้กรุณาขับรถมารับถึง 3 คัน และของคุณสุธีอีกคันเลยรวมเป็น 4 คัน เวลา 13.30 น. เดินทางจากโฮเต็ลที่พักไป Berkley และมาถึงเป็นเวลา 14.30 น. ไปพักที่บ้านคุณชัยก่อนเพราะเวลายังเหลืออีกมาก จึงขอให้คุณสุธีขับรถพาไปเดินดูของที่ Down Town ฆ่าเวลาจนถึง 17.30 น. จึงกลับมาที่บ้านคุณชัย คุณน้อยได้กรุณาทำอาหารเย็นให้ทาน และได้ขอให้เซ็นชื่อในสมุดเยี่ยม ต่อจากนั้นเวลา 18.30 น. ก็รีบกลับไปที่ Hall ของ University เพื่อเตรียมแต่งตัว

คืนนี้มีคนดูมาก ล้นหลามจนขึ้นมาดูบนเวทีทั้งสองข้างด้วยการแสดงของพวกเราก็ดีมาก เพราะตั้งใจกันเป็นพิเศษเพื่อลบล้างความดูถูกของนักเรียนไทยบางคน ผู้เข้าชมปรบมือกราวทุกชุด ได้รับคำชมเชยมาก คุณชัยบอกว่ารู้สึกภาคภูมิใจมากในเกียรติของชาติไทยครั้งนี้ ผู้เข้าชมมาล้อมดูเครื่องดนตรี เครื่องละคร และขอลายเซ็น กว่าจะหลุดออกจากการสังสรรค์ได้ก็เกือบหนึ่งชั่วโมงเต็ม เมื่อเรียบร้อยแล้วก็เดินทางกลับโฮเต็ล Manx ถึงโฮเต็ลเวลา 1.00 น.

มีเรื่องประหลาดนิดหนึ่ง คือ มีโทรศัพท์จากนักเรียนไทยคนหนึ่งโทรมาหาน้องปุ้ม ชักชวนให้ย่องหนีออกไปเที่ยว ซึ่งน้องปุ้มได้ตอบไปว่าเกิดมายังไม่เคยประพฤติเช่นนั้นเลย ! น่าขอบใจที่คนไทยด้วยกันให้เกียรติให้คำแนะนำเช่นนั้น !

จึงต้องขอบันทึกเพื่อความทรงจำเอาไว้

28 ตุลาคม 2505

วิทยุประกาศเปลี่ยนเวลาช้าไปอีก 1 ชั่วโมง ในฤดู Autumn เราก็ไม่รู้ ลุกขึ้นปลุกเด็กผู้หญิงให้เตรียมตัวเดินทางตั้งแต่ 6.00 น. กลายเป็นเร็วไป 1 ชม. คุณสุธีอุตส่าห์เอารถมาช่วยขนของไปสถานีรถไฟ คุณดุ่ยตามมาทีหลัง เป็นการส่งพวกเราออกจาก San Francisco

เวลา 8.15 น. รถไฟออกจากสถานี และมาถึง Santa Babara เวลา 15.30 น. เราเข้าพักที่ Hetel Californian เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมาคอยต้อนรับ เมืองนี้เป็นเมืองเล็กและบรรยากาศบ้านเมืองเป็นแบบสเปน

กว่าจะจัดภาระให้เรียบร้อยก็ 16.30 น. อาหารเย็นนี้เลยสั่งให้ทางโฮเต็ลทำข้าวและสตูหอยเพราะเบื่อที่จะเดินออกไปหาอะไรทานข้างนอก ปรากฏว่าคิดผิด เพราะหลังทานอาหารเสร็จออกไปเดินเล่น มีร้านอาหารจีนอยู่ไม่ไกลจากโฮเต็ลเท่าไหร่นัก ดูท่าทางไม่เลวเลย จึงตกลงกันว่าจะมาทานอาหารกลางวันในวันรุ่งขึ้นที่ร้านนี้

29 ตุลาคม 2505

ไปทานอาหารจีนเวลากลางวันตามที่ตั้งใจไว้ เวลา 13.00 น. นักศึกษาของมหาวิทยาลัยขับรถมารับ 2 คันถึงมหาวิทยาลัย เวลา 14.30 น. Charles และพวกผู้ชายจัดเวทีและเช็คไฟเรียบร้อยแล้วก็พักผ่อนคอยเวลาแสดง โรงละครที่นี่ดีมากเพิ่งสร้างใหม่ สภาพทุกอย่างเรียบร้อยสะอาดสวยงาม ตัวอาคารเป็นรูปวงกลม ห้องแต่งตัวพื้นเวทีสร้างอย่างประณีต ตกแต่งสวย เมื่อไหร่หนอผกาวลีจะมี Hall ที่สวยงามทันสมัยอย่างนี้บ้าง เราอดคิดฝันไม่ได้....

คืนนี้การแสดงเรียบร้อยตามเคย ผู้นิยมชมชอบการแสดงขึ้นมาเต็มเวทีละครไปหมด ขอชมเครื่องละคร และเครื่องดนตรีไทยของเราตลอดเวลา บรรยากาศคืนนี้เริ่มหนาวเย็นมากขึ้น หมอกลงหนา กว่าผู้คนจะซาและเก็บของเสร็จและกลับมาขึ้นรถกลับที่พักก็เกือบสองยาม

30 ตุลาคม 2505

รถไฟกำหนดว่าจะออกจาก Santa Babara 11.30 น. กลับล่าช้าไปอีกหนึ่งชั่วโมงเต็ม ฉะนั้นจึงมีเวลาเหลือเดินเที่ยวเล่นและถ่ายรูปอยู่แถวๆ นั้น จนเวลา 12.45 น. รถไฟจึงมาถึงช่วยกันหอบข้าวของสัมภาระขึ้นรถ เดินทางมาจนถึงนคร Los Angelis เวลา 16.00 น. มี Bus ของมหาวิทยาลัยมาคอยรับที่สถานี

เมืองนี้สวยงามสะอาดเรียบร้อยมาก เป็นเมืองผู้ดี เมืองเศรษฐีคนร่ำรวยฐานะดีรวมทั้งพวกดาราหนังชั้นนำของโลกภาพยนตร์มาอยู่กันจำนวนมาก บ้านช่องแต่ละหลังใหญ่โตโอ่โถงสวยงาม มองดูกันเพลินมาตลอดทางจนถึง

โฮเต็ลที่พักชื่อ West Wood Plaza เราจะพักอยู่ที่นี่เพียง 3 วันเท่านั้น แล้วจะย้ายไปพักที่อื่นต่อไป เพราะที่นี่แพงมากสำหรับเรา ได้พบนักเรียนไทยที่น่าสนใจที่นี่คือ คุณอาทิตย์ อุไรรัตน์ คุณมาโนช คุณสาโรจน์ มาที่โฮเต็ล บอกว่าไปรับพวกเราเก้อ ผิดเวลากันหมด เพราะรถไฟล่าช้ากว่ากำหนด

คุณมาโนชจะนำไปทานอาหารเย็นที่ร้านอาหารจีน พอไปถึงร้านปรากฏว่าร้านปิดเลยแวะเข้าทานอาหารแบบฝรั่งใกล้ๆ กันนั้นแทน พอทานเสร็จ David Morton ตามมาพบเลยไปนั่งคุยกันต่อที่ร้านกาแฟจนดึก จึงกลับที่พัก

31 ตุลาคม 2505

วันนี้ไม่มีการแสดง ว่างตลอดวัน จึงนัดหมายให้คุณอาทิตย์มารับไปทำอาหารไทยทานที่ที่พักของคุณอาทิตย์ทั้งกลางวันและเย็น มีเวลาว่างตอนบ่ายนิดหน่อย คุณอาทิตย์ได้ขับรถพาเที่ยวแถว Hollywood เห็นตามถนนแถวฟุตปาทมีรูปดาวและชื่อพวกดาวหนังจารึกลงบนดาวทุกดวงเรียงรายตลอดถนน ดาราเก่าแก่จนถึงปัจจุบัน บางคนเราไม่รู้จักชื่อในเมืองไทยเลยก็เยอะแยะ ที่ Los Angelis นี้มีเสียอยู่อย่าง คือ มีหมอกชนิดหนึ่งปกคลุม ทำให้แสบตาน้ำตาไหล นอกจากคนที่ชินแล้วก็ไม่เป็นไร พวกเรามาถึงใหม่ๆ เลยแย่ไปตามๆ กัน นัยน์ตาแดงๆ กันทุกคน

1 พฤศจิกายน 2505

วันนี้เป็นวันเกิดของเรา ทำอะไรไม่ได้มาก นักนอกจากเขียน จ.ม.ขอให้ทางบ้านส่งเงินไปช่วยทำบุญให้ด้วย เด็กผู้หญิงอุตส่าห์มีของขวัญให้นิดหน่อย ขอบใจมาก

เวลา 11.30 น. รถของมหาวิทยาลัยมารับ เพราะเวลาเที่ยงมี Reception เด็กผู้หญิงแต่งชุดไทย มีนักเรียนไทยบางคนมาร่วมสังสรรค์อยู่ด้วย หลังจากนั้นไปทานอาหารกลางวันที่ห้องอาหารของมหาวิทยาลัย เย็นนี้ก็ต้องไปทำอาหารไทยทานที่ที่พักของคุณอาทิตย์อีก และเสร็จแล้วก็ไปโรงละครเตรียมแต่งตัว

Royal Hall เก่าแล้ว แต่จุคนดูได้มากถึง 2,000 คน คืนนี้คนดูเต็มโรง มีนักเรียนไทยมาหลายคน ซึ่งได้รับเป็นธุระพากลับที่พัก หลังจากสังสรรค์กับผู้ที่ขึ้นมาบนเวทีมากหน้าหลายตาแล้ว Dr. Hood อาจารย์ของ David Morton เข้ามาจับมือแสดงความยินดี ที่ผลงานสำเร็จเป็นที่พอใจมาก

2 พฤศจิกายน 2505

เวลา 11.00 น. ย้ายจาก Westwood Plaza Hotel ไปพักยัง Ilaine Apartment มีตลาดใหญ่อยู่ตรงข้ามถนน เปิดบริการตลอด 24 ชม. และมีของขายทุกอย่าง ในห้องพักก็มีครัวทำอาหารไทยกันสบายแฮไปเลย มิหนำซ้ำคุณอาทิตย์ยังพาไป China Town จ่ายอาหารจีน (วัตถุดิบ) มาทำอาหารไทยพอได้ เลยจ่ายเสียยกใหญ่ตุนเอาไว้เพราะจะต้องพักอยู่ที่นี่ถึง 10 กว่าวัน ตอนเย็นวันนี้เลยทำสุกียากี้ทานกันอร่อยไปเลย

3 พฤศจิกายน 2505

จากวันนี้ไปอีกหลายวัน เป็นระยะพัก ไม่มีการแสดง พวกเราจึงพัก ไม่ได้ทำอะไรมากนอกจากกิน ... นอน ... แล้วก็พักผ่อน

4 พฤศจิกายน 2505

วันนี้คุณอาทิตย์จัดการขอแรงนักเรียนไทยเอารถมาอีก 2 คัน รวมเป็น 3 คัน นำไปเที่ยว Disneyland เป็นเมืองย่อมๆ ของตุ๊กตา และเครื่องเล่นต่างๆ มากมาย น่าชมในความคิดช่างจัดทำของ Waltz Disney มาก ที่ดีที่สุดคือลงเรือดำน้ำดูใต้ทองทะเลซึ่งจัดให้ดูสัตว์น้ำพันธุ์ปลาและหินปะการังแปลกๆ สวยงามน่าชมมาก พวกเราสนุกสนานเพลิดเพลินอยู่จนถึง 17.00 น. จึงเดินทางกลับ

5 - 12 พฤศจิกายน 2505

ช่วงนี้เป็นระยะพัก ก็ได้พักฟื้นกันจริงๆ ทำอาหารไทยทานกันทุกวัน ทุกคนเจริญอาหารดี มีความสุขกันเต็มที่ พร้อมจะลุยงานกันต่อไป

13 พฤศจิกายน 2505

ออกเดินทางต่อไป Florida โดยทางเครื่องบิน เวลา 12.30 น. Bus มารับเดินทางไปสนามบิน เครื่องบินออก 14.05 น. และบินไปถึง Florida Airport เวลา 21.00 น. ของ Florida ซึ่งเร็วกว่า Los Angelis ถึง 3 ชั่วโมง ฉะนั้นเมื่อเข้าถึงที่พักจึงยังไม่ง่วงเลย เราเข้าพักที่ Motel Campus ซึ่งเป็นแห่งเดียวที่อยู่ใกล้มหาวิทยาลัยที่จะแสดงมากที่สุด (University of South Florida)

14 พฤศจิกายน 2505

ต้องตื่นแต่ 7.00 น. เพื่อไปทานอาหารเช้าที่มหาวิทยาลัย เพราะไม่มีที่อื่นเลย เราต้องตื่นเช้าเช่นนี้ทำให้ประสาทไม่ค่อยดีไปตามๆ กัน เพราะทุกคนไม่ต้องการปฏิบัติเช่นนี้เลยถ้าไม่จำเป็น พูดกันจริงๆ แล้วอาหารยังไม่จำเป็นเท่าการนอนสำหรับพวกเรา หลังอาหารเช้าก็แวะดู Dorm

ซึ่งพวกเราก็รู้จักสภาพกันดีทุกคนแล้วก็กลับไปนั่งดู T.V. เพื่อคอยเวลาอาหารกลางวันต่อไป หลังจากนี้ก็กลับที่พัก

เย็นวันนี้รถมารับเวลา 17.30 น. เพื่อไปทานเย็นโดยทางมหาวิทยาลัยจัดเลี้ยง Dean ของมหาวิทยาลัยและภรรยามาร่วมรับประทานด้วย และ Dr. Havonket ซึ่งเคยไปสอนที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 ปี พูดไทยได้เล็กน้อย กล่าวคำต้อนรับคณะเรา

เสร็จอาหารแล้ว เขาพาไปห้อง Dance แบบอเมริกัน มีนักศึกษาหญิงชายกำลังหัด Dance แบบอเมริกัน เขามาขอให้เด็กของเราออกไปเต้นรำแบบของเขา เราเลยเปลี่ยนให้เด็กของเราสอนรำวง แต่ตอนหลังก็จะเปลี่ยนเป็นแบบอเมริกันอีก เลยเสพาเด็กกลับ เพราะไม่ชอบที่จะเห็นเด็กผู้หญิงคลุกคลีกับนักศึกษาชายเช่นนั้น ธรรมเนียมไทยของเราไม่ต้องการเช่นนั้น

15 พฤศจิกายน 2505

รถมารับเวลา 11.00 น. ทานกลางวันแล้วจะต้องแต่งตัวเตรียม Demonstration เวลา 13.25 น. การแสดงผ่านไปโดยเรียบร้อย และด้วยความชื่นชมของผู้ดู หลังการแสดงมี Reception และต่อจากนั้นก็พากลับที่พัก และกำหนดให้มารับตอนเย็นเวลา 18.00 น. เพื่อไปทานอาหารเย็นและแสดงรอบค่ำในเวลา 20.30 น. อีกครั้งหนึ่ง คืนนี้ผู้มาชมเดินทางมาด้วยระยะไกลๆ ก็มี

16 พฤศจิกายน 2505

เวลา 8.30 น. Bus มารับจาก Campus Motel เดินทางต่อไปยังมหาวิทยาลัยอีกแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ใน Florida เหมือนกัน คือ Central Florida Museum ระหว่างทางหยุด พักทานเช้าที่ Coffee Shop และเดินทางต่อไปจนถึงเวลา 12.30 น. จึงถึงที่หมาย Mr. Fred Sleige และมาดามมาคอย รับรอง Mr. Fred เป็น Director ของ Museum ที่นี่ มีความกรุณาต่อคณะเราเป็นพิเศษและให้เกียรติมาก ได้จัดที่พักให้และมีครัวให้ทำอาหารทานกันเองโดยไม่คิดอะไรเลย

วันนี้มี Demonstration ในสวนเล็กๆ บริเวณที่พักของเรา พอถึงเวลาใกล้แสดงก็จัดเครื่องดนตรีออกมาวาง ปรากฏว่าผืนระนาดลืมไว้ที่มหาวิทยาลัย South of Florida Charles ตาเหลือกรีบไปจัดการติดต่อโดยด่วนให้จัดการส่งมาโดย Bus ทันที เลยบ่ายวันนี้ต้องขายผ้าเอาหน้ารอดไปครั้งหนึ่งก่อนทำยังไงได้

ที่นี่ได้มีการจัดห้องแบบไทย มีภาพไทยโบราณ พระพุทธรูป เรือหงส์ และไหมไทย บรรยากาศแบบไทยๆ นี้เองทำให้พวกที่มาชม Demonstration สนใจกันมาก และบอกว่าจะไปชมการแสดงของเราในคืนวันรุ่งขึ้นที่ Rollim Hall กันแทบทุกคน หลังจากนั้นมีการเลี้ยงน้ำชา

17 พฤศจิกายน 2505

วันนี้ตื่นนอนสายกันตามสบาย เพื่อพักผ่อนออมแรงไว้สู้งานตอนกลางคืน การแสดงในคืนนี้ทางเจ้าภาพให้เกียรติแต่งตัวสวยงามเต็มที่ ผู้คนเข้าชมการแสดงล้นหลาม ทั้งๆ ที่เสริมเก้าอี้แล้วยังไม่พอ ยังต้องเข้ามานั่งหลังเวทีกันเป็นแถว การแสดงจบลงอย่างเรียบร้อย เป็นที่ชื่นชอบของคนดูอย่างยิ่ง

ภายหลังการแสดงแล้วมี Reception ที่บ้านเศรษฐีท่านหนึ่ง ซึ่งมีบ้านช่องใหญ่โตโอ่โถงน่าสุขสบายมากอยู่ใกล้ๆ มหาวิทยาลัยนั่นเอง ให้เกียรติพวกเราเป็นอย่างมาก แถมท้ายด้วย Supper มีข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยวผัดแบบจีน พร้อมด้วยขนมหวานและผลไม้ มีผู้มาร่วมสังสรรค์ด้วยอีกประมาณ 30 คน ซึ่งล้วนเป็นคนมีชื่อเสียงของเมืองนี้และสนใจในศิลปะและดนตรีทั้งสิ้น กว่าจะเสร็จงานและได้กลับที่พักก็เกือบ 1.00 น.

18 พฤศจิกายน 2505

นักศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งจะเป็นเจ้าภาพคนต่อไปส่งรถมารับเวลา 10.00 น. เขาจัดที่พักแยกย้ายกันไปอยู่ตาม Dorm หญิงและชาย มหาวิทยาลัยนี้มีความดีเป็นพิเศษคือไม่คิดค่าที่พักและอาหารเป็นการรับรองแขกผู้มีเกียรติแบบฟรีๆ มีนักศึกษาคอยดูแลพวกเราอยู่ตลอดเวลา คืนนี้เป็นการแสดง Demonstration เหมือนกับแสดงที่มหาวิทยาลัย South of Florida ผู้เข้าชมมีมากตามเคย Mr. Sleight และมาดามพา Susan บุตรสาวมาชมด้วย เพราะไม่ได้ดูการแสดงของเราเมื่อคืนวันที่ 17 เนื่องจากติดงานโรงเรียน และต่อจากนั้น Mr. Sleight ก็ได้ตกลงให้เรากลับไปพักที่ Museum ต่อไปอีก 5 วัน แทนที่จะเดินทางไปพักที่ Atlanta เฉยๆ โดยไม่มีการแสดงอะไรเลย รู้สึกขอบใจในความอารีของ Mr. Sleight เป็นที่สุด เพราะที่นี่บรรยากาศเหมือนบ้านเราสามารถทำอาหารทานกันได้ตามใจชอบ มาดาม Sleight ได้กรุณาขับรถพาไปจ่ายอาหาร เราได้ทำอาหาร และเชิญให้เขาลองชิมดู เขาชอบใจมาก เลยดำริจัดปาร์ตี้ เชิญแขกที่คุ้นเคยบางคนมาลองชิมอาหารไทย

19 พฤศจิกายน 2505

ฉะนั้น ในวันรุ่งขึ้นฉันก็เลยต้องวุ่นวายช่วยกันจัดปรุงอาหารไทย มีต้มยำกุ้ง กระหรี่ไก่ ทำอย่างแห้ง และผัดวุ้นเส้น และมีของหวานคือข้าวโพดเปียกปรากฏว่าเป็นที่ชอบใจกันมาก อาหารเกือบล่ม พวกเราเองต้องอดออมหน่อย เพราะแขกมามากกว่าจำนวนที่ Mr. Sleight บอกไว้ คือแกบอกว่าเชิญ 15 คน แต่พอมาจริงๆ

เพิ่มเป็น 20 กว่า (ใครๆ ก็อยากลิ้มลองอาหารไทย) แต่ก็เป็นการผูกมิตรอย่างดี

หลังอาหาร มีดนตรีไทยบรรเลงและร้องส่งบ้าง จนเวลา 22.30 น. แขกบริโภคจึงกลับ

20 - 24 พฤศจิกายน 2505

5 วันนี้พักผ่อนตามสบาย ไม่มีการแสดง เราได้สอนให้มาดาม Sleight ทำอาหารไทยอีก 4 - 5 อย่าง ซึ่งเขาจะมี Party ใหญ่ในอีกสองเดือนข้างหน้า โดยเชิญแขกถึง 800 คน President จึงขอให้มาดามเรียนรู้เรื่องอาหารไทยไว้บ้าง เพราะฉะนั้นเวลาทำอาหารมาดามจึงมาอยู่ด้วยแทบตลอดเวลา เราเองก็มีความรู้เรื่องกับข้าวแบบงูๆ ปลาๆ ก็ต้องพยายามช่วยเท่าที่จะสามารถช่วยได้ ซึ่งก็เป็นผลดีทางด้านน้ำใจอย่างที่สุด มาดามแกเกิดซึ้งในน้ำใจ ในคืนวันที่ 24 พฤศจิกายน เมื่อถึงเวลาจากกัน มาดามแกน้ำตาไหลด้วยความอาลัย เช่นเดียวกับเรา

25 พฤศจิกายน 2505

ตื่นตั้งแต่ตีสอง เตรียมตัวขนของขึ้นรถ Bus ซึ่งมารับเวลาตีสาม นั่งหลับๆ ตื่นๆ ไปในรถ ถึงสถานีรถไฟที่ Jacksonville เวลา 6.00 น. ก็ขนของลง ต้องคอยรถไฟอีก 2 ชั่วโมง เลยพาทุกคนไปทานเช้าเสียก่อน

เวลา 8.00 น. รถไฟออก นั่งหลับมาเรื่อยๆ พอถึงเวลาบ่าย 14.00 น. รู้สึกว่ารถไฟกระชากหยุดพิกลอยู่ ปรากฏว่าเป็น accident รถไฟชนรถยนต์ และทับผู้หญิงท้อง 4 เดือน ขาดกลางลำตัว รถไฟต้องหยุดและเจ้าหน้าที่ลงไปจัดการรถคันที่เรามาเป็นโบกี้สุดท้าย จึงเห็นรถที่ชนและศพผู้หญิง น่าเวทนามาก ทุกคนสลดใจจนเงียบกริบไม่อยากทานอะไรกันเลย

รถไฟมาถึง Atlanta เวลา 17.30 น. เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยมาคอยรับกลายเป็นมหาวิทยาลัยของคนดำไปอีก เขาพามาพักก็เป็น Dorm ของคนดำ ครั้นเอาข้าวของเก็บและออกไปหาอะไรทานเย็น ก็เป็นร้านของคนดำอีก บรรยากาศเลยทึมๆ เงียบเหงาไม่ค่อยน่าอยู่ใน Dorm ก็มีกลิ่นคนดำพิกลๆ จะเป็นเพราะอุปาทานหรือเปล่าไม่ทราบ แต่ก็ชั่วระยะเวลา 2 วันเท่านั้นที่เราต้องอดทน

26 พฤศจิกายน 2505

มีการออก T.V. เวลา 9.00 น. ให้ปลุก น้องปุ้ม แต่งไทย และไกร กับเบิ้ม รวม 4 คนไปออกรายการ นอกนั้นอยู่ที่ที่พัก

พอ 17.00 น. ทานอาหารเย็นแล้ว ก็ไปสถานที่ที่จะแสดง ที่นี่ต้องแสดงในห้องกีฬา แต่เขาจัดแบ็กกราวด์น่าดูพอสมควร คืนนี้แน่นอน คนดูเป็นคนดำทั้งนั้น จะมีคนขาวหรือฝรั่ง แซมเข้ามาก็คงราวๆ 5% เห็นจะได้ แต่อย่างไรก็ตาม ทุกอย่างก็จบลงอย่างเรียบร้อยตามเคย ในความชื่นชอบของผู้คนดำเสียด้วย!

27 พฤศจิกายน 2505

ตื่นตั้งแต่ตี 5 อากาศหนาวขึ้น พวกเรารีบแต่งตัวออกมาสมทบกัน รถมารับ 6.30 น. ไป Airport เพื่อเดินทางไป N. Carolina เครื่องบินออกเวลา 8.05 น. และไปถึง North Carolina Airport เวลา 9.30 น.

เจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย Duke University และนักศึกษามาคอยรับ พอขนของขึ้นรถปรากฏกระเป๋าของเราหายไป 1 ใบ ต้องเช็คกันวุ่นวาย Charles รีบไปตามหา ได้ความว่าหลงอยู่ที่ Office นั้นเอง เป็นความผิดของ Charles เองที่ไม่ตรวจบัตรรับของให้เรียบร้อยเสียก่อน จึงพากันเสีย mood

หลังจากนั้นก็ขึ้นรถมาพักที่ Motel รู้สึกว่าเป็น Motel ที่แพงที่สุดทั้งค่ากิน - อยู่ งบประมาณวันนี้เลยเกินตัวเข้าไปมิใช่น้อย ที่นี่อากาศหนาวขึ้นอีกต้องใช้ Coat กันตลอดเวลา Hall ที่นี่จุคนประมาณพันกว่าคน เวทีเก่าหน่อย แต่อุปกรณ์ครบถ้วน

หลังการแสดงแล้วมี Reception มีผู้ที่ชื่นชมมาคอยพบมากมาย พบมาดามคนหนึ่งแกบอกว่าเคยไปดูเราที่เมืองไทยมาแล้วหลายครั้งที่โรงละครบ้านบาตร์ แกกลับมาอเมริกาคราวนี้เผอิญแกจะไป Florida ผ่านมาเห็นโฆษณา "ผกาวลี" เลยอยู่ดูเสียอีก 1 คืน แกบอกว่าแกชอบการแสดงของเรามาก และดีใจเหลือเกินที่ได้พบกับเราอีก ในบ้านเมืองของแก! เราก็เป็นปลื้ม

28 พฤศจิกายน 2505

ออกเดินทางจาก Duke University มาที่ University of N. Carolina ซึ่งอยู่ห่างกันเพียง 12 ไมล์ เดินทางเพียงครึ่งชั่วโมงกว่าก็ถึงอากาศหนาวเย็นมากขึ้นอีก และมีฝนตกเล็กน้อยหลังจากเอาของเก็บที่โรงละคร และของใช้ส่วนตัวเก็บที่ Dorm สำหรับพักแล้วก็เดินเท้าฝ่าความหนาวเย็นไปทานกลางวันที่ Cafeteria ของมหาวิทยาลัย ต้องโพกผม สวมถุงมือ แถมบางคนเดินตัวสั่นเพราะความหนาว Charles แกติดต่อยังไงไม่ทราบ ยังไม่พบเจ้าหน้าที่ผู้ต้อนรับเลย เลยต้องเดินไปทานกันไกลมิใช่น้อย ครั้นจะไม่ไปก็ไม่ไหว เพราะทุกคนหิว ต้องทานเข้ารวมกับกลางวันไปเลย เมื่อทานเสร็จแล้วก็รีบกลับมาพักผ่อนที่ Dorm

แต่เย็นนี้ Charles ไปพบผู้ต้อนรับมาแล้ว จึงไม่มีปัญหาให้วุ่นวายลำบากเหมือนตอนกลางวัน เขาจะเอารถรับไปทานเย็นให้สมกับเป็นแขกผู้มีเกียติจากเมืองไทยสักหน่อย กำหนดเวลา 16.45 น. รถมารับ และต่อจากนั้นก็ไปโรงละครเลย

การแสดงคืนนี้ผู้ชมพอใจ ปรบมือหนักแน่นดีมาก มีนักเรียนไทยอยู่ที่นี่สองคนขึ้นมาบอกว่าการแสดงของผกาวลีดีมาก ดีกว่าที่เขาเคยดูเคยเห็นรำไทยมาในเมืองไทยก่อนด้วยซ้ำ หลังการแสดงมี Reception ผู้คอยพบขึ้นมาบนเวทีมากมายกว่าจะปลีกตัวกลับได้ก็แทบแย่

29 พฤศจิกายน 2505

ตื่น 7.30 น. Bus มารับเดินทางไปเมือง Atlanta รัฐ Georgia และเข้าพักที่ Verginian Hotel อากาศอุ่นขึ้นเล็กน้อย ไม่ต้องสวม Coat

คืนนี้แสดงที่ Globe University เป็นมหาวิทยาลัยผู้หญิงล้วน ช่างไฟ จัดเวที ทุกอย่างผู้หญิงทั้งนั้น แบบเดียวกับมหาวิทยาลัยหญิงที่ North Corolina ฉะนั้นผู้ชายของเราก็เลยดูคึกคักมีชีวิตชีวาขึ้นมาทันที หลังการแสดงแล้วมหาวิทยาลัยมี Reception

30 พฤศจิกายน 2505

ยังคงพักที่ Verginian Hotel แต่เปลี่ยนมาแสดงที่ Randalph Malom เวลา 12.00 น. ไปทานกลางวันรวมกับคณะอาจารย์มหาวิทยาลัยและนักเรียนที่ห้องอาหารของมหาวิทยาลัย มีการสังสรรค์และไต่ถามเรื่องเมืองไทยตามที่เขาต้องการจะทราบ หลังจากนั้นให้เขาส่งกลับมาพักที่โฮเต็ล และเวลาเย็นก็ส่งรถมารับไปทานเย็นอีกเสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไปเตรียมการแสดงเลย ที่นี่เป็นมหาวิทยาลัยหญิงล้วนเช่นเดียวกัน ดังนั้นบรรยากาศในกรุ๊ปของเราก็เลยคึกคักกันอย่างมหาวิทยาลัยหญิงล้วนแห่งแรก ก็เป็นเรื่องประหลาดดี การแสดงเสร็จสิ้นแล้วก็มี Reception

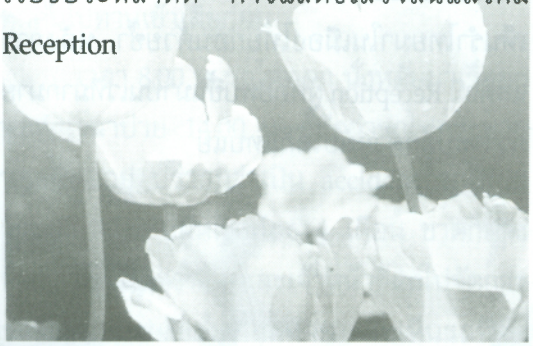

1 ธันวาคม 2505

Bus มารับเวลา 9.00 น. เดินทางไป Washington D.C. พักที่ Hotel Harrington เย็นนี้มีรายการไปทานข้าวไทยที่บ้านคุณหลวงวิเทศฯ พี่สมพงษ์มีของพิเศษ คือ น้ำพริกถั่วงอกดองอร่อยมาก เราเจริญอาหารไทยกันมาก เพราะคืนนี้ไม่มีการแสดง

2 ธันวาคม 2505

Bus มารับ 8.00 น. เดินทางจาก Washington D.C. ไป Springfield Masachusett กว่าจะถึงก็ตกค่ำ 18.00 น. เพราะเป็นฤดูหนาว อากาศจะมืดและค่ำเร็วตั้งแต่ 17.00 น. พวกเราเข้าพักที่ College Inn คืนนี้ไม่มีการแสดง อากาศหนาวเย็นลงอีกกว่าเมืองที่ผ่านมาแล้ว

3 ธันวาคม 2505

ตื่นเช้า มองดูทางหน้าต่างเห็นหมอกลงจัดมาก ดูทึบขาวไปหมด พอสายหน่อยจึงค่อยจางลงบ้าง ช่วงกลางวันไปทานลันช์กันแล้วก็กลับมาพักผ่อนต่อ เวลาเย็นจึงทานกันพอแก้หิว และไปแสดงละครเลย เพราะคืนนี้เจ้าภาพบอกว่าจะมี Reception และมีอาหารร้อนๆ ให้ด้วย แต่เมื่อแสดงเสร็จแล้วปรากฏว่าเป็นอาหารจานเย็นแบบฝรั่งแทน เลยทานกันได้คนละเล็กละน้อย หรือจะเป็นเพราะหนาวด้วยก็เป็นได้ ทานกันเสร็จเรียบร้อยก็เก็บข้าวของกลับที่พัก ในตอนกลางคืนนี้หมอกลงหนามาก เดินกลับที่พักพวกเราหนาวตัวสั่นไปตามๆ กัน

4 ธันวาคม 2505

Bus มารับสายถึง 10.30 น. เดินทางไป Massachusett เพื่อแสดงที่ Wellesley College เดินทางประมาณ 1 ชั่วโมงก็ถึง

ที่นี่มี Demonstration เวลาบ่าย 16.00 น. กลางคืนมีการแสดงเวลา 20.00 น. นักศึกษาทั้งหญิงชายช่วยกันจัดไฟ หลังการแสดงแล้ว Bus มารับเดินทางไป Boston

5 ธันวาคม 2505

เรานอนพักที่ Boston พอรุ่งเช้า วันที่ 5 ธันวาคม เป็นวันเฉลิมพระชนมพรรษาขององค์ในหลวงท่าน พวกเราตื่นนอนกันขึ้นมาด้วยความรู้สึกสดชื่นอย่างประหลาด อธิบายไม่ถูก เช้าวันนี้นอกจากเราจะนอนพักที่เมืองบอสตันแล้วยังได้ผ่านโรงพยาบาลที่ทรงพระประสูติแห่งนั้นด้วย ตรงกับวันเฉลิมพระชนมพรรษาพอดิบพอดี ทุกคนรู้สึกเป็นนิมิตแปลกประหลาดมหัศจรรย์ที่บังเอิญเหตุการณ์มาประจวบเหมาะเข้าพอดีในครั้งหนึ่งของชีวิต !

คืนนี้มหาวิทยาลัยเยลเป็นเจ้าภาพหลังการแสดง แล้วมี Reception จัดเป็นพิธีเลี้ยงใหญ่ ดื่มถวายพระพรในหลวง และเลี้ยงอาหารไทย รู้สึกว่าเขาให้เกียรติมาก เหตุการณ์เป็นไปอย่างเรียบร้อยจนถึง 24.00 น. จึงกลับที่พัก

6 ธันวาคม 2505

เดินทางไป Rhode Island แสดงที่มหาวิทยาลัย University of Rhode Island

7 ธันวาคม 2505

เดินทางด้วย Bus ไปวอชิงตัน D.C.

8 ธันวาคม 2505

แสดงในวัน Sister Cities ที่วอชิงตัน D.C. 2 รอบ คือ บ่ายและค่ำ WASHINGTON * BANGKOK FRIENDSHIP COUNCIL, Washington, D.C.

9 ธันวาคม 2505

เดินทางไป New York เตรียมการแสดงส่งท้ายที่สหประชาชาติ

10 ธันวาคม 2505

แสดงในโปรแกรมพิเศษส่งท้ายที่สหประชาชาติในวัน Human Rights Day มีผู้แทนนานาชาติ ผู้คนชมมากมายจนเต็มหอประชุม และปรบมือให้เกียรติอย่างพึงพอใจหลังการแสดง ฯพณฯ อูถั่น เลขาธิการองค์การสหประชาชาติจัด Reception รับรองเป็นการให้เกียรติแก่คณะเราคนไทยอย่างสูงยิ่ง และเราทุกคนก็จะไม่ลืมเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ในระดับสากลโลกในชีวิตนี้เลย

11 - 12 - 13 ธันวาคม 2505

เป็นวันพักผ่อน ภายหลังเสร็จสิ้นงานสำคัญเราทำตัวสบายๆ ออกเที่ยว Sight-Seeing และ Shopping หาซื้อของฝาก เตรียมเดินทางกลับประเทศไทย

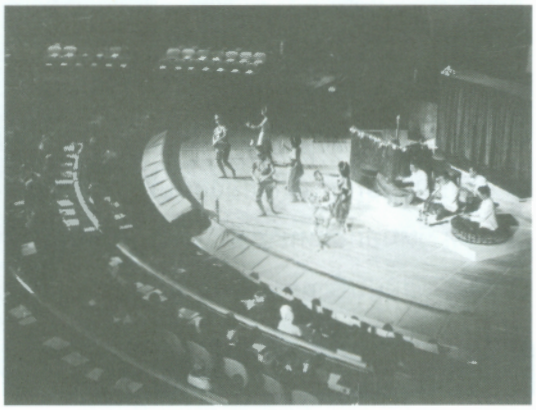

14 ธันวาคม 2505

ถ่ายบันทึกเทปการแสดง ให้สถานีโทรทัศน์ C.B.S.

15 ธันวาคม 2505

จัดแพ็คข้าวของสัมภาระทุกอย่าง

16 ธันวาคม 2505

วันอำลาสหรัฐอเมริกา เวลา 11.00 น. ไปส่งลูกปุ้มขึ้น Bus กับติ๊ก เดินทางไปวอชิงตัน D.C. เราและคณะออกจาก Hotel เวลา 16.00 น. เดินทางไป Airport พร้อมด้วย Charles และ Miss Bennett

เครื่องบินออกจาก Airport เวลาสองทุ่ม เหิรฟ้าเดินทางกลับสู่ประเทศไทย

สวัสดี... อเมริกา

บทสรุป

8 ปี หลังจากนั้น (พ.ศ. 2513 หรือ ค.ศ. 1970)

คณะนาฏศิลป์ไทยผกาวลี ภายใต้การนำของอาจารย์ประสิทธิ์และอาจารย์สัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ก็ได้มีโอกาสไปเยี่ยมเยียน "สวัสดี" กับอเมริกาอีกครั้งหนึ่ง เสมือนฝันที่เป็นจริง!

และในครั้งนี้ได้เดินทางผ่านสหรัฐอเมริกา ไปแสดงนาฏศิลป์ไทยเกือบทั่วทวีปอเมริกาใต้เลยทีเดียว!

ที่ว่าเหมือนฝันที่เป็นจริงนั้นก็คือ ใครผู้ใดก็ตามที่ได้ "ไปเมืองนอก" หรือไปต่างประเทศกันหนหนึ่งครั้งหนึ่งในชีวิตแล้วนั้น มักจะใฝ่ฝันตั้งความหวังอยู่เสมอว่าขอให้ได้ไปอีกเป็นครั้งที่สอง ครั้งที่สามเถิด เจ้าพระคู้ณ!

ศิลปินนักดนตรีและนาฏศิลป์ในครั้งนี้ประกอบด้วย

ฝ่ายชาย

(1) ขวัญชัย ศิลปบรรเลง (เถ่)
(2) อุทัย แก้วละเอียด
(3) สมัคร แก้วละเอียด
(4) นิคม สาคริก (ติ๊ก)
(5) ศิริวัฒน์ ศิริสัมพันธ์ (แต๊ก)
(6) ดวง นักดนตรี
(7) อนงค์ แสงทับทิม (ปี่)
(8) สมบูรณ์ (หมู)

ฝ่ายหญิง

(1) อินทิรา ศิลปบรรเลง (ตุ่ม)
(2) ศรีกัญญา สารตายน (ศรี)
(3) ดลฤทัย ปิณฑดิษฐ์ (แว่น)
(4) เกษแก้ว มาศะวิสุทธิ์ (เกษ)
(5) สัจจา ว่านม่วง (จา)
(6) อุดม พิจิตรคุรุการ
(7) นงลักษณ์ ศรโชติ
(8) แน่งน้อย กลันเจริญ
(9) ปานจิต สนพิบูลย์
(10) จุไรรัตน์ ดิษฐปัญญา (แอ๊ด)
(11) อารีวรรณ
(12) ระวิวรรณ สถิรนาถ (แต๋ว)

อาจารย์ลัดดา ได้จัดนาฏศิลป์เพิ่มขึ้นอีกหลายชุด เช่น ระบำพัด มโนห์รา และชุดเปิงมาง อาจารย์ประสิทธิ์ก็เพิ่มชุดการแสดงเดี่ยวดนตรีไทยอันไพเราะและพิศดาร เช่น เดี่ยวระนาด 2 ราง เป็นต้น ทำให้ชุดการแสดงต่างๆ มีความงดงามหลากหลาย ไพเราะเพราะพริ้ง จนเป็นที่นิยมชมชื่นในบรรดาผู้ชมชาวต่างชาติอย่างมากมาย เป็นประวัติการณ์

การเดินทางเข้าทวีปอเมริกาใต้ เริ่มตั้งแต่บราซิล ริโอเดอจาไนโร เซาเปาโล ชิลี อาเจนตินา เปรู ซานติอาโก อุรุกวัย ลิมา และไปจบลงที่โรงโอเปร่าในคาราคัส เป็นที่สุดท้าย

ส่วนรายละเอียดของโปรแกรมการแสดงในชุดต่างๆ ก็คงจะดำเนินไปในแบบเดียวกับที่อาจารย์ลัดดาได้เขียนบันทึกไว้ในการเดินทางครั้งแรกที่ยุโรปและสหรัฐอเมริกาเมื่อ 8 ปี ที่แล้วนั้นแทบจะไม่ผิดเพี้ยน

และเนื่องจากมีประสบการณ์ในการเดินทางและจัดแสดงนาฏศิลป์ไทยในต่างประเทศมาแล้ว จึงไม่มีอุปสรรคความยากลำบากใดๆ ในการเดินทางแสดงในทริปนี้เลย ประกอบทั้งได้รับความอนุเคราะห์ประสานงานอย่างดียิ่งจากทางสถานทูต ดร.ชำนาญ ยุวบูรณ์ เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงบูเอโนสไอเรส ประเทศอาเจนตินา รวมทั้งคุณหญิงของท่านด้วย การดำเนินงานทั้งหลายจึงเป็นเรื่องง่าย แทบไม่มีอุปสรรคใดๆ เลย ตลอดระยะเวลาช่วง 3 เดือนเศษ จากสิงหาคม - พฤศจิกายน 2513

เป็นประวัติศาสตร์ทางศิลปะที่ควรจารึกไว้ คณะนาฏศิลป์ผกาวลีจากประเทศไทย (Phakavali Thai Classical Dance Troupe) ได้นำการ

แสดงศิลปวัฒนธรรมทางดนตรีและนาฏศิลป์ของไทยไปเผยแพร่ความนิยมสู่สายตาและความทรงจำแก่ชาวต่างชาติในหลายประเทศเกือบทั่วโลก ถึงสองครั้งสองคราว นับเป็นความสำเร็จของผลงานอันยิ่งใหญ่ที่น่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

กาลเวลาล่วงผ่านไป ..... อีก 28 ปีต่อมา ในปี พ.ศ. 2541 อาจารย์ประสิทธิ์ ศิลปบรรเลง ได้รับพระราชทานโปรดเกล้าฯ เป็นศิลปินแห่งชาติในสาขาศิลปะการแสดง (นักแต่งเพลง)

แต่เป็นที่น่าเสียดายเหลือเกินที่อาจารย์ประสิทธิ์ได้ดำรงตำแหน่งศิลปินแห่งชาติอันมีเกียรติและเหมาะสมยิ่งนี้อยู่เพียงปีเดียวเท่านั้น ท่านก็ถึงแก่กรรม จากไปในปีถัดมาสิริอายุรวม 87 ปีเศษ

จึงเป็นวาระอันเหมาะสมแล้วที่อาจารย์ลัดดา (สารตายน) ศิลปบรรเลง ได้นำสมุดบันทึกความทรงจำเล่มเก่าแก่ ซึ่งได้เก็บงำไว้นาน ไม่เคยเปิดเผย ณ ที่ใดเลย มาเปิดเผยเสียในวันนี้ ในวาระที่ท่านมีอายุครบ 81 ปี

เพื่อเป็นประวัติชีวิตอันงดงามส่วนหนึ่งของท่าน

เพื่อเป็นประวัติการทำงานดีเด่น ของคู่ศิลปินไทย ผู้รักศิลปะ รักชาติบ้านเมือง

คู่ศิลปิน ผู้สามารถสร้างวิกฤตให้เป็นโอกาส!

สร้างคณะละคร "ผกาวลี" เพื่อให้ความบันเทิงแก่สังคม ยามทุกข์ยากขาดแคลนในสมัยปลายสงครามโลกครั้งที่ 2

สร้างงานศิลปะบันเทิงบนเวทีละคร ศาลาเฉลิมไทย เฉลิมนคร ไว้มากมายหลายเรื่อง

เมื่อยุคละครเวทีร่วงโรย ไม่มีเวทีแสดง ก็ปรับตัวเป็นผกาวลี นาฏศิลป์ ชุดเล็ก

จัดสร้างเวทีเล็ก แสดงศิลปะการละครฟ้อนรำ โชว์แก่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

และในที่สุดก็นำคณะ "ผกาวลี" ชุดเล็กนี้เดินทางไปแสดงโชว์ศิลปะการฟ้อนรำและดนตรีไทยในหลายประเทศเกือบทั่วโลก!

เป็นการสร้างวิกฤตให้เป็นโอกาส ตามหลักพุทธธรรม

ประสบผลดีมาตลอด ในช่วงอดีตที่ผ่านมาหลายสิบปีแล้วนั้น!

ไม่บอกกล่าว เล่าขาน กันเอาไว้ อาจจักไม่มีใคร รำลึกถึง

งานยิ่งใหญ่ ในชีวิต คิดคำนึง ศิลปินใหญ่ใจถึง ของเมืองไทย

ขอกราบสักการบูชาพระคุณ .....

ท่านครูบาอาจารย์ บรรพบุรุษ ผู้ประสิทธิ์ประสาทสั่งสอน

ศิลปวิทยาการด้านดนตรีและนาฏศิลป์ไทย อันยิ่งใหญ่ให้สืบทอด คงอยู่ จรรโลงโลกมาถึงทุกวันนี้.....

ขอให้คงอยู่ คู่เมืองไทย ไปตลอดกาล

บทส่งท้าย

แม้นไม่มี..... คงไม่มี.....
ไม่มีกรมศิลปากร ไม่มีคุณหลวงวิจิตรฯ
ไม่มีประสิทธิ์ ไม่มีลัดดา
ไม่มี..... ผกาวลี

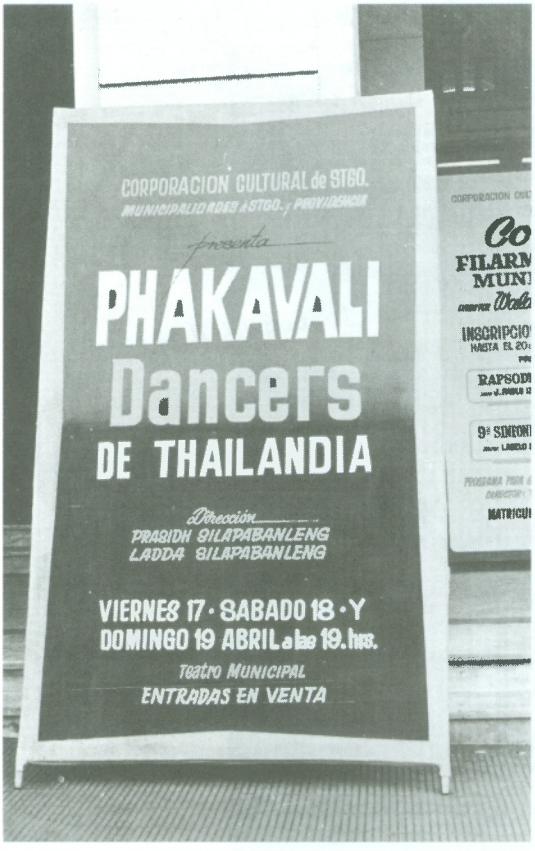

ประมวลภาพคณะนาฏศิลป์ไทย
ผกาวลีไปแสดงนาฏศิลป์
ทั่วทวีปอเมริกาใต้
ปี พ.ศ. 2513

ทวีปอเมริกาใต้
0 300 600 900 กิโลเมตร
ทะเลแคริบเบียน
มหาสมุทร
แอตแลนติก
มหาสมุทร
แปซิฟิก
มหาสมุทร
แอตแลนติก
เวเนซุเอลา
โคลัมเบีย
เอกวาดอร์
เปรู
โบลิเวีย
บราซิล
ปารากวัย
ชิลี
อาร์เจนตินา
อุรุกวัย
ตรินิแดดและโตเบโก
ซูรินัม
กายอานา
ฟอล์กแลนด์
(อังกฤษ)

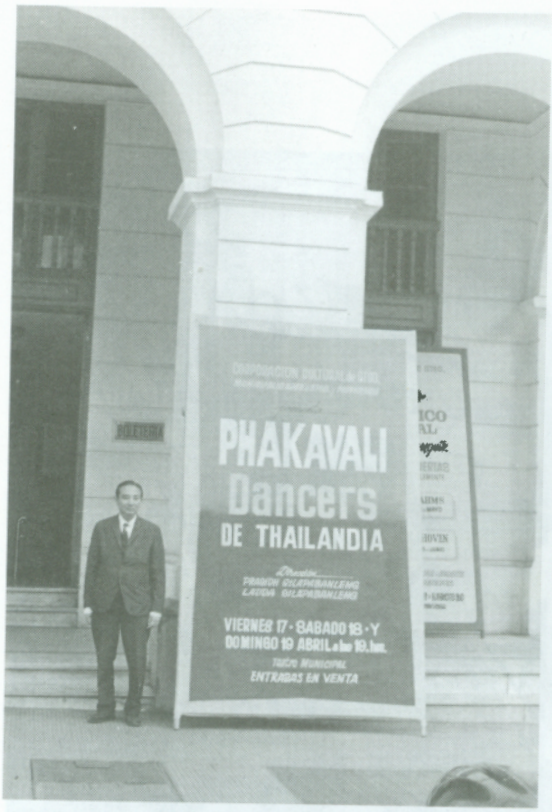
PHAKAVALI
Dancers
DE THAILANDIA
VIERNES 17 - SABADO 18 - Y
DOMINGO 19 ABRIL a las 19 hs.
TEATRO MUNICIPAL
ENTRADAS EN VENTA

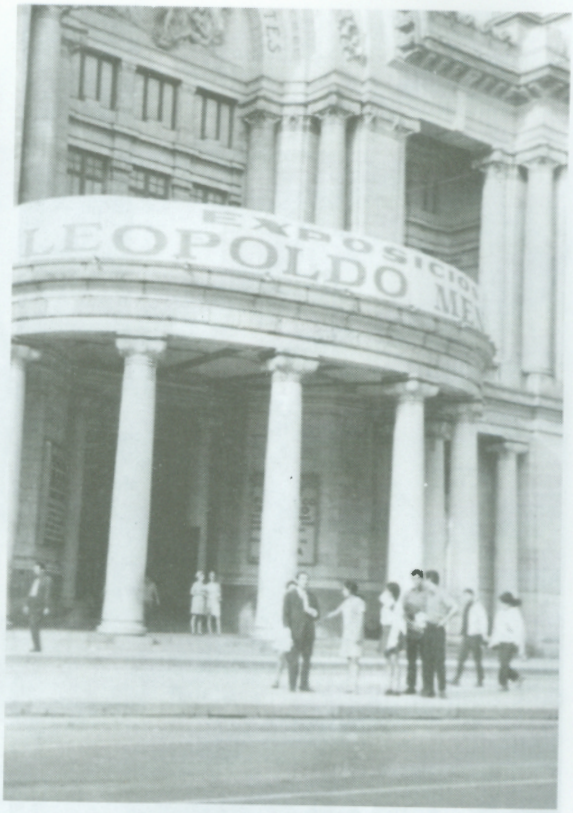
EXPOSICION
LEOPOLDO

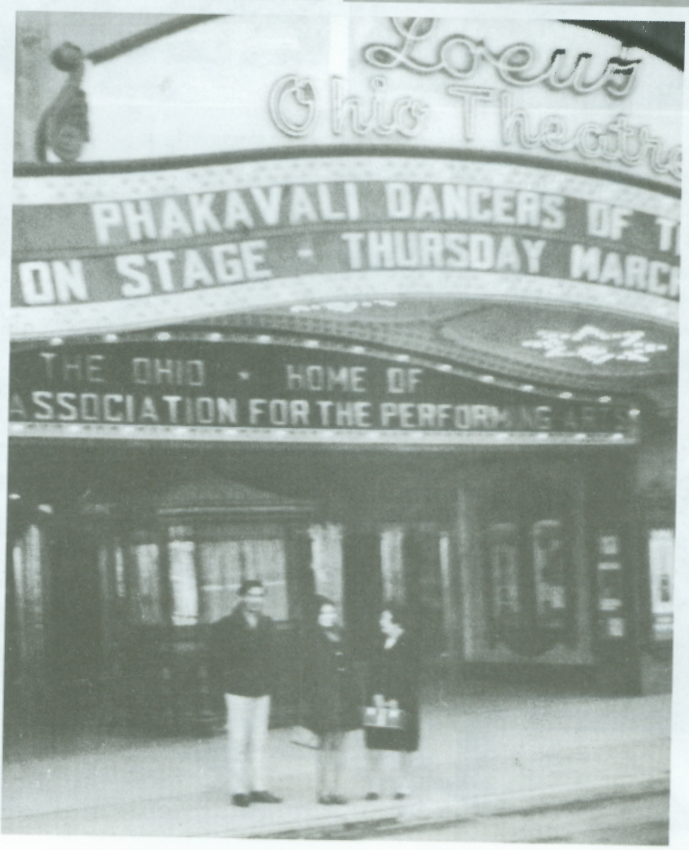
Loews
Ohio Theatre
PHAKAVALI DANCERS OF T
ON STAGE - THURSDAY MARCH
THE OHIO - HOME OF
ASSOCIATION FOR THE PERFORMING

TSUKUB
FIRST

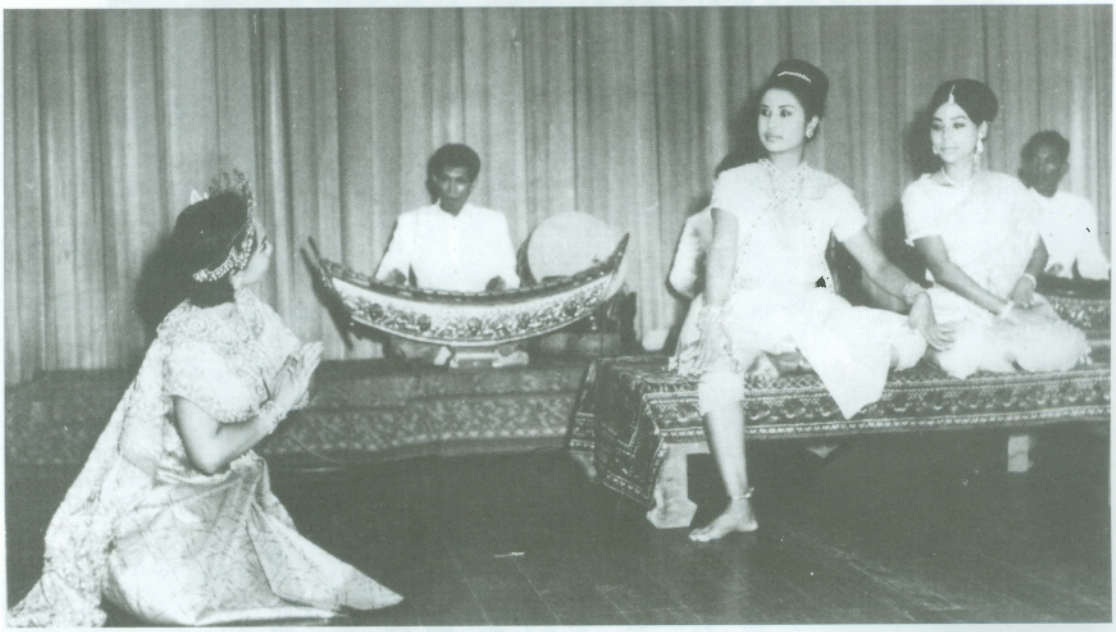

10

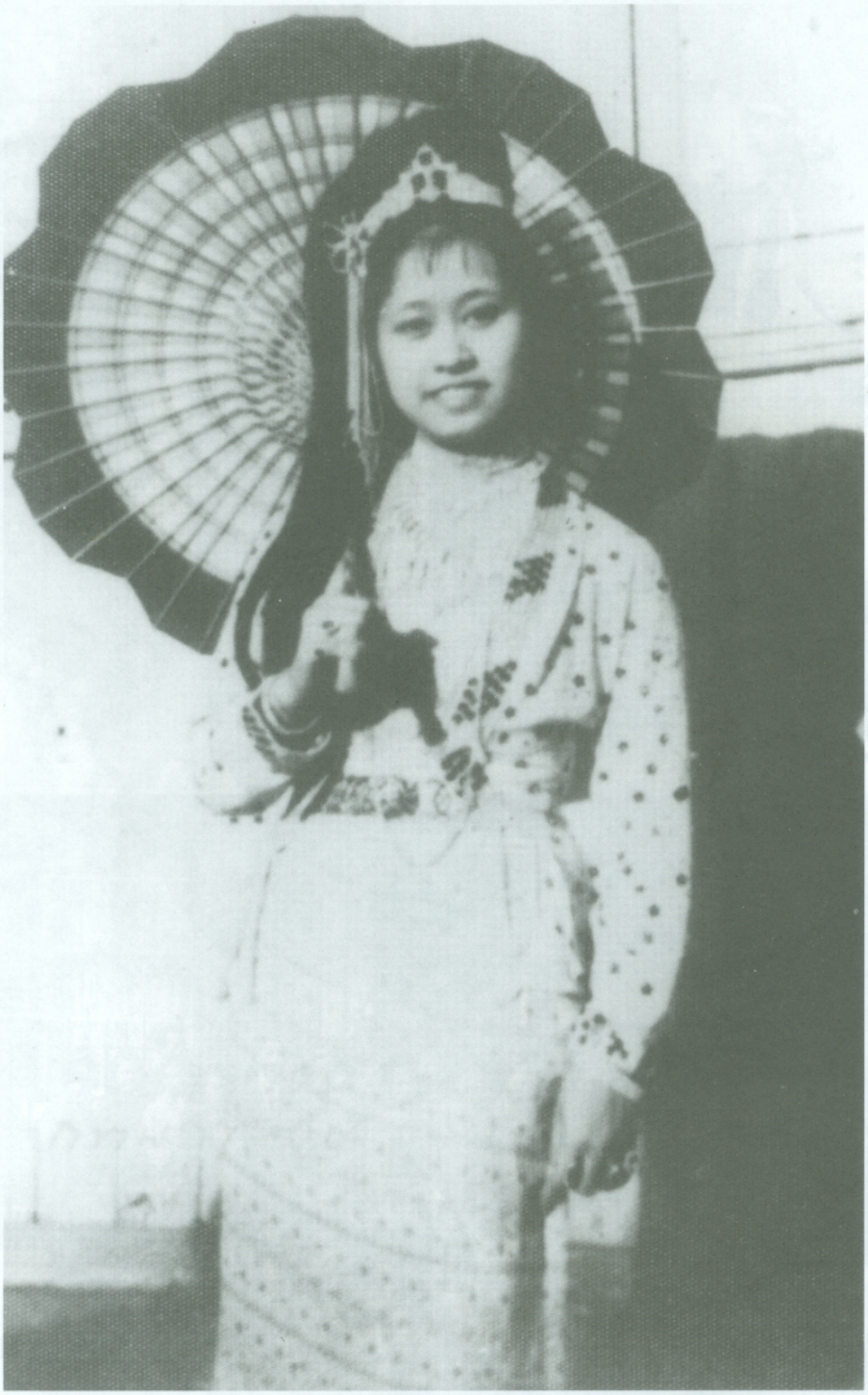

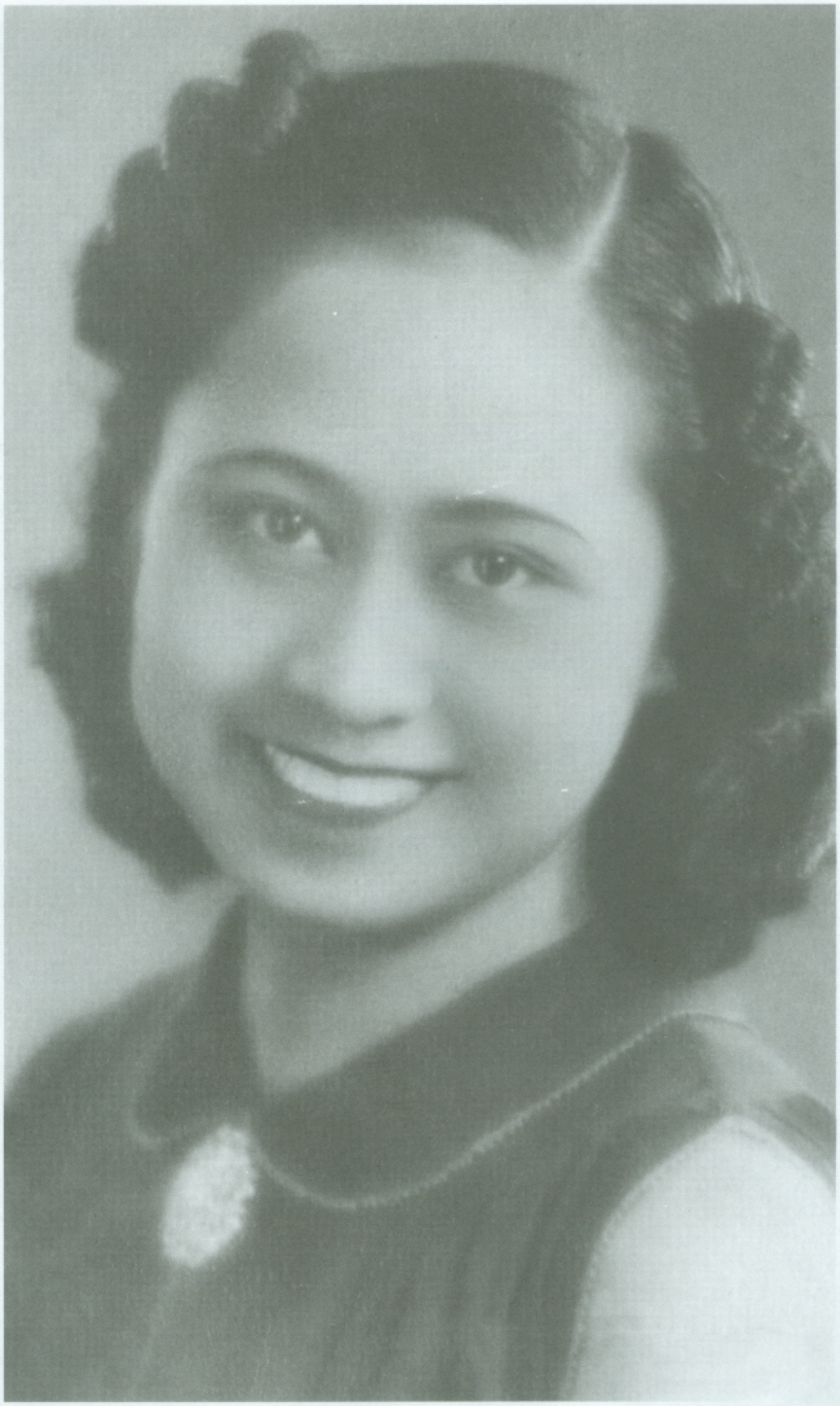

พิมพ์ที่ **ไอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์**

113/13 ซอยวัดสุวรรณคีรี ถนนบรมราชชนนี
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร 10700
โทร. 0-2424-6944, 0-2424-7292
แฟ็กซ์ 0-2434-3802

มหาสมุทรอาร์กติก
เส้นอาร์กติกเซอร์เคิล
อะแลสกา (อเมริกา)
แคนาดา
อเมริกาเหนือ
สหรัฐอเมริกา
เบอร์มิวดา (อังกฤษ)
กรีนแลนด์ (เดนมาร์ก)
สฟาลบาร์ด (นอร์เวย์)
ไอซ์แลนด์
ทะเลเหนือ
ยุโรป
อะซอร์ส (โปรตุเกส)
ตูนีเซีย
มหาสมุทรแปซิฟิก
หมู่เกาะมิดเวย์ (อเมริกา)
เส้นทรอปิกออฟแคนเซอร์
หมู่เกาะฮาวาย (อเมริกา)
เม็กซิโก
มหาสมุทรแอตแลนติก
หมู่เกาะคานารี (สเปน)
โมร็อกโก
แอลจีเรีย
สะฮาราตะวันตก (โมร็อกโก)
มอริเตเนีย
แกมเบีย
มาลี
ไนเจอร์
ไนจีเรีย
กานา
เคปเวิร์ด
ทะเลแคริบเบียน
เวเนซุเอลา
กายอานา
ซูรินาเม
เฟรนช์เกียนา (ฝรั่งเศส)
โคลัมเบีย
คิริบาส
เส้นศูนย์สูตร
หมู่เกาะกาลาปากอส (อเมริกา)
เอกวาดอร์
อเมริกาใต้
เปรู
บราซิล
ซามัว
ซามัว (อเมริกา)
เฟรนช์โพลินีเซีย (ฝรั่งเศส)
ตองกา
เส้นทรอปิกออฟแคปริคอร์น
โบลิเวีย
ปารากวัย
เกาะอีสเตอร์ (ชิลี)
อุรุกวัย
ชิลี
อาร์เจนตินา
มหาสมุทรแปซิฟิก
หมู่เกาะฟอล์กแลนด์ (อังกฤษ)
เส้นแอนตาร์กติกเซอร์เคิล
แอนตาร์กติกา
มหาสมุทรแอตแลนติก
คาบินดา (แองโกลา)
น.